

Dr. Almási Mihály
*Teológiai irányzatok formálódása
a baptista misszióban*

Dr. Almási Mihály

*Teológiai irányzatok
formálódása
a baptista misszióban*

I. KÖTET

Kompendium kommentárokkal
Segédanyag a baptista teológia iránt
édeklődő olvasóknak

Jó Pásztor Alapítvány
Dömsöd, 2019

© Dr. Almási Mihály, 2019

All rights reserved. Minden jog fenntartva.

ISBN 978-963-86931-5-0

*A könyvborítón látható kép Gustaf Cederström
több mint két méter széles olajfestménye
véltetően az első újkori hollandiai bemerítésről.*

Kiadja a Jó Pásztor Alapítvány, Dömsöd, 2019
Borító, nyomdai előkészítés: Papp Szabolcs
Nyomdai munkálatok: Mátyus Bt.

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	7
Sákramentumok az ősegyházban.....	8
Szoteriológiai meggondolás.....	14
I. Baptista teológiai irányzatok a hitvallások fényében.....	19
1. Anabaptista hitvallások.....	21
a) <i>Az első hitvallás</i>	22
b) <i>A schleitheimi hitvallás, 1527.....</i>	24
c) <i>Geschicht-Buch der Hutterischen Bruder, 1527.....</i>	25
d) <i>Ridemann's Rechenschaft, 1540.....</i>	26
e) <i>A Waterland-hitvallás, 1580.....</i>	26
f) <i>A dordrecht hitvallás, 1632.....</i>	31
2. Úttörő angol (szeparatista) baptista hitvallások.....	32
a) <i>Húscikkelyes rövid hitvallás John Smithtől.....</i>	33
3. Korai angol hitvallások.....	34
4. Angol baptista általános hitvallások.....	35
5. Amerikai baptista hitvallások.....	36
6. Más országok baptistáinak hitvallásai.....	42
7. A baptista hitvallások összegzése.....	43

II. A teológiai irányzatok megjelenése egyes kiemelkedő baptista szerzőknél.....	49
1. EDGAR YOUNG MULLINS.....	49
2. AUGUSTUS HOPKINS STRONG.....	56
3. MULLINS ÉS STRONG.....	58
4. WALTER THOMAS CONNER	61
5. DALE MOODY	67
 A. A bűn egyetemessége	79
a) Az egyéni bűn egyetemes.....	79
b) A testületi bűn egyetemes.....	82
 B. A bűn eredete.....	86
a) A test	86
b) A bűneset	88
 C. A bűn átruházása.....	93
a) A bűn és a véték	93
b) A bűn és a kegyelem.....	98
c) A bűn zsoldja.....	101
d) A bűn hatalma	110
e) A sötétség uralma.....	116
 D. Moody szoteriológája.....	125
a) Megváltás és szabadítás.....	126
b) Megváltás és predesztináció.....	134
c) Megváltás és hitehagyás.....	152
 A szerző.....	181
Author's biography.....	182
Dr. Almási Mihály eddig megjelent könyvei.....	184

BEVEZETÉS

A baptista teológia – éppúgy, mint bármelyik – kisebb-nagyobb módosulásokat mutat a kezdetektől napjainkig. Számos más felekezethez hasonlóan a baptisták is a Szentírást tekintik a teológia egyedüli alapjának, de természetesen – különösen olyan témák tekintetében, amelyekről konkrétan nem szól a Biblia – koronként és helyenként más és más vélekedések is előfordulnak közöttük. A baptizmus nem egységes, nem felülről és főleg nem egy tanító hivatal által vezérelt, hierarchikusan felépülő egyház, sokkal inkább „mozgalom” – a szó nemes értelmében –, magán hordozva a mozgalmi jelleg minden pozitívumát és negatívumát.

A címben megjelölt téma óriási, és számos lehetőség kínálkozik a feldolgozás vonatkozásában. Tisztázandó lenne, hogy bizonyos eltérések mikortól minősíthetők irányzatnak. Mekkora módosulás érdemel említést? Milyen széles értelemben használjuk a „baptista misszió” kifejezést? Egyes konkrét tanokat egyenként vizsgáljunk, vagy történelmi sorrendben és általánosságban? Egyes földrajzi területek, országok vagy kultúrák külön-külön jelennek meg, vagy „globálisan” próbálunk kutatni? Kiket vizsgáljunk? Hol van a baptizmus határa? Azok kerüljenek a vizsgált körbe, akik baptistáknak vallják magukat, vagy azok, akiket – bizonyos jellemzők alapján – mi baptistának tekintünk? – És sorolhatnám.

Jelen írásban – mintegy bevezetésjelleggel – szólok az ősegyház sákramentalizmusáról. A baptizmusra áttérve eltekintek a reformáció előtti úgynevezett „előbaptista” mozgal-

mak teológiájának elemzésétől, fontosnak vélem azonban az anabaptisták teológiájának – legalább vázlatos – ismertetését, jelezve a törésvonalakat, amelyek mentén bizony már akár irányzatokba merevültek a különböző vélekedések. Ami pedig a beszűkítést illeti, három témára koncentrálok, nevezetesen a *keresztségre*, az *úrvacsorára*, valamint a *szoteriológiára*, az üdvözülés „rendjére”.

Sákramentumok az ősegyházban

J. N. D. Kelly számos kiadást megért kiváló művében¹ részletesen szól a sákramentumok korai szemléletéről.

„Az egyházi sákramentumok azok a külső szertartások, még pontosabban jelek, amelyekről a keresztyének úgy tartják, hogy láthatatlan megszentelő kegyelmet továbbítanak Krisztus megbízása alapján. Számukat különböző időszakokban különféleképpen határozták meg; itt kettőre tekintünk: a *bemerítésre* és az *eucharishtiára* – amelyekre nézve a második századtól kezdve fennmaradtak körülményi bizonyítékok. Meg kell jegyeznünk, hogy miközben a sákramentum technikai meghatározására a görög *μυστήριον*-t és a latin *sacramentum*-ot alkalmazták, nincs abszolút bizonyítható eset használatukkal kapcsolatban az alexandriai atyák és Tertullianus előtt.

Kezdetől fogva a bemerítést egyetemlegesen elfogadták mint az egyházba való befogadás szertartását, »csak az Úr nevében bemerítkezettek« vehetnek részt az eucharishtiában (Did. 9,5). Eredetileg csupán Krisztus nevében végezték, mint ahogy számos újszövetségi szöveg ezt látszik alátámasztani, a második században vízben hajtották végre a Háromság nevé-

¹ J. N. D. Kelly: *Early Christian Doctrines* (London: Adam & Charles Black, 1977).

ben (Did. 7,1–3). Jelentőségét illetően mindig úgy tekintették, mint ami továbbítja a bűnök bocsánatát, de úgy tűnik, elhomályosult az a korábbi páli koncepció efelől, mint ami által Krisztus engesztelő halálát alkalmazzák a hívőre. Másrészt, az az elmélet, hogy közvetítette a Szentlelket, aligha általános. Clement, úgy tűnik, hogy erre utalt (46,6) »a kegyelem egy Lelke áradt ki reánk« mondattal, és éppen ez van a beme­rítés azon leírása mögött, hogy az »pecsét« (*szphragisz*) vagy »Isten Fiának a pecsétje«, amit a beme­rítettnek mocsoktalanul meg kell őriznie (2Clement 7,6; 8,6) és Hermas (Sim 8,2,2. k.; 8,6,3; 9,16,3. k.) szerint. Ez utóbbi azt mondja, hogy »holtan« szál­lunk le a vízbe és »elevenen« jövünk ki ismét; fehér ruhát kapunk, ami a Lelket szimbolizálja. »Barnabás«-nál (11,11; 16,7. k.) a bűnök bocsánata válik hangsúlyozottá; leterhelten lépünk a vízbe és bűneink miatt beszennyezetten, hogy úgy emelkedjünk ki, mint »gyümölcstermők szívükben, Jézusban való félelemmel és reménységgel a Lélek által«. A Lélek magá­nak Istennek a hívőben való lakozása, és az így létrehozott élet az új teremtes. A beme­rítést megelőzően, jegyzi meg Barnabás, szívünk démonok otthona volt; és Ignác továbbfej­leszti ezt a gondolatot, azt támogatva (Polyc. 6,2), hogy a beme­rítés felszerel minket lelki harcunkhoz szükséges fegyve­rekkel.

Jusztinnak a beme­rítésről hátrahagyott leírása híressé vált (lásd Apol. 61). Ennek alkalmazására felhatalmazást lát Ézs 1,16–20-ban (»Mosódjatok, tisztuljatok meg...«) és Jn 3,5-ben (»Hacsak újjá nem születtek...«); s az általa előhozott fő pon­tok szerint a Háromegynek a nevében történt vízzel való mosakodás az, aminek hatása az újjászületés, megvilágosítás és bűnök bocsánata. Máshol (Dial. 14,1; 29,1) »az Isten ismeretének és megtérésnek a fürdője«-ként nevezi azt mint élő vizet, ami egyedül képes megtisztítani a bűnbánókat, és ami

a Szentlélek általi bemerítés révén szembeállítandó a zsidó mosakodásokkal. Ez egy lelki szertartás a körülmetélés helyettesítésére, az egyetlen bejárat a bűnök bocsánatához, amiről Ézsaiás prófétált (Dial. 44,4). Antiókhiai Theophilus úgy képviseli ezt (Ad Autol. 2,16), mint a bűnök bocsánatában és újjászületésben való részesedést (*palingeneszia*); úgy véli, ezt előre kiabrázolta az élőlények vizekből való teremtese a teremtés ötödik napján. Irenaeus számára (Dem. 3) »ez az örök élet és Istenben való újjászületésünk pecsétje, úgy hogy többé nem csupán halandó emberek fiai vagyunk, hanem a láthatatlan és maradandó Isten gyermekei is«. Ez megtisztítja a lelket és a testet, miközben nekünk adja a Lelket mint a feltámadás előlegét. Azt írja, hogy »bemerítésben részesültünk a bűnök bocsánatára Istennek, az Atyának nevében, és Jézus Krisztusnak, az Isten Fiának nevében, aki testet öltött, meghalt és ismét feltámadott, valamint Isten Szentlelkében. Így a bemerítés az örök élet és az Istennek újjászületett élet pecsétje.« Általa megsokasodtunk, részesedtünk a Lélekben, és megnyertük »a mennyekiek képmását«.

A korai nézet – akárcsak a páli – szerint éppen ezért úgy tűnik, hogy a bemerítés maga az eszköz, amely a Lelket szolgálhatja a hívőknek; ebben az egész korszakban sehol nem jelentkezik egyetlen személy sem, aki rámutat erre mint egy különálló szertartás létezésére, az utolsó kenethez vagy a kézrátételhez hasonlóan, e célra kisajátítva. Igaz, hogy egy fejezetben (Haer. 4,38,2) Irenaeus nyilvánvaló utalással az ApCsel 8,17-re elárulja annak elismerését, hogy a Lelket az apostolok kézrátétele által nyerték, de még itt sincs sejtetése annak, hogy a korabeli egyház bármilyen efféle gyakorlattal kapcsolatosan otthonos volt.

Ha az egyház így értelmezte a bemerítést, akkor az eucharisziát úgy tekintette, mint határozottan keresztyén áldozatot

az első század utolsó évtizedétől kezdve, ha nem korábban. Malakiás próféciaját (1,10-től), hogy az Úr el fogja vetni a zsidó áldozatokat, és helyettük azt a »tisztá felajánlást« fogja elfogadni, amit a pogányok tesznek minden helyen, korán megragadták a keresztyének (pl. Did. 14,3; Jusztin, Dial. 41,2. k.; Irenaeus, Haer. 4,17,5) mint az eucharisztia megjövendölését. A Didache valóban ténylegesen alkalmazza (14,1) a *thüszia* meghatározást vagy az áldozat szót az eucharisziára, és Clement felfedezni véli azt a gondolatot abban a párhuzamban, amit a gyülekezet lelkipásztorai és az ószövetségi papok és léviták között talál az előző funkciójának leírásában úgy, mint adományok felajánlása (44,4). Ignácnak az az utalása, amely szerint »egy oltár van, éppen úgy, mint ahogy egy püspök van«, kimutatja, hogy ő is áldozati meghatározásokban gondolkodott. Jusztin szól arról, hogy »minden áldozat ebben a névben, amit Jézus rendelt el bemutatásra, vagyis a kenyér és a pohár eucharisziájában, és amit ünnepelnek minden helyen a keresztyének«. Nemcsak itt, hanem máshol is (Dial. 41,3). Azonosítja »az eucharisztia kenyerét és hasonlóképpen az eukharisztia poharát« a Malakiás által előre megjövendölt áldozattal. Irenaeus számára az eucharisztia »az új szövetség új felajánlása«, amit az egyház az apostoloiktól kapott és Istennek ajánl fel az egész világon. Természetes volt a korai keresztyéneknek úgy gondolkozni az eucharisziáról, mint áldozatról. A prófécia beteljesedése ünnepélyes keresztyén felajánlást követelt meg, és a szertartás abba az áldozati atmoszférába burkolózott, amivel a mi Urunk felruházta az utolsó vacsorát. A szereztetés igéit, »ezt cselekedjétek« áldozati felhangokkal feltöltve hallották a második századi fülek: Jusztin mindenesetre úgy értette ezt, hogy »ajánljátok fel ezt«. Ha utánajárunk annak, hogy az áldozatnak miből kellett állnia, a Didaché nem ad világos választ. Jusztin azonban egye-

nesen kijelenti, hogy a kenyér és a bor magában véve »tisztá felajánlás«, amit Malakiás megjövendölt. Még ha azt tartja is, hogy az imádságok és hálaadások (eucharisztiai) az egyedüli Istennek tetsző áldozatok, emlékeznünk kell rá, hogy alkalmazza a »hálaadás« meghatározást mint ami szakkifejezés szerint azonos »az úrvacsorai kenyérrel és borral«. A kenyér és bor ezentúl a szenvedésre való emlékezés érdekében van felajánlva. Ez egy olyan kifejezés, ami azoknak az Úr testével és vérével általa történt azonosításának szempontjából sokkal többet érzékeltet, mint pusztán szellemi visszaemlékezés aktusát. Együttesen úgy tűnik, hogy míg nyelvezete nem teljesen kifejező, Jusztin az eucharisztia értelmezéséhez a Megváltó szenvedésének áldozata útján jut el.

Irenaeus elgondolása más úton halad tovább, és nem kapcsolja össze az eucharisziát olyan szorosan Krisztus engesztelő halálával. Amikor a kenyeret és bort felajánlják Istennek, úgy gondolkozik azokról, mint a föld első gyümölcsseiről elsődlegesen, amire nézve Krisztus tanácsolt bennünket az áldozati felajánlásban, nem azért, mintha az Atyának szüksége lenne azokra, hanem hogy ne találtassunk gyümölcstelekeknek vagy hálátlanoknak. Ez az »egyház áldozata«, és nagyon tetszik Istennek mint az őszinte és hűséges beállítottság kifejezése. De a szenvedéstörténet gondolata áthatja ezt a megközelítést is, mert Irenaeus Krisztus testével és vérével azonosítja az ajándékokat, és olyan nyelvezettel írja le, ami az Úrnak az utolsó vacsorán mondott szavaira emlékeztet, mint »az új szövetség felajánlása«.

Ez továbbvisz minket ahhoz a megfontoláshoz, amivel a korszakban jelentőséget kapcsoltak az elemekhez. A Didachéból azt vesszük ki, hogy a kenyér és a bor »szent«; ez szellemi étel és ital, ami halhatatlan életet közvetít. Ignác kereken kinyilatkoztatja, hogy »az eucharisztia a mi megváltó Jézus

Krisztusunk tette, aki szenvedett bűneinkért, és akit az Atya az ő jóságából feltámasztott«. A kenyér Jézus teste, a pohár az ő vére. Nyilvánvalóan az a szándéka, hogy ezt a realizmust szigorúan vegyék, mert ezt teszi érvelésének alapjává a doke-tisták elleni vitájában, akik tagadják Krisztus testének valóságát. Mivel az eucharisztia a keresztyéneket egységbe kapcsolja Urukkal, ezért ez a nagy kapocs közöttük is; és mivel közösséget közvetít Krisztussal, ezért orvosság is, ami halhatatlanságot hoz létre (*pharmakon athanasziasz*), a halál ellenszere, ami képessé tesz minket arra, hogy örökké éljünk az Úrban. Jusztin valójában utal is a változásra. »Mi nem úgy kapjuk ezeket – írja –, mint közönséges kenyeret vagy közönséges italt. Hanem amint megváltó Jézus Krisztusunk testté lett Isten igéje által, és mind a teste, mind a vére a mi üdvösségünkért volt, ugyanúgy arra tanítanak minket, hogy az étel, amit megáldanak a tőle jövő imádság szavával (az az étel, ami az asszimiláció folyamata által táplálja testünket és vérünket), a testet öltött Jézus teste és vére.« Így Irenaeus azt tanítja, hogy a kenyér és bor valóban az Úr teste és vére. Bizonyságtétele annál inkább elgondolkodtató, mivel mintegy mellékesen említi, miközben visszautasítja a gnosztikusoknak és doke-tistáknak azt az álláspontját, amelyben elutasítják az Úr való-ságos emberségét. Jusztinhoz hasonlóan úgy tűnik, mintha ő is az átváltozás mellett foglalna állást, amikor megjegyzi: »amint a kenyér, ami a földből jön, Isten szólítása alapján többé nem közönséges kenyér, hanem hálaadás, két elemből áll, földi és mennyei elemből, ugyanúgy a mi testünk többé nem közön-séges, amikor megkapja az eucharisziát, mivel megvan reménysége az örökkévalóságra való feltámadásra.«²

² Kelly, 193–207. old. "Early Views of the Sacraments"; vö. Almási Mihály: *Az úrvacsora* (Budapest: MBE, 1995), 261. kk. old.

Szoteriológiai meggondolás

Szintén csak bevezetésjelleggel idézem *H. Ott* gondolatait:

„A régi egyház történetében kifejezetten üdvtörténeti jellegű teológiai gondolkodás található, mindenekelőtt Irenaeusnál, majd Ágoston *De civitate Dei* című művében. A középkorban a fiorei Joachimnál és a reformáció utáni időben Coccejus föderális teológiájában, amelyek Isten és az emberiség között létrejött szövetségek történetének sorozataként fogják fel az üdvtörténetet. Az ortodoxia korszaka után az üdvtörténet-motívum, különösen a pietizmuson belül, a biblikus gondolkodásban szerzett magának érvényt. A 19. században *Gottfried Menken* református és *dr. Johann Christian Konrad von Hoffman* lutheránus teológusnál találjuk meg. Századunkban *R. Bultmann* élesen az üdvtörténeti gondolkodás ellen fordul. Az üdvtörténetet az »egymás után« specifikus momentumainak, azaz az »üdvterv«-nek feladásával ismét általánosabb értelemben »üdvesemény«-ként (Isten üdvtetteként Krisztusban) fogja fel. Ezzel párhuzamosan fut viszont egy határozottan üdvtörténeti teológiai vonal (*Cullmann és Stauffer*).”³

*Oscar Cullmann*⁴ a következőket írja:

„Bár *Stauffer* mellett *Otto Weber* is behatóan foglalkozik dogmatikájában a „Jesus Christus und die Geschichte” tematikájával, mégis *Oscar Cullmann Christus und die Zeit* című művében találunk minden részletre kiterjedő feldolgozást arra nézve, hogy Jézus Krisztus az üdvtörténet középpontja. Az

³ H. Ott: *Heilsgeschichte – Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, 188–189. old. Vö. Nagy József: *Az üdvösség útja* (Budapest: SZET, 1980), 55. old.

⁴ Oscar Cullmann: *Christus und die Zeit*, 1946. *Die Christologie des Neu Testaments*, 1966. Vö. Nagy, 342–344. old.

alábbiakban az anyagomhoz mért keretben idézem Cullmann gondolatait:

„A keresztyén üdvtörténeti időfelfogás különlegessége ket-tős jellegű. Először: az üdv *folymatos*, múltat, jelent és jövőt felölelő aktuális eseményekhez kötődik, kinyilatkoztatás és üdv emelkedő időbeli vonalon jön létre. Itt az Újszövetség szigorúan egyenes vonalú lineáris időfogalmát a görög ciklussal szemben és minden metafizikával szemben, ahol az üdvösség mindig a »túlvilágon« áll rendelkezésre, el kell határolni és meg kell mutatni, hogyan »történik« a kinyilatkoztatás és üdv keresztyén nézet szerint valóban folyamatos időben és összefüggő módon. Másodszor: erre az üdvtörténeti időértékelésre jellemző ezen üdvvonal minden pontjának a közép egyetlen történeti tényére való vonatkoztatása, mely éppen banális egyszerűségében döntő az üdvösségre nézve, ez pedig Jézus Krisztus halála és feltámadása. Itt rá kell mutatnunk arra, hogy az egész vonal egyes szakaszait hogyan határozza meg állandóan ez a közép, de mégis önálló időbeli e világi jelentésük van. Míg az első részben inkább arról van szó, amit az Újszövetség *oikonomia*-nak (Ef 1,10; 3,2; Kol 1,25; Ef 3,9) nevez – ami az isteni üdvtervet a maga teljességében igazolja –, addig a második részben inkább *hephapax*-ról (Róm 6,10; Zsid 7,27; 9,12; 10,10) van szó... az üdv eseményének megismételhetlenségéről, »egyszeriségéről.«” (45–46. old.)

„Krisztus, aki maga a kinyilatkoztatott isteni Ige, minden isteni cselekvésnek közbenjárója, oly szoros kapcsolatban áll a végtelen isteni idővel, hogy a Zsidókhoz írt levél írója az ő lényét időbeli terminusokban juttathatja kifejezésre: »Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz.« (Zsid 13,8) Ugyanígy a János-féle apokalipszis szerint Isten örökkévalóságának részese, amennyiben úgy jelöli meg, mint »aki az első és az utolsó, a kezdet és a vég« (Jel 1,17; 2,8; 22,13).” (60. old.)

Az 1Kor 2,7 „Isten elrejtett bölcsességéről szól, melyet az Isten öröktől fogva elrendelt a mi dicsőségünkre. Úgy a Fiú, aki ezt a váltáságművet az emberek számára elvégzi, kezdettől fogva Istennél van.” „Már a világ kezdete előtt” szerette őt az Isten (Jn 17,24). Krisztus mint megöletett Bárány már a világ teremtése előtt kiválasztatott (1Pt 1,20) és a világ teremtésében Megváltója is részt vesz. (76. old.)

„Istennek az időn való uralma, amint egyrészt a predesztinációban és preegzisztenciában, másrészt a krisztusi eseményekben nyilvánvalóvá válik, nem jelent mást, mint azt, hogy az Örökkévaló az egész, végtelen kiterjedésű idővonal fölött rendelkezik. Ezért Krisztus eljárása mindenkor az egész vonalat döntő módon befolyásolja, és a testet öltött Krisztus központi eseményében, mely a vonal közepét alkotja, nemcsak minden előző beteljesül, hanem minden jövőbeli is eldől.” (77. old.)

„Látjuk, hogy az üdvvonal valóban krisztusi vonal: Krisztus a teremtés közbenjárója – Krisztus Isten szenvedő szolgálja mint Izrael kiválasztásának teljesítője – Krisztus a jelenleg uralkodó Kyriosz – Krisztus a visszatérő Emberfia mint minden esemény beteljesítője és az újjáteremtés közvetítője. Az élet előtt létező, a tegnap megfeszített, a ma rejtve uralkodó, a korszakfordulókor visszatérő: mind ugyanaz a Krisztus, de időben egymás utáni üdvtörténeti funkciók teljesítése közben.” (106. old.)

Cullmann a mű 105–106. oldalain szinte csúcspontra ér, és itt kimondja az üdvtörténet lényegét: „Minden Krisztus!” „Annak igazolását, hogy az újszövetségi üdvvonal valóban a krisztusi vonal, és hogy Krisztus nem csupán e vonal bizonyos helyén jelenik meg, megtaláljuk az Újszövetség legrégebb hitvallási formuláiban.” (108. old.)

„A legtöbb újszövetségi hitvallási formula, akár egész rövid, mint az, amely az 1Kor 12,3; Jn 2,22; ApCsel 8,37; 1Jn 4,15; Zsid

4,14-ben található, vagy részletesebb, mint a Fil 2,6–11, csak egy cikkelyt tartalmaz, a krisztológiát. A legrégebbi kéttagú formula az 1Kor 8,6, melyből minden későbbi formula ered.” (110. old.)

Cullmann bizonyítva látja és kimondja, „hogy az üdvvonal lényegében Krisztus-vonal” (110. old.). Ezt a tényt az egyház-történelem mai korszakában is fontosnak tartja hangsúlyozni:

„Mt 16:18 problémájában igazolva látjuk a kettős jelleget, mely meghatározza a jelent, valamint az üdvvonal minden szakaszát: minden üdvtörténeti fázis saját jelentése, de csak a közép krisztusi eseményeivel kapcsolatban. A katolicizmussal szemben hangsúlyoztuk, hogy őskeresztyén hit szerint a jelent csak úgy értékeljük üdvtörténetileg helyesen, ha az időbeli középnek alárendeljük, az apostoli kor utáni idő egyházának álláspontjából kiindulva tehát a Szentírásnak rendeljük alá; egy szűkített protestantizmussal szemben hangsúlyoztuk, hogy Krisztus mennybemenetele óta az üdvtörténet progresszív módon továbbmegy, és hogy a mi jelenünknek különleges üdvtörténeti értelme van.” (159. old.)

Cullmann az üdvtörténet és a világ általános eseményeinek (Heilsgeschichte und christlicher Universalismus) kapcsolatával foglalkozva a lineáris üdvvonal jelentősebb szakaszait is felsorolja. Megállapítja, hogy az üdvvonal a kiválasztás és a helyettesítés útján halad.

„Az üdvvonal az elképzelhető legszélesebb bázisból indul ki és progresszív módon összeszűkül a centrumig, ahonnan ismét kiszélesedik: teremtés – emberiség – Izrael – maradék – az Egy – az apostolok – az egyház – az emberiség – újjáteremtés. Az őskeresztyén univerzalizmus a helyettesítés fogalmához van kötve, ezzel függ össze az újszövetségi kinyilatkoztatásra jellemző egységes üdvvonal: ez a krisztusi vonal, nemcsak egy bizonyos szakasztól kezdve, hanem teljes terjedelmében.” (164. old.)

Cullmann végül felvázolja az „üdvörténeti jövőt” is. „Az egyes ember és az üdvörténeti jövő” témájában a feltámadásban való hit és a feltámadásban való remény gondolatát és egyúttal művét is az alábbi szakasszal zárja:

„Az Újszövetségben a feltámadásban való minden reménység egy múltbeli tényben vetett hiten alapszik, mégpedig az üdvvonal közepében, amelyről az apostolok bizonyosságot tettek: hogy Krisztus feltámadott. Valamint egy jelenbeli tényben, amely az előzőkből következik: hogy azokban, akik a feltámadottban hisznek, a Szentlélek feltámadási ereje már működik és elveszíthetetlen marad az idők végezetéig, amikor az üdvörténet az egyes hívő ember számára is specifikusan jövőbeni teljes befejezést nyer: amikor *»az, aki feltámasztotta a Krisztust a halálból, életre kelti a mi halandó testünket is Lelke által«* (Róm 8,11).” (215. old.)

I. BAPTISTA TEOLÓGIAI IRÁNYZATOK A HITVALLÁSOK FÉNYÉBEN

Dr. Nagy József doktori értekezésében részleteket közöl W. L. Lumpkin művéből.⁵ A következőkben egy kivonatos anyagot idézek ebből: „A baptista gondolkodás – és az önálló gyülekezetekre épült egyházszervezet teológiai koncepciója – nagy általánosságban nem konfesszionális jellegű. Nincs is olyan egyetemes baptista hitvallás, amely nagyobb területre kötelező vagy általános érvényű volna.

Természetes, hogy az egyetemes keresztyénséghez tartozván tartalmilag a baptisták is elfogadják az apostoli, a niceai és az athanáziosi hitvallásokat, noha liturgiájukban ezt nem alkalmazzák és katheketikai anyagként sem használják.

Annak ellenére, hogy nincs közös hitvallási formula, mégis jellemző a közös »hitvallás«, amelynek kifejezése az évszázadok során keletkezett számos hitvallás is. A baptisták tehát nem hitvallásellenesek, csak többségükben úgy vélik, hogy az írott hitvallás korlátokat állít és megszükiti az »egyetlen igaz hitvallást«, az Újszövetséget.

Éppen emiatt találjuk, hogy a különböző helyen és különböző időpontban keletkezett baptista hitvallások egyes részleteikben meglehetősen nagy eltérést mutatnak, nemcsak formai, szerkezeti, hanem tartalmi szempontból is.

⁵ W. L. Lumpkin: *Baptist Confessions of Faith* (Valley Forge: Judson Press, 1978).

Természetes, hogy vannak bőven közös vonások is, amelyek valóban jellemzők a baptista teológiai gondolkodásra. Szinte azt állíthatom, hogy a meglevő hitvallásokban található azonos vonások ténylegesen tartalmazzák is az általános baptista gondolkodást, illetve a közös bibliai álláspontot.

W. L. Lumpkin *Baptist Confessions of Faith* című kiváló gyűjteménye hat fejezetre osztja a feldolgozott anyagot:

- *A baptista mozgalom háttere*
- »Előfutár« hitvallások (hét anabaptista, illetve mennonita és öt »úttörő« angol szeparatista-baptista hitvallás)
- *Korai angol baptista egyesületi hitvallások* (hat irat részletezve, a többi felsorolva)
- *Általános angol baptista hitvallások* (hét teljes hitvallásszöveg kommentárokkal)
- *Amerikai baptista hitvallások* (tíz hitvallás 1742-től napjainkig)
- *Más országok baptistáinak hitvallásai* (hét teljes hitvallást – több kontinensről – és vázlatosan egyéb hitvallásokat ismeret).⁶

Lumpkin „A baptista mozgalom háttere” című fejezetben hangsúlyozza:

„A baptista mozgalom tradicionálisan hitvallás nélküli felekezet volt, s ennek az a magyarázata, hogy tudatosan nem szándékoztak olyan autoritatív hitvallásokat szerkeszteni, amelyek egyházszervezetük hivatalos bázisaként, illetve szabályszerű mértékeként jöhettek volna számításba. Egyszerűen nem hiányoltak olyan autoritást, amely akár az egyénekre, az egyházakra (gyülekezetekre) vagy nagyobb testületekre kényszeríthetne valamilyen hitvallást, és az uniformizálás vágya sem volt náluk olyan erős, hogy szentesítsenek egy törvénye-

⁶ Vö. Nagy, 279–296. old.

sített hitvallást (hiszekegyet), még ha lett volna is ehhez megfelelő autoritás.

Mindazonáltal a baptisták ismerték a hitvallások gyakorlati hasznát, és tudták, hol, mikor és hogyan lehet azokat felhasználni, illetve alkalmazni. A korai hitvallásokat hitvédelmi és propagandisztikus célokból hozták létre, azért, hogy viszontválaszt adhassanak a többi egyházcsoporthoz kritikáira.”⁷

Nagyjából ezt az álláspontot fejt ki *Rauschenbusch* is a baptista hitvallásokkal kapcsolatban. „A Biblia egy konkrétan tündöklő élet eszményét tárja fel. A credo az értelemhez szól, a Biblia a lelket egészében hívja és építi. A credo megmondja nektek, mit kell hinni, a Biblia megmondja, hogy mit hittek a szent emberek. A közös hitvallás egy vallásos filozófia, a Biblia a vallás története. A hitvallás úgy adja az igazságot, amint azt az emberi történet bizonyos állomásán egy finom elméjű emberekből álló társaság látja. A Biblia pedig úgy mutatja az igazságot, amint az sok száz éven át sok-sok istenhittel telített ember előtt látszott. A közös hitvallás ereje logikai egységében és adekvát voltában van, a Biblia pedig csodálatosan gazdag változatossága miatt szép.”⁸

1. Anabaptista hitvallások

Megkérdendő, hogy Lumpkin miért megy vissza az anabaptistákhoz, és miért nem 1609-ben, az újkori baptista miszsió kezdetétől tekinti át a hitvallásokat.

Mi, magyarországi baptisták is úgy véljük, hogy az anabaptistákat ha szervezetileg nem is, de lelkileg eleinknek

⁷ Lumpkin, i. m.

⁸ Walter Rauschenbusch: „A Baptist Treasury”. *Békehírnök*, 1971/15–16, 65. old.

tekinthetjük, ha nem az extrém csoportokra, hanem az anabaptisták hitvallásos többségére gondolunk. Az üdvösség és az ordo salutis témakörében is sok rokon vonást találhatunk. Ilyen szempontok figyelembevételével tekintsük át ezt a területet!

a) Az első hitvallás

1524-ben készült Waldshutban.

Címe: *Tizennyolc pontba foglalt értekezés az egész keresztyén életet összefoglaló szabályokról és azok lényegi tartalmáról* (dr. Hubmayer [Friedberger] Baltazár és társai javaslata).

A bevezetőben megérezzük, milyen sorsdöntőnek tartották hitük megvallását:

„Figyelmeztetek tehát benneteket, férfiak és testvérek, a testvéri szeretet kötelékére, a keresztyén békességre és a mi Urunk, a Jézus Krisztus nevére, hogy az általam kérdések formájában összeállított értekezést és vizsgálódásaim anyagát úgy tekintsétek, hogy azok a Szentírás alapján készültek, és remélem, a legközelebb Waldshutban tartandó káptalani értekezleten testvéri szellemen és békességben fogtok velem tárgyalóasztalhoz ülni, s ne ejtsünk csorbát jó hírnevünkön, hozzátok el a Bibliátokat; ha nem volna valakinek, hozza el misekönyvét, hogy kölcsönösen megértsük egymást és az Isten adta Igét...” (20.)

Témánk szempontjából jelentősebb tételek:

1. Hit nélkül lehetetlen Istennek tetszeni.
2. Hit által ismerjük fel Isten kegyelmét, mert egyszülött Fiának feláldozása árán váltott meg bennünket. Ez tehát kirekeszt minden névleges keresztyént, aki csak egy történelmi Istenben hisz.
3. Az igazi hit nem lehet tétlen, hanem egyrészt az Isten iránti hála, másrészt pedig embertársaink iránti szeretetszolgálat által jut kifejezésre. (21.)

A 9. pont Krisztus egyedüli közbenjáró tisztét hangsúlyozza. A hitvallás Hubmayer jelszavával zárul: „Az igazság halhatatlan.”

„Az anabaptista időszak egyik legjellemzőbb hitvallási álláspontja a mártírhalált halt tudós Balthasar *Hubmayer* fogalmazásában lett ismertté.

Az *üdvötan* terén Hubmayer nézetei többnyire megegyeznek más anabaptista teológusok tanításaival:

- 1) A megigazítás Isten munkája.
- 2) Az üdvösség elnyeréséhez szükséges a bűnvallás, a hit, az újjászületés, a vallástétel és a »régi ember« elleni harc.
- 3) Egyedül a hit tesz igazzá, nem érdem ez, hanem Isten kegyelme, mely által igaznak nyilvánít.
- 4) A hitet Isten ébreszti bennünk ígéje által.
- 5) A kiválasztás kérdése nem kulcsfontosságú.
- 6) Az újjászületett ember jó cselekedeteket végez, »jó gyümölcsöt terem«.
- 7) Az élő hit következménye az engedelmesség Isten ígéje iránt, valamint a hűség és szolgáló szeretet a mindennapi életben.

A *keresztyén kegyesség rendje* pedig summázva ez:

- 1) Az ember az Ige fényében ráébred bűnösségére, és magába száll.
- 2) Fölismeri Krisztust, mint Szabadítót, aki magába roskadt, nyomorult állapotából kimentheti. Az ajándék hittel hozzá fordul, és elhatározza, hogy új, szent életet kezd.
- 3) Miután bűnbánatra jutott, bűnbocsánatot nyert és új életet kezdett, mindezt nyilvánosan a keresztyén gyülekezet elé tárja, amelynek tagja kíván lenni, majd e szándékát a bemejtéssel megpecsételi, mellyel nyilvánosan megvallja hitét (hogy kegyelmes Atyja van a mennyben Jézus Krisztus által) és szán-

dékát (hogy új életben akar járni). Vállalja, hogy botlás vagy elesés esetén magát aláveti a »testvéri büntetésnek«.

4) Minderre pedig nem a maga erejéből képes, hanem az Atya, Fiú és Szentlélek ereje által, aki folyamatosan vállalja a segítő szerepet minden lelki harcban, és aki gyümölcsozóvé teszi életét.

5) Örök hála köti Istenhez, a kegyelmes Atyához, aki nem sajnálta Egyszülöttjét megmentése érdekében (Jn 3,16). Erre az áldozatra emlékezik a Krisztus által rendelt úrvacsorában. A kenyér kenyér, a bor bor marad az úrvacsorában, de Krisztus rendelte kenyér és Krisztus rendelte bor. A hit az, ami az emlékezést gyümölcsozóvé teszi. Nem az átlényegülés, hanem Istenben való hit, melynek függvénye a kegyelem. Kegyelem nélkül máris elvesztünk!

Hadd idézzük itt a befejező szakasz egy mondatát: »Ó, kedves kegyes keresztyének, vegyétek szívetekre, amit mondtam, és éljete Istennek világos, fényes és tiszta Igéje szerint, melyből egyedül juttok el hitre!«⁹

b) A schleitheimi hitvallás, 1527

Címe: *Isten gyermekeinek testvéri egyesülése hét hitcikkellyel kapcsolatban.*

A mintegy háromszáz soros irat hét pontja:

1. A keresztyénség
 2. A kitiltás (excommunicatio)
 3. A kenyér megtörése
 4. Elkülönülés a gonosztól
 5. Lelkipásztorok a gyülekezetben
 6. A fegyverviselés (háború)
 7. Az eskü
- (Leghosszabb a két utolsó pont.)

⁹ Almási Mihály: „Hubmayer”. *Lelkésztájékoztató*, 1971/3, 20–21., 26–27. old.

Nagyon kevés szoteriológiai vonást tartalmaz, inkább ekkleziológiai célzatú. Az alábbi idézetek mégis kiemelhetők:

„Akit az egy Isten a hit által nem hívott ki a világból egy keresztség, egy Lélek által egy testté Isten egyházának többi gyermekével, az nem törheti meg a kenyeret azokkal, akik Krisztus rendelkezésének megfelelően híven és igazán élnek az ő jegyeivel.” (1. pontból)

„Abban az esetben, ha a gyülekezet pásztorát a keresztség evangéliumának hirdetéséért elfogják, száműzik vagy vértanúhalált szenved, haladék nélkül avassák fel utódját, hogy Isten kicsiny nyája szét ne szóródjék.” (5. pontból)

c) **Geschicht-Buch der Hutterischen Bruder, 1527**

Címe: *A gyülekezet rendtartása: hogyan kell élnie egy megtért hívőnek.*

Ez a harmadik irat nem is annyira hitvallás, mint inkább „Ordnung” a gyülekezet tagjai számára. Nyilván ez is nem csupán egyszerű szervezeti szabályzat, hanem igei tanácsokkal teletűzdelt rendtartás.

„A 'Disciplina' magán viseli az anabaptista mozgalom első nemzedékének tipikus sajátosságait. Biblicizmusa és spiritualizmusa feltűnően jellemző koruk testvéries gondolkodására.” (31.)

Mielőtt a tizenkét pontot felsorolja, bevezető részét e mondatral fejezi be: „Ha azonban valamely testvér vagy nővér egy megfelelőbb 'Ordnung'-ot készít, azt bármikor örömmel elfogadjuk tőle (1Kor 13,4).” (33.)

Az irat egyáltalán nem tartalmaz szoteriológiai anyagot, de az üdvösség ajándékát zártkörűen kezeli. Ez kitűnik a következőkből:

„A törekvő egyént (érdeklődő, de még meg nem tért, illetve aki még nem döntött) ki kell oktatni, mielőtt a testvériség előtt megjelenik.” (34.)

d) Ridemann's Rechenschaft, 1540

Nagyon jelentős hitvallási irat. Minden részletre kiterjedő; a hitvallási rész 110 oldal, a gyakorlati rész 85 oldal. Mégis nagyon kevés a szoteriológiai utalás. Ez is inkább ekkleziológiai tanítás. A 2. és 3. pont a megváltásról és a hitről szól röviden:

II. Tanítás a megváltásról és a közösségbe való belépésről

„Megváltás alatt a Léleknek az ember lelkében véghez vitt munkáját és a gyülekezetbe való belépés előkészítését értjük. Krisztus Lelke vezet be a közösségbe (Ridemann: 'Krisztus a csendben munkálkodó és harcoló Krisztus'); Krisztus munkálja az emberben a tökéletes megtérést, és újjászületést eredményez. Az üdvösség és megváltás a bűn hatalma alól való szabadulást jelenti. A Krisztustól való távollét állapota nem jó. Az üdvösség tehát egy új szövetség: Isten megtisztított minket minden gonosztól, bűntől, a bűn iránti vágytól, mi pedig kutassuk, szeressük, hallgassuk és tartsuk meg az ő beszédét!” (40.)

III. Tanítás a hitről

„A hit valóságos isteni erő, amely képes megújítani az embert, a természetét; tulajdonságait illetően Istenhez hasonlóvá, a szeretetre és Isten parancsolatainak megtartására alkalmassá teszi.” (40.)

e) A Waterland-hitvallás, 1580

A waterlandiak a mennoniták egyik (liberális) csoportját képezték. A velük való kapcsolat eredményeként a Smith-pártiak meggyőződtek a felnőttkeresztség helyességéről. Az amszterdami gyülekezetnek köszönhető, hogy Smith közösségének többsége csatlakozott ehhez a felfogáshoz. Az 1580-ban

megjelent hitvallást vették igénybe ahhoz, hogy próbára tegyék azt az egyetértést, amely az angolok és a mennoniták között jött létre. Ennek érdekében hasznos összehasonlítást tenni azzal a 38 cikkelyes hitvallással, amelyet a Smith-féle csoport használt ugyanebből a célból. Ez volt az első olyan anabaptista hitvallás, amely tételeit bibliai idézetekkel támasztotta alá.

VII. cikkely

„Az Isten eleve elrendelése, kiválasztása és a kárhoztatás” címen tartalmaz rövid üdvtörténeti tanítást.

„Az ember annak köszönheti boldogtalanságát és a kárhozatot, hogy önként választja a sötétséget. (a) Egyetért a bűnösséggel (b), és bűnös élete következtében lelkileg, testileg kimerül. Tehát semmiképpen sem a jóságos Teremtő a romlás okozója, hanem maga az ember. Mert Isten, miután ő a legfenségesebb és a legtökéletesebb jóság (c), maga a szeretet, természeténél fogva legmagasztosabb szeretet és jóság, képtelen lett volna arra, hogy ne akarja teremtményeinek boldogságát és üdvösségét. Tehát senkit sem predesztinált vagy teremtett arra, hogy elkárhozzon: nem akarta és nem is rendelte el, hogy az ember bűnözzön vagy bűnben éljen és ennek következményeként kárhozatra adja. Amennyiben ez a jó Isten, amilyen igaz, hogy él, nem akarja, hogy némelyek elvessenek (f), nem akarja, hogy némelyek elkárhozzanak, hanem azt akarja, hogy minden ember üdvözljön (g), elnyerje az örök üdvösséget, tehát szándékának megfelelően minden embert üdvösségre teremtett (h), és miután az ember elbukott, kimondhatatlan szeretete (i) folytán Krisztusban helyreállította, készítvén néki lehetőséget az örök életre általa (k), mert odaadta egyszülött Fiát (l), feláldozta (m) és meghalt engesztelő áldozatként mindnyájunkért. Isten eme szándékának megerősítésére elrendelte, hogy hirdettessék minden terem-

ménynek vagy népnek az általa felajánlott s mindenkre kiterjedő kegyelem, szeretet és jóakarat evangéliuma. Mindazok, akik megbánják bűneiket, hisznek, elismerik és elfogadják Istennek a Krisztusban nyújtott kegyelmi jótéteményét (n), aki engesztelő áldozatként (o) jelent meg a földön (p), akik mindvégig állhatatosak (q), akik megmaradnak (r) a kiválasztás kegyelme mellett, melyet Isten a világ megalapítása előtt határozott el (s), azok részesei lesznek a mennyei királyságnak és dicsőségnek. De akik megvetik vagy visszautasítják a felajánlott kegyelmet (t), a világosság helyett a sötétséget szeretik (v), nem bánják meg bűneiket, és állhatatosak a hitetlenségben, alkalmatlanná és méltatlanná (gonoszságuk miatt) teszik magukat (w) az üdvösségre, és tekintettel gonoszságukra Isten is elhagyja őket, s ezzel megfosztják magukat attól, amire eredetileg teremtetek, illetve Krisztusban elérhettek volna (y), amire választottak (z), s ezért nem vesznek majd részt Krisztus királyi menyegzőjének vacsoráján, melyre hivatalosak lennének.”

(a) Jn 3,19; (b) Jk 1,15; (c) Mt 19,17; (d) 1Jn 4,8; (e) Ez 33,11; (f) 2Pt 3,9; (g) 1Tim 2,4; (h) 1Móz 1,27; (i) 1Móz 12,3; 22,18; Róm 5,19; (k) Kol 1,19–20; 1Jn 2,2; Zsid 2,9; (l) Jn 3,16; (m) Ef 5,2; (n) Mt 28,19; Mk 16,15; Ef 1,9; (o) 1Jn 2,2; (p) Mk 16,15; Jn 1,12; (q) Mt 24,13; Jel 2,10; (r) Mt 22,14; Ef 1,4; (s) Mt 26,34; (t) Mt 22,5; (v) Jn 3,19; (w) ApCsel 13,46; (x) 2Krón 15,2; 1Kir 15,23.30; 2Thessz 2,10–11; (y) 1Pt 1,2; (z) Mt 22,2–14; Lk 14,16–17.24.¹⁰

XIII. cikkely

„Jézus Krisztus örök érvényű, páratlan áldozatának magasztosságáról és kihatásáról

Valljuk, hogy Isten Fiának engedelmessége (a), keserű szenvedése (b), halála (c), kifolyt vére (d), a kereszten hozott

¹⁰ Lumpkin, 47–48. old.

egyedülálló áldozata megbékéltetés (e) és elégtétel értünk és az egész világ bűnéért: ennél fogva a kereszten kifolyt vére által váltságunk (f) és békességünk (h) az örök életre való bemenetelhez (i), ha megmaradunk a hitben és el nem távozzunk az evangélium reménységétől.”

(a) Fil 2,8; (b) 1Pt 3,18; (c) Róm 4,25; (d) Zsid 9,13–14.28; (e) 2Kor 5,19; 1Jn 2,2; (f) Kol 1,14.19–20; (g) Ef 1,13; (h) Zsid 10,19; (i) Kol 1,23.

A XX. cikkely „Az üdvözítő igaz hitről”, a XXI. cikkely „A megigazulásról”, és a XXII. cikkely „Az újjászületésről” ír nagyon világos és részletes feldolgozásban. „Az igaz és élő hit által az Úr Jézus Krisztus érdemére való tekintettel (a) élvezői vagyunk mindannak a jótéteménynek és kegyelmi ajándéknak, melyek az üdvösség elnyeréséhez szükségesek, mely hit szeretet által munkálkodik (b). E hit alapja a megismerés és a tudás, amit Isten kegyelme által a Szentírásból meríthetünk mindama dolgok felől, melyek Istennel, Krisztussal és a mennyel kapcsolatosak (c), olyan természetű megismerést és meggyőződést tételez fel, mely feltétlenül szükséges az üdvösség elnyeréséhez, s mindezeknek társulniuk kell az Isten iránti szeretettel (d), az iránta megnyilvánuló teljes bizalommal (e), aki ezután mint szerető mennyei Atya a Jézus Krisztus érdemére való tekintettel megajándékozza a benne hívő gyermekeit azokkal a testi-lelki ajándékokkal és áldásokkal, melyek az üdvösség elnyerése szempontjából nélkülözhetetlenek (f).”

(a) Jn 3,19.36; ApCsel 15,2; Róm 5,1–2; (b) Gal 5,6; Róm 10; (c) Jn 17,3; (d) Gal 5,6; (e) Zsid 11,1; (f) Mt 7,12; Jn 16,23.

„Az újjászületés az emberben megnyilvánuló bizonyos isteni tulajdonság, az Isten képmása az emberben (a), megújulás a gondolkodásunk szellemében (b), az igazság teljes meg-

ismerésének világossága (c), az ember szándékainak megváltozása, a testies kívánságok és vágyak levetkőzése, a belső ember romlott, csalárd kívánságainak (d), az őemberben megnyilvánuló vágyak, gonoszság és bűnre való hajlam megöklése; sőt ennél több, új életmegnyilvánulás, mely az Isten iránti alázatosságban, állhatatos jóságban, igazságban és szentségben mutatkozik meg. Az újjászületett állapotban Isten elveszi a kőszívet (e), mely telve van hiábavalóságokkal, hiúsággal, közömbösséggel (f), vaksággal, tudatlansággal, bűnnel és természetellenes (perverz) gyönyörökkel, ezzel szemben új hússzívet ad (g), melyben az Isten törvénye az uralkodó (h), világosság, helyes felismerés, bölcsesség, értelem, erény és tiszta, szent kívánságok. Az újjászületés Istentől van (az Úr Jézus Krisztus által) (k). Az eszköz és a közvetítő ehhez a Szentlélek (l) a maga szent tüzével, s független bármilyen teremtmény közreműködésétől. Állítjuk, hogy az újjászületés emberi vagy más teremtmény beavatkozása nélkül jön létre, az Istentől származik (m). Ezért leszünk Isten fiaivá (n), isteni, mennyei s lelki természetűek, igazak és szentek. Hisszük és hirdetjük, hogy Krisztus kijelentéseinek megfelelően újjászületés nélkül nincsen üdvösség (o). »Bizony, bizony mondom néked, ha valaki újonnan nem születik, nem láthatja az Isten országát«, és *»ha valaki nem születik víztől és Lélektől, nem mehet be az Isten országába«.*”

(a) Ef 4,24; Kol 3,9–10; (b) Róm 12,2–3; Ef 4,23; (c) Jn 8,32; (d) Ef 4,22–24; Kol 3,9–10; (e) Ez 36,26; (f) Ef 4,17–18; (g) Ez 36,26; (h) Jer 31,33; Zsid 8,10; (i) Jn 6,47; 1Jn 4,1–2.6–7; (j) 1Pt 1,3.23; Jk 1,18; (k) Jn 3,5–6; (l) Jn 1,13; 1Jn 3,9; (m) Jn 1,13; 1Jn 3,9; (n) Jn 2,12; (o) Jn 3,3.5.¹¹

¹¹ Lumpkin, 55–56. old.

„A szeretetben munkálkodó hit által (a) jutunk el a megigazulás állapotához (b), vagyis (c) a Jézus Krisztus kiontott vére érdeméért (d) megbocsáttatnak a múltban és a jelenben elkövetett bűneink (e), megigazítottunk az Úr Jézus és a Szentlélek közreműködése által (f), melyet bőségesen töltött ki reánk. Mindezekon felül megmosattunk, akik gonosz (g), testies, fősvény, hivalkodó emberek voltunk, s tiszta, lelki, nemes, alázatos igazságtalanságtól mentes, megigazult emberek lettünk. A megigazulás az újjászületésből indul ki.”

(a) Gal 5,6; (b) Róm 5,1; (c) Zsolt 32,1; (d) 1Jn 1,7; (e) 1Kor 6,11; Róm 4,25; 1Jn 3,7; (f) Tit 3,5–6; (g) 1Kor 6,11.

f) A dordrehti hitvallás, 1632

Az összes mennonita hitvallás legtekintélyesebbjét Dordrechtben, 1632-ben, a flamand és fríz lelkészek (prédikátorok, igehirdetők) békeltető konferenciáján szentesítették. Ez a hitvallás, melynek első vázlatát Adrian Cornelis, a dordrehti flamand egyház püspöke írta, megfelelő alapot képezett a fríz és flamand csoportok egyesítéséhez.

A 18 cikkely közül mindössze egy kapcsolódik a szoteriológia, illetve az ordo salutis témaköréhez, de ez az egy szinte valamennyit érinti.

VI. cikkely

„A bűnbánatról és életünk megjobbításáról

Hisszük és valljuk, hogy az ember szívének gondolata gonosz az ő ifjúságától fogva, azért hajlamos mindenféle gonoszságra, igazságtalanságra, bűnre és vétekre. Isten Fiának drága Újtestamentuma azért tanítja, hogy előbb tartsunk bűnbánatot és jobbjítsuk meg az életünket.

Ennélfogva, akiknek van fülük a hallásra és szívük a befogadásra, azok teremjenek megtéréshez illő gyümölcsöket, jobbjítsák

meg életüket, higgyenek az evangéliumban, távozzanak el a bűntől, és cselekedjék a jót, álljanak el attól, ami gonosz, hagyjanak fel a bűnözéssel, vessék le a régi élet szerint való embert, és öltözzék fel amaz új embert, mely Isten szerint teremtetett igazságban és valóságos szentségben. Mert sem keresztség vagy úrvacsora, gyülekezeti (egyházi) tagság, sem bármiféle külső szertartás nem segít rajtunk, nem tesz alkalmassá hit és újjászületés vagy életünk megújítása nélkül arra, hogy elnyerjük Isten jó tetszését, vagy hogy megerősítsen és az örök üdvösség ígéretének birtokosává tegyen.

Ezzel szemben nekünk alázatos szívvel és teljes hittel kell Isten színe elé járulnunk, az Ige tanításának és bizonyágtételének megfelelően hinnünk kell Jézus Krisztusban, mert hit által megbocsáttatnak bűneink, megszentelődünk, megigazulunk és Isten gyermekeivé leszünk, sőt örökölni fogjuk tulajdonságait, természetét, hozzá hasonlókká válunk, ha Isten Lelkétől születünk újjá a felülről származó romolhatatlanság szerint.”

2. Úttörő angol (szeparatista) baptista hitvallások

A következőkben említett hitvallások jelentősége az, hogy a mai értelemben vett baptista felekezet kialakulásának kezdeti időszaka teológiai vajúdásainak ékes bizonyítékai.

1. Noha ezt évszám szerint 1609-re tesszük, mégis ide sorolhatjuk az 1596-ban keletkezett „Igaz hitvallás”-t (A True Confession), amely 45 cikkelyből áll. A hitvallás így kezdődik: „Mi a szívünkkel hisszük és a szánkkaal megvalljuk.”

2. Sok azonosságot találunk ebben a következő, valóban első baptista, Smith-féle hitvallással (1609).¹²

¹² Ezt a hitvallást – amely egy évvel később 38 cikkelyre bővült – 42 aláírás erősíti meg, elsőnek John Smith nevével. A holland nyelven írt eredeti hitvallás az amszterdami Mennonita Archívumban található.

3. 1611-ben egy baptista csoport újabb hitvallást készített huszonhét pontba foglalva.¹³

4. Ebben az időszakban még egy nevezetes baptista hitvallás készült (1612–1614) „Javaslatok és következmények a keresztyén vallással kapcsolatban” címen. E száz pontból álló irat került át Amerikába mint első baptista hitvallás. Külön érdekessége, hogy először fogalmazza meg a lelkiismereti szabadságról s az egyház és állam szétválasztásáról szóló álláspontot.

5. Mindezek közül, mint legfontosabbat, az első baptista gyülekezet alapítójának (Amszterdam, 1609) John Smithnek a hitvallását, illetve annak tárgyunkkal kapcsolatos pontjait emeljük ki.

a) Húszcikkelyes rövid hitvallás John Smithtől

8. Hogy Isten kegyelme – Krisztus beteljesedett váltsága által – megkülönböztetés nélkül mindenki számára kinyilatkoztatott, egyrészt az igaz és nem színlelt hit által, valamint az azzal párosuló olyan cselekedetek által, melyek az Isten nagyságos dolgait teszik nyilvánvalóvá, másrészt az ige hirdetése által.

9. Hogy az emberek Isten kegyelméből és Krisztus váltsághalála által képesek arra, hogy bűnbánatot tartsanak, higgyenek, Istenhez forduljanak és megnyerhessék az örök életet, másrészt arra is képesek, hogy ellenálljanak a Szentléleknek, eltávozzanak Istentől és örökre elkárhozzanak.

10. Hogy az ember az Isten ítélőszéke előtt (mely az igazság, ugyanakkor a kegyelem trónja is) egyrészt a Krisztus igazsága, másrészt a Lélek közreműködése, vagyis a megszentelődött emberben élő igazság által igazulhat meg, amit újjászü-

¹³ Lumpkin, 118–119. old.

letésnek vagy megszentelődésnek neveznek, mivel mind igaz, aki az igaságot cselekszi.

13. Elismerjük, hogy az Isten Fiának engedelmessége, fájdalma, halála, kifolyt vére, keserű szenvedése, kivégeztetése és a kereszten hozott egyedülálló áldozata tökéletes megbé-kéltetés és elégtétel bűneinkért és az egész világ bűneiért, ennél fogva békességünk van Istennel, valamint bizodalmunk és reménységünk az örök életre való bemenetelhez.

Az ilyen hit által jutunk el a bűnbocsánat, illetve megigazulás állapotához, vagyis Krisztus kiontott vére érdeméért elengedtetnek bűneink, megigazítottunk Krisztus Jézus és a Szentlélek közreműködésével, melyet bőségesen töltött ki reánk, úgyhogy a gonosz emberből jó; a testiesből lelki; a kapzsiból bőkezű, adakozó; a hivalkodóból alázatos ember lesz. Az újjászületés által Istennek tiszta szívű gyermekei lesznek.

Aki ily módon igazult meg hit által, és szeretetben munkálkodik, jó cselekedetekben gyakorolja magát, az Úr törvényében gyönyörködik, az ő tanácsa és parancsa szerint – az Úr Jézus Krisztusban – tiszta és szent élettel dicsőíti az Istent minden jó adományért, különösen a lelki ajándékokért. Ezek az Úr palántái, az igazság fái, akik jó cselekedetek által tisztelik Istent, és jutalmukat várják kegyelmének gazdagsága szerint.

3. Korai angol hitvallások

E csoportban kilenc különféle hitvallási irat található, valamennyi a 17. századból. Ezek közül tárgyunk szempontjából a „The Midland Association Confession” jelentős.

„Tizenhat hitcikkely és szabály, amit a Warwickban 1655. március 3-án tartott küldöttgyűlés egyhangúlag jóváhagyott:

5. Hogy Isten örök tanácsának végzése szerint a világ teremtése előtt kiválasztott egyeseket az életre és az üdvösségre;

ennek megfelelően akiket kiválasztott, azokat el is hívta, és akiket így elhívott, azokat megtartja az ő ereje és hit által az üdvösségre (ApCsel 13,48; Ef 1,2-4; 2Thessz 2,13; 1Pt 1,2).

6. Hogy ezt a kiválasztást Isten szabad döntése és jó tetszése szerint végezte el és egyáltalán nem a teremtmény előre látható hitcselekedetére – mint indítóokra – való tekintettel (Ef 1,4; Róm 11,5-6).

8. Hogy minden ember halott a bűneiben mindaddig, míg Krisztus által új életre támad (Ef 2,1). Ennélfogva senkinek sincs ereje ahhoz, hogy megtartsa önmagát az üdvösségre (Jn 15,5), mivel a hit Isten ajándéka, és mindaz a hatalmas munka, amit a lelkünkben visz véghez, amint Krisztust is feltámasztotta a halálból (Ef 1,19). Azért ne azonosítsátok magatokat azokkal, akik szerint Isten minden embernek adott képességet ahhoz, hogy higgyen és üdvözüljön.

12. Mindazok, akik szívében Isten az ő jó tetszése szerint munkálja a hitet, gondosan ügyeljenek arra, hogy a jó cselekedetekben gyakorolják magukat és bővítködjének azokban, hogy igaz hitből és tettetés nélküli szeretetből indítatva vigyék véghez dolgaikat, s úgy tekintsenek Isten dicsőségére, mint életük legfőbb és végső céljára (Tit 3,8; Zsid 11,6; 1Kor 6,10.31)."

4. Angol baptista általános hitvallások

E részben a szerző azokat a hitvallásokat ismerteti, amelyek 1660-tól napjainkig bizonyos mértékig általános érvényűek voltak a nagy-britanniai baptista gyülekezetekben. Hét ilyen hitvallást ismertet: az első a „The Standard Confession” (1660); a hetedik a „Statements of the Baptist Union of Great Britain and Ireland”. Ezt 1888-ban fogadta el az angol baptista unió nagy többségében. C. H. Spurgeon és néhány társa elégedetlen volt e hitvallás álláspontjával, és kilépett az unióból.

A meglehetősen rövid nyilatkozat tartalmazza a legfontosabb elemeket, amelyek az üdvösségre nézve megerősítik az általános baptista álláspontot.

„Az új életnek legfőbb elemei: bűnbánat Isten előtt és hit az Úr Jézus Krisztusban...”

Hitünk alapjai között említi:

„Az Úr Jézus Krisztus áldozatos halála az ő közbenjáró műve...”

„Megigazulás hit által – a hit szeretet által munkálkodik és szentséget hoz létre.”

„A Szentlélek munkája hozza létre a bűnösök megtérését és a hívők megszentelődését.”

5. Amerikai baptista hitvallások

A szerző érthető okokból ezekből ismerteti a legtöbbet. Tíz különböző hitvallás 1742-től napjainkig igen változatos képet nyújt az amerikai baptisták hitbeli álláspontjáról.

A publikáció behatároltsága miatt csak néhány jellemző szoteriológiai szakaszt emelek ki.

a) A felsorolásban az ötödik az egyik legnevezetesebb baptista hitvallási irat, a „*The New Hampshire Confession*” 1833-ból. A 18 szakaszból álló hitvallás ide vonatkozó részeit nyolc szakasz tartalmazza (a legtöbb valamennyi ismert irat között).

4. Az üdv útja

Hisszük, hogy a bűnösök üdvözülése teljes egészében kegyelem, és Isten Fiának közbenjáró szolgálata által történik, aki az Atya jóváhagyásával szabadon vette fel – de bűn nélkül – a mi természetünket; személyes engedelmességgel tisztelte az isteni törvényt, halálával elégtételt szerzett bűneinkért; fel-

támadva a halálból most trónol a mennyekben; s csodálatos személyében gyöngéd együttérzést mutat isteni tökéletességgel egyesítve, minden tekintetben kipróbált, megfelelő, könyörülő és mindenre elégséges Megváltó.

5. Megigazulás

Hisszük, hogy az evangélium nagy áldása a megigazulás, amely lehetővé teszi a Krisztus teljességében való hitünket, s hogy a megigazulás az igazságosság elve alapján bűnbocsánatot és örök életet jelent, amely nem általunk végzett valamiféle jó cselekedetek figyelembevételével érvényesül, hanem egyedül az ő megigazítása és igazságossága által, amelynek folytán hit által, szabadon, az ő tökéletes igazsága az Isten tulajdonává tett minket, az Istennel való legáldottabb béke és kegyelem állapotába helyezve bennünket, s biztosítva nekünk minden egyéb ez időre és az örökkévalóságra szükséges áldást.

6. Az üdv szabadsága

Hisszük, hogy az üdv áldásai az evangélium által mindenki számára szabadon elérhetők; s hogy mindnyájunk közvetlen kötelessége azt szívből, bűnbánat és engedelmes hit által elfogadni, és hogy semmi sem akadályozza a legnagyobb földi bűnösök üdvét, kivéve saját belső romlottságukat, s akaratlagos elvetését annak, hogy engedelmeskedjenek az Úr Jézus Krisztusnak, amely elutasítás súlyosabb büntetésre veti őket.

7. A megújítás kegyelme

Hisszük, hogy a megváltás érdekében meg kell újulnunk vagy újjá kell születnünk; amely regeneráció szent hajlamot ad az elmének; ez bizonyos értelemben felfogásunkban és tervezésünkben érvényesül a Szentlélek ereje által az isteni igazsággal kapcsolatban úgy, hogy az evangélium iránti önkéntes engedel-

mességünket biztosítja; és sajátos megnyilvánulása a szent gyümölcsben mutatkozik meg, amelyet Isten dicsőségére előhozunk.

8. Bűnbánat és hit

Hisszük, hogy a bűnbánat és hit szent kötelességek és elválaszthatatlan kegyelemi ajándékok, amelyeket az Isten megújító szelleme munkál lelkünkben; amelyek által mély meggyőződést nyerünk bűnünkről, a veszélyről és reménytelenségről s a Krisztus által adott üdv útjáról őszinte töredelemmel, válástétellel és kegyelemért való törekvéssel fordulunk Isten felé, ugyanakkor szívesen fogadjuk az Úr Jézus Krisztust, mint Prófétát, Főpapot és Királyt, s bízunk benne mint egyedül mindenható Üdvözítőben.

10. Megszentelődés

Hisszük, hogy a megszentelődés az a folyamat, amely által Isten akaratából a szentségben részesedünk; s hogy azt, mint folyamatos munkát, a hívők lelkében a Szentlélek, az Elpecsételő és vigasztaló jelenléte és ereje által, a kijelölt eszközök: Isten Igéje, önvizsgálat, önvád, vigyázás és ima állandó alkalmazásával, a megújhodás indítja el.

11. A szentek állhatatossága

Hisszük, hogy csak az igaz hívők tartanak ki a végsőig; hogy Krisztushoz való állhatatos ragaszkodásuk a nagy jel, amely a pusztán vallástévőktől megkülönbözteti őket; hisszük továbbá, hogy egy sajátos fennhatóság vigyázza jólétüket, s hogy ők Isten hatalma által, hitből az üdvre megtartatnak.

b) A másik nevezetes hitvallás a Free Will Baptists csoporttól származik 1834-ből, és megerősítették az utódok 1948-ban. Ez a 22 szakaszos irat is sok szótérológiai anyagot tartalmaz.

VI. Krisztus jóvátétele és közbenjárása

1. A jóvátétel

Minthogy a bűn nem bocsátható meg áldozat nélkül, és az állatok vére nem moshatja el a bűnt, Krisztus önmagát adta áldozatul a világ bűneiért. Így vált lehetségessé az ember számára a váltság. Meghalt értünk, szenvedett helyettük, hogy megismertesse Isten igazságát, megigazíthassa a benne hívőket. A Krisztus által szolgáltatott váltság ténylegesen elnyerhető e világban s az lesz az eljövendőben mindazok számára, akik ebben az életben nem vetik meg az ismert isteni parancsoknak való engedelmességet. A bűnért való áldozat szükséges volt, mert a jelen és jövő engedelmissége nem tisztíthatja meg volt bűneinket, a volt engedelmisség pedig nem törli el a jelen és jövő bűnét. Ha Isten anélkül bocsátaná meg az emberek bűneit, hogy törvénye megsértéséért elégtételt szerezne, ebből az következne, hogy a vétkezés büntetlenül folytatódna; a jogrend fölborulna és az Istennek való engedelmisség kötelezettsége eltöröltetnék.

2. Krisztus közbenjárása

A mi Urunk nemcsak meghalt bűneinkért, hanem fel is támadt megigazulásunkért, s felment a mennyekbe, mint az egyetlen közbenjáró Isten és ember között közbenjár érettünk, amíg újra eljön.

3. Hisszük, hogy a gyermekkorban meghalt kicsinyek ténylegesen nem vétettek Isten törvénye ellen, s egyénileg csak az első halálnak vettetnek alá, amely az első Ádám bukása miatt jött be, s ilyen állapotban meghalva egyikük sem szenved poklot Ádám vétkéért – hiszen ilyeneké az Istennek országa.

VIII. Az evangéliumi hívás

Az evangéliumi hívás a jóvátétellel együtt mindenki számára elérhető mind az Ige, mind pedig a Lélek törekvése által, hogy

az üdv mindenki számára egyaránt lehetséges legyen; ha valaki elmarad az örök élettől, az teljesen az ő hibája.

IX. Bűnbánat

A bűnbánat, amelyet az evangélium megkövetel, mély meggyőződést, bűnbánó szomorúságot, nyílt vallástételt, minden bűn határozott gyűlöletét és valóságos üldözését jelenti. Ezt a bűnbánatot Isten mindenkinek megparancsolta, s ha ez nincs meg ebben az életben, a bűnösnek véglegesen el kell pusztulnia.

X. Hit

A megváltó hit az elmének a kijelentés alapvető igazságához való igazodása, az evangélium elfogadása, s Szentlélek befolyása, és Krisztusba vetett komoly hit és bizalom által érvényesül. A hit gyümölcse: az evangélium iránti engedelmesség. A hit ereje Isten ajándéka, de a hit a teremtmény cselekménye, amely a bűnbocsánat feltétele, s amely nélkül a bűnös nem nyerhet üdvöt. Minden embertől megköveteltetik, hogy Krisztusban higgyen, s azok, akik hajlanak e kíváncságra, hit által Isten gyermekei lesznek.

XI. Újjászületés

Minthogy az ember elveszett és bűnös, az üdvösség érdekében meg kell újulnia. Ez a változás a szív azonnali megújulása a Szentlélek által, és így a bűnbánó bűnös új életet nyer, Isten gyermekévé válik és hajlamos lesz az ő szolgálatára. Ezt nevezi a Szentírás újjászületésnek; a Lélek által serkentve, elhagyva a halált, életre jutni s részesedni az isteni természetben.

XII. Megigazulás és megszentelődés

1. A személyes megigazulás azt jelenti, hogy az egyén, aki bűnös volt Isten előtt, a Krisztus váltságát hit által elfogadva

bocsánatot és feloldást nyert bűnéből, s helyreállítottatott az isteni kegyelemre. A bűnös megváltásának az alapja: Krisztus váltsága, mégis bűnbánat és hit nélkül nem nyújt megigazulást és vele való békét az Isten előtt.

2. A megszentelődés Isten kegyelmének folytatása, amely által a keresztyén állandóan növekszik a kegyelemben és a mi Urunk Jézus Krisztusnak ismeretében.

XIII. A szentek állhatatossága

Nagy okunk van azt remélni, hogy az igaz megújulás végsőkéig megmarad az isteni kegyelem hatalma – mint biztosíték – által, jövő engedelmességünk és végső üdvünk azonban nem meghatározva, sem biztosítva nincs, miután gyöngeség és sokszoros kísértések miatt az elesés veszélyében vagyunk; azért hát vigyáznunk és imádkoznunk kell, másként a hit hajótöröttjei leszünk és elveszünk.

c) A világ legnagyobb baptista testülete a Southern Baptist Convention. Ez a szövetség korábbi ilyen jellegű iratait figyelembe véve 1925-ben készítette el és 1963-ban, csekély módosítással, megerősítette a tizenhét részből álló hitvallást, amelyet egy külön bizottság szerkesztett E. Y. Mullins elnökletével. A „*Statements of Faith*” című hitvallás szoteriológiai kérdésekkel mindössze a IV. részben foglalkozik. Ennek teljes szövege a következő:

„A megváltás az egész ember megújítását jelenti, s szabadon rendelkezésre áll mindenkinek, aki elfogadja Jézus Krisztust mint Urat és Megváltót, aki az ő vére által nyújt örök helyreállítást a hívőnek. Tágabb értelemben a megváltás megújítást, megszentelődést és magasztalást jelent.

A megújítás vagy újjászületés Isten kegyelmi munkája, amely által a hívők Krisztus Jézusban új teremtméssé válnak. Ez

a szív megváltozása, amelyet a Szentlélek munkál a bűn legyőzése által, amelyre a bűnös az Úr Jézus Krisztusban való hitben, Isten felé bűnbánatban felel.

Bűnbánat és hit a kegyelem elválaszthatatlan velejárója. A bűnbánat őszinte elfordulás a bűntől Isten felé. A hit Jézus Krisztus elfogadása, s az egész személyiségnek őhozzá mint Úrhoz és Megváltóhoz való csatolása.

A megigazulás – Isten igazságelve alapján – az ő kegyelme és teljes felmentése minden bűnös felé, aki bűnbánatot tart és hisz Krisztusban. A megigazulás a hívőt megbékélt és kegyelmi viszonyba hozza Istennel.

A megszentelődés az a folyamat, amely a megújítással kezdődött, azaz a hívő Isten céljának rendeltetik alá, s képessé válik az erkölcsi és lelki tökéletesedés irányába való haladásra a benne lakozó Szentlélek jelenléte, hatalma által. A kegyelemben való növekedés a megújult egyén életében állandó.

Az üdvösség a hálaadásban tetőzik; ez a megváltott ember végső, áldásdús és maradandó állapota.”

6. Más országok baptistáinak hitvallásai

Ebben a csoportosításban néhány európai, kanadai, ausztráliai és új-zélandi baptista hitvallást ismerhetünk meg.

a) Ezek közül csak egyre, a német baptisták – Alliance Evangelische Freikirchen – 1944-ben készült, majd 1950-ben megerősített hitvallására utalok s emelek ki abból két szoteriológiai szakaszt. (A hitvallás összesen tíz pontból áll.)

„A megváltásról

Hiszünk, hogy Jézus Krisztus, Isten Fia, az egész világ Megváltója. Ami az emberi fajnak az Istentől való elidegenedés miatt lehetetlen volt, azt Isten szeretete folytán a büntelen

Jézus Krisztus által végrehajtotta; elküldte őt a földre azért, hogy áldozati halált haljon értünk a Kálvárián, s mint Feltámadott, húsvét reggelén a büntelen élet győzelmére hozzon fel minket.

Az ember tehát nem saját érdemeiért igazul meg Isten előtt, hanem csak hit által, az élő Krisztusban, aki megbocsátotta bűneinket, s az ő élő közösségét nyújtja nekünk, és aki elvezeti a sóvárgó teremtményt az Isten gyermekeinek szabadságára.

Az újjászületésről és megszentelődésről

Hisszük, hogy Isten meg akarja váltani az embereket. Ezért parancsol mindenkinek bűnbánatot. Aki aláveti magát Isten megigazításának és a Krisztusban való üdv megismerésének, arra a bizonyosságra jut, hogy minden bűne megbocsáttatik, s az Istenben való élet újságára születik. Az akaratnak és a bensőnek ez a mély átformálása a hívőben a Szentlélek munkája, és a második, az Isten új teremtesének kezdete.

Hisszük továbbá, hogy mindenki számára szükséges a mindennapi megszentelődés, aki a Lélektől született és a Lélek által megszenteltetett. Az új élet ajándékának a Lélekben való járásban kell megmutatkoznia, s a hitet cselekedeteknek kell megelőznie. Csak így változunk el Krisztus ábrázatára, Isten Lelke és Isten ígéje általi szüntelen növekedésben.”

7. A baptista hitvallások összegzése

Külön tanulmányt igényelne csak az általam megismertett hitvallási anyag részletes összegezése és értékelése is.

Ezért itt mindössze arra vállalkozhatom, hogy néhány sajátosságra, jellegzetes azonosságra vagy különbözőségekre rámutassak.

Először is nincs két azonos szerkezetű és tartalmú baptista hitvallás (sem a korai anabaptista és pionír baptista, sem a későbbi, modern baptista vonatkozásban). Ez leginkább a helyi gyülekezetek és társulások autonómiájából, a hit- és lelkiismereti szabadság erre is vonatkoztatott gyakorlatából fakadt, amely nem ismer földi tekintélyt a hit dolgában sem személyi, sem szervezeti vonatkozásban.

Másodszor – ami szintén lényeges, hogy a különbözőségek és az eltérések nem ellentétek, hanem gazdagon színező sajátosságok, amelyek kiegészítik egymást és az egyetemes baptista szemléletet teljesebbé teszik.

Harmadszor – amit szükséges jelezni, hogy minden hitvallás valamilyen helyi és időszerű szükségből született, leginkább apologetikai jelleggel. Ezért van az, hogy alig található hitvallás, amely arra törekednék, hogy valamennyi, a keresztyén hittel kapcsolatos kérdésre választ adjon, inkább néhány nagyon fontos részletkérdést emel ki. Ez egyúttal magyarázatot ad egyes különbségekre, illetve eltérésekre nézve is.

A közös álláspontok olyan keresztyén igazságokat tartalmaznak, amelyek a többi protestáns egyházak tanításával is nagyjából megegyeznek.

Legáltalánosabb a *hit* nagy jelentőségének *kiemelése*. Hit Istenben, Krisztusban, a megváltás kegyelmében. Ez a hit: isteni erő. Az élő hit cselekvő, szolgáló szeretet. Ezáltal jutunk el a megigazulás állapotába.

A hitvallások kiemelik „*Jézus Krisztus örök érvényű, páratlan áldozatának magasztosságát és kihatását*”. Az ember nem saját érdemeiért igazul meg Isten előtt.

A bűnbánatot és a megtérést – bár nem azonos módon és helyen találjuk mindenütt – elengedhetetlenül fontosnak tartja a baptista hitvallás. Enélkül nincs üdvösség és örök élet!

A megigazulás, mint egy döntő új helyzet „az újjászületésből indul ki”. Az újjászületést maga a Szentlélek végzi. Az összefüggés szoros: egyes hitvallások az újjászületést megigazulásnak nevezik. Viszont olyan is található, amely a megigazulás után helyezi az újjászületést.

Megegyeznek a hitvallások abban is, hogy a megszentelődés elengedhetetlen feltétel, de ez nem perfekt állapot, hanem a lelki tökéletesedés irányában haladó „mindennapi megszentelődés”, amely „szüntelen növekedésben” mutatkozik.

Ahol a szoteriológiai pontok kapcsolódnak az ekkleziológiai területekkel, ott közös az álláspont, hogy a hitben járó, a megváltott élet, az üdvösség útja nem magányos út, hanem Isten gyermekei közösségében, a gyülekezetben, az egyházban találja meg kibontakozását.

Az átnézett harmincnyolc baptista hitvallás – négy kivétellel – fontosnak tartja a személyesen megvallott hitnek és az újjászületésnek vízbe merítéssel való megpecsételését.

Közös vonás továbbá valamennyi baptista hitvallásban az etikai konzekvencia, a hitnek nemcsak szeretetben, de tiszta, nemes erkölcsös magatartásban való megélése. Ha nem is tartalmaz minden hitvallás külön fejezetet az exkommunikációról a vétkezők ellen, de pozitív értelemben jelzi, hogy a hittan egyúttal hitélet, az Ige megélése.

Nincs azonos álláspont:

A kiválasztás kérdésében. A baptisták nagy többsége azt képviseli, hogy mindenki üdvözülhet. Ha nem így lenne, elvesztené értelmét az evangelizáció lényege: Isten mindenkit hív az üdvösségre. Ezt a megtérésre hívó evangelizációt gyakorolták eleink a korábbi évtizedekben hazánkban is. Érthető, hogy ez gyakorlati szoteriológiai teológia életkérdés volt nemcsak a megtérésre hívott emberek, hanem az azt hirdető közösség

számára is. Az evangelizáció első klasszikus időszakában monddta Spurgeon – és erre gyakran hivatkoztak eleink –: „Nem az a kérdés, hogy meg lehet-e menteni az embereket evangélium nélkül vagy sem, hanem hogy mi meg leszünk-e mentve, ha nem hirdetjük az evangéliumot.” Meggyőződésünk szerint a Krisztusban megújult egyházak ma lényegében egyetértenek az evangélium hirdetésének ilyen szoteriológiai szükségességében, miközben a krisztocentrikus evangélium az ő követésének etikai következményeit is hirdeti.

Egyes hitvallások óvatosak e kérdésben, egyesek meg kimondják: „Nem mindenki üdvözülhet, csak a kiválasztottak, akiket nem előrelátható hitcselekedeteikre nézve választott ki Isten, hanem szabad döntése és jó tetszése szerint...” sőt „nem is adott minden embernek képességet ahhoz, hogy higgyen és üdvözüljön.” (P. Warwich)

Az *ordo salutis* sorrendjében sincs azonosság. Van olyan hitvallás, ahol az újjászületés után következik a bűnbánat és a hit (New Hampshire). A többség úgy látja: előbb a bűnbocsánat és felmentés, azután jöhet az újjászületés. Másutt a megigazulással együtt jelzik a bűnbocsánatot.

A *szentek állhatatossága* kérdésében is ellentét mutatkozik a hitvallásokban. „Csak az igaz hívők tartanak ki” (New Hampshire) és „az elesés veszélyében vagyunk” (Free Will Baptists), mondja az egyik csoport. „Áldásdús és maradandó állapot”-nak mondja a másik (Southern Baptist), a végig megállás tudatában.

Csak az amerikai hitvallások írják: „Hiszünk a tévedhetetlen verbális inspirációban”, „a sátán személyességében”, a hívők örök biztonságában (American Baptist Association, North American Baptist Association). „A keresztyén és a társadalmi rend”-ről, valamint „A béke és háború”-ról (Southern Baptist Convention) is ott találunk hitvallási tételt. Azonkívül a mi hitvallásunk ír egy pontban „Az államhatalomról”.

A baptista hitvallások áttekintése után nyilvánvaló, hogy a baptisták – ha nem is konfesszionalisták – mindig arra törekedtek, hogy hitüket rövid tételekben közreadják.

A hitvallások képviselik sok baptista testület komoly törekvését, hogy a keresztyén hit és gyakorlat tapasztalatait a Szentírás alapján megmagyarázzák.

„Egyetlen hitvallás nem született még, amelyet valamennyi baptista elfogadott volna. Másrészt minden baptista hitvallás tartalmaz elegendő értéket a baptista világcsalád gazdagításához, bibliai és teológiai értékek növeléséhez, a szabadság és a felelősség megértésében az egymást követő generációk számára.

Nyilvánvaló – írja befejezésében Lumpkin –, hogy még sok hitvallást fognak készíteni, mivel az ember mindig megkísérli újra megfogalmazni az Ige tanításának értelmezését.”¹⁴

¹⁴ Lumpkin, 432–433. old.

II. A TEOLÓGIAI IRÁNYZATOK MEGJELENÉSE EGYES KIEMELKEDŐ BAPTISTA SZERZŐKNÉL

1. EDGAR YOUNG MULLINS

A Southern Baptist Theological Seminary (Louisville, Kentucky, alapítási év: 1859) negyedik elnöke, *Edgar Young Mullins* (1860–1928) a Déli Baptista Szövetség meghatározó teológusa. Legfontosabb műve az 1917-ben megjelent *The Christian Religion in its Doctrinal Expression* (egyébként további kilenc könyvet jegyez).

Mullins teológiai gondolkodása Magyarországon *Baranyay Mihály* teológiai tanári, később igazgatói munkássága nyomán vált közzismertté a budapesti Baptista Teológiai Szemináriumban. Baranyay Mihály miután befejezte tanulmányait Budapesten, Irsán, majd Kiskőrösön volt lelkipásztor, közben 1923–1925-ig az USA-ban tanult. 1945–1947-ig tanár, majd 1947–1959-ig igazgató a Baptista Teológiai Szemináriumban Budapesten.

Amerikában ismerkedik meg Mullins főművével, amely kétségtávol a kor egyik legjelentősebb baptista dogmatikája. Baranyay lefordítja Mullins művét, és két kötetben (stencilezve) a budapesti baptista diákok kezébe adja mint kötelező tananyagot. Számos lelkipásztorral beszélgettem erről a stúdiumról, bizony nem lelkesedtek túlfent. Főleg arra panaszkodtak, hogy nehézkes a szöveg. Nos, kétségtávol gördülékenyebb is lehetne a fordítás, de akik olvasták az eredetit, igazolhatják, hogy ez nem kizárólag a fordító hibája.

A második kötet 298. oldalán kezdődik az a fejezet, amely a baptista teológiai gondolkodás egyik neuralgikus témáját

boncolgatja, és amelynek címe: „Megtartás”. Kicsit azt is illusztrálandó, hogy milyen tananyag volt Budapesten az ’50-es években, szó szerint idézem a fejezetet.

Megtartás

A megtartás kérdése a hívők üdvbizonyosságának a kérdését veti fel. Kitartanak-e a hívők végig, bukás nélkül, vagy lesznek-é, akik Krisztusba vetett üdvözítő hitükből kiesnek és elvesznek?

1. Mielőtt határozott választ adnánk e kérdésre, szükséges megvizsgálni a teológiában kialakult ama két véleményt, ami e tan tekintetében nem helytálló. Az egyik szélsőséges, a kálvini irány. Ezek erősen hangsúlyozták az üdvösség tervének logikáját. Szerintük, mivel Isten előre választja és kiválasztja az egyént, az üdvösség egész kérdése ki van véve az ember kezéből. Ez a tény kifejeződik abban, hogy Isten megigazítja az embert, midőn az elfogadja Krisztust, és új természettel ajándékozza meg az újjászületés által. Isten örök szándéka változhatatlan. Megigazítását nem lehet semmivé tenni. Az ember új természete megváltozhatatlan radikális átalakítás, s azt csak Isten teheti nem létezővé. Így minden újjászületettnak végül is üdvözülnie kell, mert máskülönben Isten szándéka és munkája menne semmibe.

Nem tagadhatjuk, hogy ily logikai következtetés alkalmazható az Újtestamentum bizonyos általános kijelentése alapján. Kérdés azonban, hogy a szóban lévő kérdést képviseli-e a fenti vélemény? Az újtestamentumi írók nemigen alkalmaznak ilyen kimondottan logikai módszert. Nemigen található egy-egy gondolatnak a kifejtése anélkül, hogy az ne foglalna magában más tárgyra vonatkozó gondolatot is. E logikai levezetés ellen a legnagyobb kifogás az, hogy az elvont és csak a tárgy egy részletével foglalkozik. Hiányzik belőle más odatar-

tozó tanítás, ami kiegészíti azt, amin az állítás nyugszik. Az üdvösség folyamatát anyagszerűvé teszi és nem morálissá és spirituálissá. Isten abszolút voltát úgy értelmezi, hogy az panteisztikussá válik. Az ember részéről való elfogadás és törekvés mellőzött. Az összes újtestamentumi író az ember megtartása kérdése tárgyalásánál nagy gonddal más idevágó igazságok alkalmazásával egészítette ki az ily természetű logikai következtetést.

A másik teológiai irányzat az emberi szabadságot magyarázza egyoldalúan. Azt állították, hogy a keresztyén szabad abban, hogy megmaradjon a kegyelemben, vagy hogy kiessen abból. Ha akarja, bírhatja Isten segítségét, de sorsa végső fokon az ő kezében van. Ha végül is elvesz, ő egyedül, csak ő felelős ezért. A tárgy ily irányú beállítása is csak egy része a kérdéses ténynek, és nem veszi számításba az Írás idevonatkozó fontos tanításait, sem a tapasztalat fontos megállapításait. Nem ismeri el, hogy a kegyelem teljes és elégséges. Ez az állítás moralizmus, ahol az emberi törekvésen fordul meg minden, és deizmus is, amely szerint Isten messze, távol van az emberek küzdelmétől.

2. Az Újtestamentumtól távol van a panteisztikus irányzatú szélsőséges kálvinizmus és a deisztikus irányzatú szélsőséges arminianizmus. Az újtestamentumi tanítás, és a keresztyén tapasztalat teljesen azonos abban, hogy úgy az isteni, valamint az emberi oldalt megfelelő viszonyba helyezi egymással. Mind a kettő elismeri Isten kezdeményezését. A pásztor keresi az elveszett juhot. Így mondotta az Úr. A megmentett ember tudja, hogy Krisztus találta meg, hogy karjára vette őt. Így jelenti ki Pál. De az elveszettet nemcsak megtalálták, ő több, mint egy juh. Ő az a tékozló fiú, akinek meg kell térnie. Így tanít az Újtestamentum. A megmentett ember tapasztalat-

ból tudja, hogy megmentett. A szónak ily értelme csak akkor lesz, amikor ő bűneiből megtér és elfogadja az őt kereső szeretetet. Ez a kétoldalú igazság végigvonul a keresztyéni élet minden pontján. Parancsunk van, hogy vigyük véghez üdvösségünket, nem Isten nélkül, hanem vele, mivel ő az, *„aki munkálja bennünk mind az akarást, mind a munkálást jókedvéből”* (Fil 2,12–13).

A megtartás megfelelő módon megállapított tana tehát az, ha az egymással ellenkező véleményt kifejezni látszó helyeket egy csoportba vesszük a többi e kérdéssel foglalkozó hellyel... Először Isten hatalmát és kegyelmét hangsúlyozó helyeket nézzünk meg. Jn 10,28–29-ben kijelenti Jézus, hogy az ő juhait sohasem vesznek el és senki ki nem ragadja az ő kezéből és senki sem ragadhatja ki azokat Isten kezéből. Róm 8,30-ban Pál a keresztyén élet leírásánál a predesztinációt, elhívást, megigazulást és megdicsőítést összeveti, majd a 35–39. versekben pedig kijelenti, hogy Krisztus szeretetétől sem szakíthat el semmi sem. Róm 11,29-ben kijelenti, hogy megbánhatatlanok az Istennek ajándékai és az ő elhívása. Fil 1,6-ban kijelenti az apostol, hogy aki olvasóiban elkezdte a jó munkát, elvégzi a Jézus Krisztus napjáig. 2Tim 1,12-ben kijelenti, hogy ő tudja, kinek hitt. *„Bizonyos vagyok benne, hogy ő az én nála letett kincsemet meg tudja őrizni ama napra.”* 1Pt 1,5-ben azt olvassuk, hogy *„Isten hatalma őriz hit által az üdvösségre, amely az utolsó időben lesz nyilvánvaló”*.

Az Írás egy másik csoportja pedig azt jelenti ki, hogy az elesés és elveszés lehetősége fennáll. Pál a saját küzdelmét így írja le: *„Hanem megsanyargatom testemet és szolgálóvá teszem, hogy míg másoknak prédikálok, magam valami módon méltatlanná ne legyek.”* (1Kor 9,27) A Zsid 6,4–6-ban ezt olvassuk: *„Mert lehetetlen dolog, hogy akik egyszer megvilágosítottak, megízlelvén a mennyei ajándékot és részesei lettek a Szentléleknek és megízlelték az*

Istennek jó beszédét és a jövőendő világnak az erőit, és elestek, ismét megújuljanak a megtérésre, mint akik önmaguknak feszítik meg az Istennek ama Fiát és meggyalázzák őt." Hasonló fontosságú helyek sok van még. Nem szükséges, hogy azokat a legapróbb részletekig megvizsgáljuk. E kettő illusztrálja az alapelvet, melynek magyarázata alkalmazható a többi elesés lehetőségét feltételező helyre is. A következő megállapításokat tehetjük:

E helyek határozottan beszélnek valóságos veszélyekről. Pál és a Zsidókhoz írt levél írója midőn látta az emberek életében a változásokat, a tökéletlenségeket, bűneiket, rettegtek, hogy mi lesz annak vége. Nem szabad tehát félremagyaráznunk az említett helyek nyilvánvaló jelentését, és azt állítani, hogy azok mást tanítanak. Az ember szabad lény. Mint ilyenekkel ténykedik Isten. Ha visszaélnék szabadságukkal, veszélyben vannak és félreértik Istennek a Krisztusban adott kegyelmét. Másodszor, hozzátehetjük ezekhez, hogy az írók alapelvekről és spirituális magatartásról írnak, és nem megtörtént esetekről. Ezek tehát nem megtörtént esetek, hanem fennálló veszélyek. Tekintetbe véve az emberi gyengeséget, megtörténhetnek. Azonban van egy másik tényező is, amit számba lehet venni, s ez az Isten kegyelme. Más helyen ezt már tisztáztuk. A Biblia írói azonban, ha kellett, nem haboztak csak az emberi oldallal foglalkozni. Ezért figyelmeztették, kérték és fenyegették is Isten hű gyermekeit. Ilyen módon igyekeztek megtartani a krisztusi úton morális szabad lényeket és egyéneket.

Vannak olyan szentírási helyek is, melyek hangsúlyozzák az emberi törekvést, anélkül, hogy említenék az elesés veszélyét. ApCsel 2,40-ben ezt olvassuk: „*Sok egyéb beszéddel is buzgón kéri és inti vala őket mondván: szakasszatok el magatokat e gonosz nemzetségtől.*” A kegyelemből való üdvösség tanát be lehet állítani úgy is, hogy nehéz lenne azt Péter eme szavaival összhangba hozni, és mégis ha mindegyik oldalt jól értjük és a

másik igazsággal megfelelő módon hozzuk kapcsolatba, úgy nincs ellentét. Egy igazság sem érthető meg a másik nélkül.

Pál azt írja a filippibelieknek: *„Félelemmel és rettegéssel vigyétek véghez a ti üdvösségeteket: Mert Isten az, aki munkálja bennetek mind az akarást, mind a munkálást jó kedvéből.”* (Fil 2,12) Itt közeli kapcsolatban van egymással mind a két igazság. Pál apostol előtt nem összeférhetetlen az a gondolat, hogy egyik oldalról az isteni kegyelem ténykedik a szívben, és ugyanakkor emberi részről szabad elfogadás és odaadó együttműködés van. A tény az, hogy a kettő egymással elválaszthatatlanul összefügg. Természetesen nagy titokról van szó akkor, mikor az emberi akaratnak Isten akaratához való viszonya terére lépünk. Azonban tapasztalatunk világában az Isten kegyelme és ereje kérdése nem okoz nehézséget.

Az elmondottakból a következőket vonhatjuk le. Először: az Újtestamentum írói azért figyelmeztették, óvták a hívőket, mert ha a hívő magára marad, ki van téve az elbukás veszélyének. Másodszor: Isten meg akarja tartani és megtartja az embert az üdvösségre, azonban ez a ténykedés nem független az ember magatartásától, hanem azzal függ össze, hogy az ember együttműködik Isten kegyelmes ténykedésével. Harmadszor: nem bibliai és helytelen álláspont, ha egyik oldalt mellőzik: Isten szándékát, kegyelmét és hatalmát; vagy a másik oldalt: az ember részéről elfogadást és együttműködést. A döntő tényező természetesen Isten kegyelme és hatalma, és nem az emberi gyengeség.

3. Megállapíthattuk itt is, hogy Isten módszere morális, spirituális és személyes, és nem fizikai. Nem ellenállhatatlan kegyelmével tart meg, vagy valamivel, amivel hatalmat vesz akaratunkon, hanem meggyőző kegyelmével, ami figyelembe veszi akaratunkat is. Nem tart meg, ha vétkezünk vagy hűtle-

nek leszünk, hanem bűneinkből és hűtlenségünkől megtéréshez segít. Módszere nem panteisztikus, hol Isten akarata a minden, s az emberi nem számít semmit. Nem módszere a deisztikus módszer sem, hol az emberi akarat a fő tényező és az Istené a lehető legkevesebb. A keresztyén istenhívés módszere: a személyes Isten a személyes emberrel, szabad személyek közötti módszer szerint cselekszik, Isten transzcendens, de immanens is az emberben, s Szent Szellem által ezúton segíti célhoz a keresztyén győzelmét.

Az eredmény nem bizonytalan. A bizonyosság azonban nem olyan, mint a mechanika világában, ahol természeti erők működnek. Bizonyosság ez, amely személyes módon, morális meggyőzés és spirituális befolyással jön létre. Ez a módszer a szülői tanítás és nevelés legmagasabb módszere. Kétféle módon nevelhető a játszó gyermek arra, hogy a közelben levő szakadékba ne essen. Az atya egy falat építhet oda, nehogy gyermeke beleessék. Vagy meghagyja a veszély lehetőségét, de oda neveli a gyermek akaratát és gondolkodását, amely képessé teszi a veszély elkerülésére. Az atya esetleg a közelben maradhat, hogy szükség esetén segíthessen, de az így nevelt gyermek számára a segítség szüksége ritkán fordul elő. Isten módszere az utóbbi. Nem falat, hanem az akaratot építi ki inkább, bár falat is épít oda, ahol azt ő magasabb szempontból szükségesnek látja. Egy asszony kisfiát egy nagyon forgalmas helyen átküldte a másik oldalra. Valaki aggodalmát fejezte ki az esettel szemben. Az anya ezt felelte: Nem lesz baj, a gyermek megtanulta a baj kikerülését. A legtöbb anya kézen fogva vezeti át gyermekét az utca másik oldalára. Ez az anya megtanította gyermekét arra, hogyan menjen át egyedül a másik oldalra. Isten módszere nem a kézen vezetés, hanem a nevelés módszere.

A fent elmondottak megmagyaráztak sok szentírási helyet, és megoldottak több nehézséget. Kitént az Írás megbízhatósá-

ga e tekintetben, s az is, hogy Krisztusban nem vesz el senki sem. Tisztázódtak azok a helyek is, amelyek szerint egyesek elveszhetnek. Ott vannak a figyelmeztetések, nehogy bekövetkezzék a veszély, amely az ember felől nézve fennáll. Isten módszere a veszély felmutatása és a figyelmeztetés, hogy kikerüljük azt. Ez megmagyarázza a Bibliában feljegyzett tényleges hűtlenségeket is. Ezek vagy olyan esetek voltak, mikor a hűtlen megtér, vagy voltak esetek, mikor az illető valóban nem volt megtérve és ahol igazi lelki élet nem volt soha. A magyarázat felelt arra a kifogásra is, hogy az isteni beavatkozás összeegyeztethetetlen az emberi szabadsággal. A felelet kimondta, hogy az embernek önként kell elfogadnia Isten segítségét, és együtt kell ténykednie vele. Felelt arra a tanításra is, mely szerint a megtartás tana immoralitásra biztat, mivel biztosítja az ember számára az üdvösséget, bármint is él. Erre feleletünk az volt, hogy az Isten akaratával való együttműködés természetes következménye a sírig tartó morális és a kegyelemnek megfelelő élet. Pál apostol szavaival fejezzük be a tárgy tanulmányozását: *„Kicsoda szakaszthat el minket a Krisztus szeretetétől? Nyomorúság vagy szorongatás, vagy üldözés, vagy éhség, vagy meztelenség, vagy veszedelem, vagy fegyver-é? Amint meg van írva, hogy teéretted gyilkoltatunk minden napon, olybá tekintenek, mint vágójuhokat. De mindezekben felettébb diadalmaskodunk az által, aki minket szeretett. Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek, sem hatalmasságok, sem jelenvalók, sem következők, sem magasság, sem mélység, sem semmi más teremtmény nem szakaszthat el minket az Istennek szeretetétől, mely vagyon a mi Urunk Jézus Krisztusban.”*

2. AUGUSTUS HOPKINS STRONG

Augustus Hopkins Strong egész élete Rochesterhez kötődik (NY), ahol 1836-ban született. Tanulmányai befejeztével

(Yale College, Rochester Theological Seminary, és Németország) számos helyen lelkipásztoroskodott, majd 1872-ben megválasztották a rochesteri szeminárium elnökévé. Egész életében hűségesen dolgozott a baptista misszióban, 1907–1910-ig mint az Észak-amerikai Baptista Szövetség (ma: American Baptist Churches) első elnöke. Mint professzor a rendszeres teológiát tanította, fő műve (Systematic Theology) 1886-ban jelent meg. Számos alkalommal még az ő átdolgozásában kiadták, és ma is keresett könyv a legújabb kiadásokban.

Strong Mullins kortársa volt, tizenkét évvel fiatalabb kolléga, azonban amíg Mullins déli, addig ő északi baptista. Ez azt jelentette, hogy a fundamentalista Dél és a kissé liberálisabb Észak baptistáinak két kiváló teológusa „kénytelen volt” nem egyetérteni.

William E. Ellis, az Eastern Kentucky State University (Richmond, Kentucky) történészprofesszora egy különösen érdekes kötetet szentel a témának. A könyv címe: „A Man of Books and a Man of the People”, alcíme pedig „E. Y. Mullins and the Crisis of Moderate Southern Baptist Leadership”.¹⁵

Érdekes elemzést találunk – különösen a 119. oldaltól kezdve – például arról, hogy míg Strong nyitott az evolúció irányába, addig Mullins abszolút fundamentalista – bár arra is van utalás, hogy szíve mélyén inkább a teista evolúció híve, de nem akarja kockáztatni pozícióit.

Nézzünk most néhány Mullins- és Strong-idézetet a szoteriológia területéről. (A fordításokat dr. Nagy József idézett művéből vesszük át.)

¹⁵ Első kiadás 1985, Marcer University Press, Macon Georgia, újabb (first paperback edition) ugyanott, 2003.

3. MULLINS és STRONG

A megigazulás

Mullins meghatározása szerint: „A megigazulás Istennek az a döntése, amelyhez Jézus Krisztus váltságshalála és megváltó műve alapján a megtérő bűnöst felmenti a bűnösség vádja és a bűnével járó ítélet alól, ugyanakkor kegyelmébe fogadja és eredeti helyére visszaállítja. Ez akkor történik, amikor a bűnös hittel elfogadja Krisztus üdvösségszerző érdemét.

A megigazulás Istennek az a jogi döntése, melyben a bűnöst az ítélet alól felmenti és visszahelyezi szeretetébe. Ez akkor történik, amikor a bűnös hisz Krisztusban és üdvösséget szerző érdemében. Ez a két kijelentés tartalmazza az újszövetségi megigazulástan fontos elemeit.”¹⁶

Mullins így folytatja: „A megigazulás tanának szükségesége és értéke akkor domborodik ki előttünk a maga teljességével, ha spirituális életünk szükségével kapcsolatban vizsgáljuk meg. A megigazulás elválaszthatatlan a keresztyén vallástól. Enélkül nagy hiányt éreznénk. Ezt a hiányt a következőképpen fejezhetjük ki: ahhoz, hogy Istent a legmegfelelőbbben szolgáljuk, szükséges, hogy szabadok legyünk és hogy gyermeki viszonyban legyünk. A rabság minden formáját meg kell szüntetni. Meg kell szabadulnunk a bűn, a vád és a kétség rabságától. A lélekben gyermeki bizalomnak, szeretetnek, hűségnek kell lenni az Atya iránt. Más szóval a keresztyén élet az üdvösség kérdésében biztos alapot igényel. Megnyugodott és gyermeki viszony Istennel csak akkor alakulhat ki, ha megszűnik minden kétség. A hit által való megigazulás juttat el minket e mérhetetlen értékű ajándékhoz, és tesz szabaddá örökre gyermeki szolgálatra.”¹⁷

¹⁶ Mullins, 389. old.

¹⁷ Uo., 409. old.

„Az Újszövetségben tanított megigazulásban Krisztusba vetett hitünket Isten nekünk igazságnak tudja be (Róm 4,3–8.22–25). Az Újszövetség szerint a hit belső közösséget hoz létre Krisztussal. Így a belső életközösség együtt jelentkezik egy külső kijelentéssel. A külső kijelentésben kinyilvánul, hogy a büntetés kielégítést nyert, a vád megszűnt, és új helyzet állt elő. De nemcsak ez a formai kijelentés történt. Új életközösség létesült. Az újszövetségi hit általi megigazulás kvalitásában messze felülemelkedik a régi törvényes állapot fölé. A megigazulással a hitalapelv a formai és legális oldalt étellel tölti be. Ugyanakkor az a kijelentés, hogy a hit igazságul tulajdoníttatik, tisztázza és megnyugtatja a bűnöst Istennel való viszonyában. E kijelentés megtörténteig a bűnös Isten megigazítását csak jogi vonalúnak érthette. Az az ember, aki ismeri a bűn jelentőségét, és tudja, mit jelent bűn és ítélet alatt lenni, Isten megigazító ténykedése nélkül, remény és kétség egymást váltásáig, habozásig, reménytelen lelki küzdelemig juthat csak el. Ameddig a bűn és vád kérdése nincs megoldva, addig a bűnös nem tud a nyílt gyermeki bizalom és szeretet állapotába eljutni.

Így megállapíthatjuk, hogy a Krisztus megváltásán alapuló újszövetségi hit által való megigazulás két vonalon hoz létre morális és spirituális eredményt. Először: a lelkét élő közösségbe hozza Krisztussal, amely folytán az alkalmas lesz minden morális jó elérésére. Másodszor: az emberben levő bűn- és vétektudatot megszüntetni, és képessé teszi arra, hogy Isten gyermekének érezze magát.”¹⁸

„Az üdvösség olyan, mint egy sok oldalon csiszolt gyémánt, amelyről sugárzik a mennyei fény. Az analízis végigvezetéséhez idő kell. Lehet, hogy értelmi világunkkal nem értjük meg a Krisztusban kapott gazdag, új életet mindjárt lelki életünk kez-

¹⁸ Uo., 332–333. old.

detén, azonban a gyémánt a miénk, nem külön-külön csiszolt részeiben, hanem egészében. Ha megszámláljuk csiszolt oldalait, úgy találjuk, hogy mindaz mienk volt már a kezdetben.”¹⁹

A megtartással foglalkozó teljes fejezetet idéztem Mullins-tól. Hadd álljon itt Strongtól is néhány sor, mielőtt áttérnénk más szerzőkre!

Strong ezt írja: „Megigazuláson értjük azon isteni jogi cselekményt, amely által Krisztus érdeméért – akivel a bűnös hitben egyesül – közli, hogy a bűnös megszűnt büntetésnek alávetett lenni, kegyelemből helyreállítatott. Más meghatározás szerint: A megigazulás Istennek a bűnös felé visszaforduló magatartása, a bűnös és Krisztus új kapcsolata miatt. Isten, aki kárhoztatott – most megbékél. Vádolt – most kegyelméből megbocsát.

Ilyen értelemben a megigazulás az effektív tevékenységgel szemben deklaratív tett. Istennek a bűnös ember felé irányuló külső cselekménye a bűnös természetében belül végbemenő és azt megváltoztató cselekménnyel szemben, jogi aktus a hatalmi aktussal szemben, olyan cselekmény, amely a bűnös és Krisztus közösségén alapszik és azt feltételezi, megkülönböztetésül attól a cselekménytől, amely a Krisztussal való közösség oka és következménye.”²⁰

„A Szentírás kijelenti, hogy Isten eredeti céljára és folyamatos munkájára való tekintettel, mindenki, aki hit által Krisztussal közösségben van, eltörölhetetlen megmarad a kegyelem állapotában, s végül eléri az örök életet. Ezt – a keresztyének részéről hitben és jó cselekedetben való folytonosságot – nevezzük állhatatosságnak. A kegyelmi állapotban való kitartás tehát emberi vonatkozásban az a lelki előhaladás, amelyet – isteni szempontból – megszentelődésnek mondunk. Ez nem csupán a megtérés

¹⁹ Uo., 401. old.

²⁰ Strong, 849. old.

természetes következménye, hanem egy állandó emberi tevékenység is, amely a megtérés pillanatától a halálig tart.”²¹

4. WALTER THOMAS CONNER

(1877–1952)

Mullins halála után 1928-tól Walter Thomas Conner lett a 20. század következő rendszeres teológusa a Déli Baptista Teológiai Szemináriumban.²²

Strong elnöksége alatt 1908-tól 1910-ig a Rochester Theology Seminaryben dolgozik, 1916-ban szerzi meg Louisville-ben a teológiai doktori címet. 1937-ben adja ki a *Christian Doctrine* című főművét, amit további tucatnyi publikáció követ.

Conner teológiájára természetesen hatással van mind Strong, mind Mullins.

A következőkben néhány idézetet közlök tőle. Ezek természetesen csak töredékes képet adnak teológiájáról. Az eredeti forrásokat jelölöm. (A fordítások dr. Nagy József művéből valók a *Christian Doctrine* 1949-es kiadása alapján.)

A kiválasztás a mindenható Isten szuverén műve

Isten minden művét ismerte kezdettől fogva. Ez azt jelenti, hogy minden esemény el van rendelve a világrendszerrel kapcsolatban, annak részeként. Természeti esemény természeti eseményként van elrendelve, és az ember szabad cselekedete szabad cselekedetként.

„A szentség tette el van rendelve mint valami, amit Isten minden jónak szerzőjeként produkál, és egy bűnös tett el van rendelve mint valami, amit Isten, aki tiszteletben tartja az

²¹ Uo., 795. old.

²² James Leo Garrett, Jr., W. T. Conner: „Contemporary Theologian”. *South Western Journal of Theology* 25. 1983/Spring, 43. old. Vö. James Leo Garrett, Jr.: *Baptist Theology. A Four-Century Study* (Macon: Mercer University Press, 2009).

ember szabadságát, megenged, annak ellenére, hogy Isten gyűlöli a bűnt. Isten inkább elrendeli a tett engedélyezését, mint hogy az ember szabadságát gátolja.”²³

A hit tárgya Krisztus (Zsid 12,12)

Ez arra utal, hogy a hit több, mint egy doktrína elhívése vagy egy dogma elfogadása.

„Semmilyen doktrína, bármilyen fontos is legyen az, nem lehet a hitnek tárgya a szó teljes értelmében. Egy doktrínában hihetünk értelmünkkel, egy személyben bízhatunk szívünkkel, akarattunkkal. Az egyház sem lehet hitünk tárgya. A római katolikus egyház szerint a hit fenntartás nélküli átadás az egyháznak, úgy, hogy az ember köteles hinni a doktrína területén abban, amit az egyház előír, és azt kell gyakorolnia az erkölcs terén, minek gyakorlását az egyház előírja. Krisztusban csupán az egyház megbízásából hisz az ember, az egyház tekintélyére hivatkozva. De az távolról sem felel meg a keresztyén hitnek. Valóban a hit végzetes elferdítése. Az egyházat olyan tiszteletben részesíti, amely Krisztust illeti meg, és olyan engedelmességet követel az egyház iránt, amilyent keresztyén ember csupán Krisztus iránt tanúsíthat. A lelket és szellemet az egyház és hierarchiájának rabjává teszi.”²⁴

„Nem igaz, hogy a hit általi üdvösség bűnös életre bátorítja az embert, és elkedvetleníti az igazságos élettől. Ellenkezőleg, a Krisztusban mint a bűntől való Szabadítóban való hit az egyetlen, ami az embert kiemeli önző, énközpontú életéből, és az igazságos életet megteremti benne. Igazi igazságosság nem lehetséges addig, amíg az ember egocentrikus életet él. De a hit aktusában az ember önmagán túlnéz, egy másikban

²³ Conner, 161. old.

²⁴ Uo., 193. old.

bízik. Átadja önmagát másnak. Mi több, a hit egyesít Krisztussal, és az ő Lelke lesz a vezető hatalom a keresztyén ember életében. Amint Krisztus ideadta önmagát értünk, úgy azok, kik őt követik, átadják magukat neki és embertársaik szolgálatára. Az Isten iránti hála a szabadulásért, melyet kegyelme ajándékaként nyert el az ember, nem fogja megengedni, hogy önmagának éljen, miközben a világ eleped azért, amit a hívő adhatna neki.”²⁵

A bűnbánat

(1) A bűnbánat vagy alkotóelemként, vagy előfeltételként *magában foglalja annak a megértését*, hogy milyen állapotban van az ember mint bűnös.

„Az embernek el kell jutnia odáig, hogy megértsen valamit bűnösségéből és kárhoztatásából. Ez ismert kifejezéssel a bűnről való meggyőződés. Némely teológus úgy beszél erről, mint a bűnbánat intellektuális eleméről. Az evangéliumi igazság hallgatásának és a Szentlélek megvilágosító munkájának eredményeként jön létre. Az ember nem tud megtérni, bűnbánatot tartani, míg nem látja bűnének természetét. Ez nem jelenti azt, hogy a büntudatunk ugyanolyan formában és ugyanolyan mértékben kell hogy jelentkezzen minden esetben. Némely esetben a büntudat a vétkeesség és kárhoztatás érzetének formáját veszi fel. Másoknál erkölcsi bukás, mulasztás, kudarc érzete. De minden esetben az evangélium hallása fokozza a büntudatot.”²⁶

Némely esetben először semmi más nem észlelhető, mint meghatározatlan szorongás, annak tudata, hogy valamiképp a dolgok nincsenek rendben. Az evangélium hallása ezt fokoz-

²⁵ Uo., 200. old.

²⁶ Uo., 188. old.

za és tisztázza, úgyhogy határozott büntudattá válik. A bűnt bűnnek látjuk. Ez azt jelenti, hogy Isten ellen irányulónak látjuk. A szent szeretet Istenéhez viszonyítva, igazi jellegében látható.

(2) A második tény, amely a bűnbánattal kapcsolatos, hogy „a bűnszeretetnek meg kell halnia a szívben. Ez általánosan szólva az érzelmi eleme. Az ember világosan láthatja önmagát mint bűnöst, és megértheti a romlást, amelyet a bűn magával hoz, de ha nem hal meg a bűnszeretet a szívében, nem változtatja meg életét. Nem tért meg.”²⁷

Ez nem azonos a büntetéstől való félelemmel. Lehet, hogy valaki fél a büntetéstől evangéliumi bűnbánat nélkül. Ez a büntetés előli félelem produkálhatja az úgynevezett „pokolfélelemvallást”. De ha nincs valami több a vallásban, mint a büntetés előli félelem, az ember nem menekül meg a büntetéstől. Ez a büntetés előli félelem növelhető lelkiismeret-furdalássá, úgyhogy az embernek nincs nyugta sem éjjel, sem nappal. De a lelkiismeret-furdalás még nem bűnbánat. Azaz a bűnbánat evangéliumi kegyelem, nem egyszerűen lelkiállapot, melyet a törvény ismerete hoz létre; ez a bűnért való kárhoztatás üzenetét hozza, de nem hoz üzenetet a bűntől való szabadulásról.

Az embernek gyakran lehetnek elérzékenyülései a bűn miatt, és mégsem tér meg. Tartózkodás nélkül sírhat, de ha érzelmei elmúlnak, visszatér régi bűneihez.

Az érzelmi elem az igaz bűnbánatban Isten akarata szerint való szomorúságnak nevezhető, mely bűnbánatot szerez (2Kor 7,10). Ez olyan szomorúság, mely bűneink igaz megértéséből keletkezik, mivel a kegyelem Istennel kapcsolatos. Ez töredelem. „A töredelmes és megtört szívet nem veted meg,

²⁷ Uo., 189. old.

Istenem!" (Zsolt 41,19) Ha valakiben megvan ez a töredelem bűnei miatt, a bűnbánat harmadik és egyben utolsó tényezőjéhez jut el.

(3) A harmadik tényező *a bűnről való lemondás*, a bűnnek megtagadása az akaratból származó cselekedettel. „Miután a bűn szeretete meghal az ember szívében, az ember erkölcsi természetében hirtelen változás áll be. Az ember a bűnt megtagadja, de nem annyira azért, mert tudja, hogy a bűnt büntetés követi, mint inkább azért, mert a bűnt a maga valóságában látja és gyűlölni kezdi.”²⁸ Ez megváltozott életre visz a bűn vonatkozásában. Mi, *„akik meghaltunk a bűnnek, hogyan élénk még benne?”* (Róm 6,2) Ez teljes lehetetlenség. A bűnbánat sohasem teljes, míg az akarat ily módon meg nem tagadja a bűnt. A bűn megtagadása és a töredelmes szív mindig együtt jár, ez egy lelkiállapotnak két aspektusa.

A bűnbocsánat

„A bűnbocsánat megtapasztalása olyan bizonyosságot ad a személyes Istennel való kapcsolatáról, hogy az ember nem veszítheti el Isten létéről való tudatát anélkül, hogy a bűnbocsánat érzetét ne veszítené el. Istennek ez a transzcendens aktusa olyan cselekedet, mely nemcsak magában foglalja Isten személyiségének fogalmát, hanem kegyelmi aktus is az ő részéről. Mint ilyen, felülmúlja a törvényt. A kegyelem nem semmisíti meg a törvényt, hanem felülmúlja. A törvény nem tud megbocsátani, de Isten tud. A törvény nem tud megbocsátani, mert nem tud semmit a kegyelemről. A kegyelem személyi tulajdonság. A lehető legmagasabb erkölcsi jellegű érték. A megbocsátás ezért olyan aktus, amely a törvényt

²⁸ Uo., 190. old.

felülmúlja. A kegyelem Istene a törvény felett áll, de nem szegi meg vagy nem semmisíti meg azt.”²⁹

Közösség Istennel Krisztus által

Nem az a kérdés, hogy ismerjük-e Istent Krisztusban, vagy ismerjük-e Istent Krisztuson kívül; választani kell: vagy ismer-ni Istent Krisztusban, vagy egyáltalán nem ismerni őt. Jézus követelései ebben a tekintetben abszolút tapasztalati tényeken alapulnak, és a tapasztalat igazolta azokat. Jézus Krisztusról mint Megváltóról és az arról való tapasztalati ismereten kívül az ember csupán találgatásokba bocsátkozhat Istenről, bizonyos tekintetben helyes véleménye lehet róla, de magát Istent sohasem fogja megismerni. De a Jézusban mint Megváltóban és Úrban való hit által az ember visszavonhatatlanul egyesül Istennel egy élmény által. Ez olyan ismeretet alkot Istenről, mely nem jelent kevesebbet, mint a bűntől való szabadulást.”³⁰

Üdvbizonyosság

„Néha a kezdő keresztyén életben hiányzik az üdvbizonyosság; máskor megvolt, de az ember elveszítette azt. Néha bűn és engedetlenség okozza az üdvbizonyosság hiányát; olykor néhány alapvető és elsődleges kérdés megértésének hiánya idézi elő, mint például annak, hogy Krisztus váltságművében van a bűnbocsánat alapja, vagy a hit az üdvösségnek lényeges és mindent magában foglaló feltétele. Némely esetben az üdvbizonyosság hiányát az a tény okozza, hogy az embernek nem volt olyanfajta élménye, mint amilyet várt. Némely keresztyén szeretne olyan vallási élményt, mint amilyen Pál apostolnak volt, és ezért állandóan elégedetlen azzal,

²⁹ Uo., 205. old.

³⁰ Uo., 218. old.

amit Isten neki adott. Míg más esetben az üdvbizonyosság hiánya intellektuális zavar miatt van. Az ember nyugtalan, mert nem tud megoldani saját megelégedésére minden problémát – Istennel és az emberrel szemben való bánásmódjával kapcsolatban.”³¹

Azonban az üdvözítő hit alapja és a bizonyosságot adó hitnek alapja azonos. „Az üdvözítő hit üdvbizonyosságot ad. Ha nem, ez azért van, mert az illető hite nem világos és nem határozott. Így, ha valakinek szüksége van bizonyosságra, nem nyeri el azáltal, hogy kifejleszti önmagában a hitnek egy új fajtáját, vagy más tárgyban való hitet. A bizonyosság megjön, ha a hit megtisztult, erősödött és tudja, hogy mire vonatkozik. Mindig Krisztus a hit tárgya, és mindig a Szentlélek az, aki létrehozza a Krisztusban való hitet. Ez vonatkozik mind az üdvösségre, mind az üdvbizonyosságra. Más szóval Krisztus és a Szentlélek ugyanolyan kapcsolatban van az üdvözítő hittel, mint a bizonyosságot adó hittel, mert ez *egy* hit és nem kettő.”³²

5. DALE MOODY

Moody 1917-ben született Stamford Texasban, és 1983. január 22-én, 76 éves korában (5 nappal előbb, mint hogy betölthette volna 77. életévét) szívinfarktus következtében hunyt el. Ellentmondásos személyiség, azonban kétségkívül a 20. század legnagyobb baptista teológusa. Briliáns elme. Hihetetlen ismeretanyag birtokosa, minden ízében ragaszkodik a Szentíráshoz, és kemény kritikusa minden elhajlásnak.

Kiváló előadó, érvelő, vitázó. Sok ellenséget szerzett magának. Ennek elsődleges oka – ahogy az már lenni szokott – mindaz, amit eddig leírtam és még néhány, például hogy nem

³¹ Walter Thomas CONNER: i.m. 221. old.

³² Walter Thomas CONNER: i.m. 222. old.

tekintélytisztelő túlon túl, és nem is elég alázatos, annyira biztos nem, amennyire az álkegyesség megkívánná, nem kompromisszumkész, amennyiben a kompromisszumkészség az igazság föladását jelentené stb.

Akik személyesen ismerték és hallgatták, alig tudtak szabadulni a karizmatikus professzor rendkívül érdekes előadásainak, igehirdetéseinek hatása alól, miközben ugyanezen tulajdonságok másokban irigységet váltottak ki.

1981-ben adta ki fő művét, amelynek címe *The Word of Truth*. Nem könnyű olvasmány! A mai teológusnemzedéket biztatom arra, hogy mindenképpen tanulmányozza ezt a könyvet, amelyet bízvást nevezhetünk a baptista teológiai kutatás csúcsának. Akiket mélyebben is érdekel Moody személyisége, egyénisége, előadásmódja, számos érdekességre bukkanhatnak az interneten. A „nagydarab”, széles gesztusokkal operáló professzor első látásra nem túl szimpatikus, aztán kitetszik remek humora, óriási ismerete, olykor kissé csípős, elbűvölő, logikával „előadott” megjegyzései, mondjuk a Harvardon, a '80-as évek elején. Kétségkívül „jelenség”...

A *The Word of Truth* 2004-ben jelent meg magyarul. A következőkben Moody előszavából, a fordító bevezetéséből és az általam írt kiadói előszóból idézek. Mindezek nagyban segítenek abban, hogy Moody művét megfelelően értékelhessük.

Dr. Moody a következőket írja:

A *The Word of Truth* megjelenése riadót fúvatott annak érdekében, hogy át kell alakítani és fel kell eleveníteni a történelmi exegézisen nyugvó teológiát, ami annyira kiemelkedő vonása a mai bibliai tudományosságnak.

Ez a könyv ilyen alapon tudatos erőfeszítéssel igyekszik összehozni számos tudományág meglátásait egy olyan alkotó harmóniába, amely egyrészt bibliai, másrészt rendszeres. A

bibliai teológia, a modern tudomány, számos bibliakritikai típus (szöveg-, forrás-, forma- és szerkesztési kritika), a történelmi teológia és a tanok története együttesen jelentős szerepet játszik egy-egy rendszeres teológia kifejlésében. Ahogy korábbi könyveimben tettem, itt is hangsúlyozom az istentisztelet fontosságát a bibliai teológia kialakításában...

E tudományágak forrásanyagának felhasználását és a világ nem keresztyén vallásainak meglátásaival kapcsolatos értékelést, valamint a vallásfilozófusok által lefektetett gondolatokat mind szemügyre veszem a Szentírás ihletettsége és hitelessége felőli magasabb fokú nézet szempontjából. Akik attól félnek, hogy a modern tudománynak és a bibliatanulmányozás kritikai-történelmi módszerének eredményei elkerülhetetlenül barátságtalanok a bibliai hitelesség határozott nézetével szemben, azok – remélem – rájönnek, hogy e könyv felfedezősei kellemes meglepetéssel szolgálnak.

Mivel a Szentírásnak ily módon alávetem magam, a bibliai szakaszok újabbnál újabb fordításai és újabbnál újabb magyarázatai alapján nem tétovázom feltárni a hagyományos katolikus és protestáns teológia tévedéseit és gyengeségeit – ideértve saját baptista hagyományomat is. Ebben az összefüggésben érdemes megjegyeznünk, hogy a különböző hagyományok bibliatudósai egyaránt rájönnek, hogy egyetértenek a hagyományos demarkációs vonalak ellenére is.

Általánosságban szólva, a könyvet eléggé hagyományos minták szerint állítottam össze, és csak akkor távolodtam el ettől a szemlélettől, amikor úgy tűnt, hogy a fontos teológiai előfeltételezések bizonyos változtatást igényelnek. Bízom abban, hogy ez gazdagítja a könyv értékét, ami a keresztyén tanok összegezése mindazoknak, akik mélyebben akarnak behatolni a keresztyén teológiai igazságba, ahogy az kibontakozik a bibliai kinyilatkoztatásban – és mint ahogy a

Szentírásban fellelhető kijelentés megnyílik minden felekezet és hitcsoport keresztyénei előtt...”

Louisville, Kentucky, Dale Moody

Dr. Gerzsényi László „A fordító előszava” cím alatt a következőket írja:

Dale Moody néhai amerikai teológiai professzor monumentális műve, „Az igazság szava” tanulmányi anyagként válik magyar nyelven is elérhetővé a bibliai teológiát kutató és megismerni vágyó laikusoknak és tudósoknak. E könyvet – *dr. Almási Mihály* rendszeres teológiai tanár ajánlatára – már több mint egy évtizeddel ezelőtt lefordította a teológiai fordítói munkaközösség, amelynek tagjai elsősorban angolul tudó teológiai hallgatók voltak. A „sokszínű” fordítást e sorok írója egységesítette vagy inkább újból elkészítette. A mű magyar nyelvű anyaga elsősorban kéziratos formában került a teológiai tanárok és hallgatók kezébe, akik a vonatkozó szakaszokat hasznosították a tanulmányi foglalkozások keretében.

A mű írójával legelőször Louisville, Kentuckyban, a Déli Baptista Teológiai Szemináriumban találkoztam egy négyéves tanulmányi időszak alatt, 1974-től 1978-ig. Dr. Dale Moody bizonyos rendszerességgel a teológiai szeminárium területén lévő hatalmas templomban tartott teológiai előadásokat, bibliamagyarázatokat és áhítatokat. Ilyenkor zsúfolásig megtelt a több ezer embert befogadó kápolna, és különleges izgalom hatott át minden jelenlevőt Isten ígéje világos és erőteljes kifejtésének hatására. A „kemény eledel” áldása meglátszott a hallgatók életén és tanulmányi igyekezetén, mert rendkívüli öröm hatotta át az intézeti közösséget, és újból meg újból a Biblia került az érdeklődés középpontjába. A kapott lelki javak aztán továbbáradtak az otthonaikba, szolgálati helyeikre és tantermeikbe visszatérő hallgatók közreműködésével.

E teológiai mű nem különbségeket kínál, hanem „csupán” Isten Szentlelke által ihletett teológiai magyarázatokat nyújt az érdeklődő olvasónak. A könyv szerzője bátran kezeli a tabunak számító teológiai kérdéseket is, és visszatérve a Szentírás eredeti szövegéhez és üzenetéhez, merészen kérdőjelezi meg a hagyományos magyarázatokat is annak érdekében, hogy ismét tisztán és emberi hozzáadás nélkül ragyogjon fel Isten üzenetének értéke és gazdagsága a keresztyén közösség épülésére. Keresztyén dogmatikának is nevezhetjük Dale Moody munkáját, mert minden teológiai témával foglalkozik és rendszerezve adja elő meglátásait, szigorúan tartva magát az alaphoz: a Bibliához. Legyen Isten áldása azokon, akik Istent lélekben és igazságban akarják imádni!

Dr. Gerzsenyi László teológiai tanár

Jómagam „A kiadó előszava” cím alatt saját tapasztalatomról is írok. Fölhasználok *Kegyelem minden* című könyvem idevonatkozó fejezetének egyes részleteit – különösen is a Déli Baptista Szeminárium és Louisville vonatkozásában.³³

„Amikor Dale Moody remek munkáját közreadjuk, kézenfekvőnek látszik szólni néhány szót az amerikai-magyar baptista kapcsolatokról, a szerzőről, a világhírű louisville-i Déli Baptista Szemináriumról és persze a műről, amit kezében tart az olvasó...

Louisville Kentucky állam nevezetes városa az Egyesült Államokban. 1859 óta működik itt a Southern Baptist Theological Seminary, amit röviden csak Southern Seminary-nak mondanak, hisz ebből is mindenki tudja, hogy a világon a maga nemében egyedülálló baptista intézményről van szó. Több mint hetven nemzet baptistái tanultak itt az idők során

³³ Almási Mihály: *Kegyelem minden* (Budapest: Jó Pásztor Alapítvány, 2005), 401–405. old.

az amerikaiak mellett. A szemináriumban a teológiai fakultáson túl egyéb iskolák is működnek. Arra a kérdésre, hogy végül is hányan tanultak itt, a válasz: évente öt-hat ezren. A professzorok száma is változó, de általában 140–150-en dolgoznak egy időben.

A könyvtár a legnagyobb a világon a baptista könyvtárak között. Több mint félmillió a kölcsönözhető könyvek száma. Ebben nincs benne a mikrofilmtár és az egyéb kapcsolódó intézmények, hangarchívumok, múzeumok anyaga. Megtiszteltetés volt számomra, hogy ez a patinás intézet egy teljes évre meghívott Visiting Scholar-programra az 1984/85-ös tanévre feleségemmel együtt. Különleges, szinte határtalan jogköre van a visiting scholar-nak, és igyekeztem is ezt a végsőkéig kihasználni... Dr. Haraszi Sándor kitartó munkájának köszönhető, hogy ez a meghívás létrejött, és hogy a Déli Baptista Szövetség Külmissziós Bizottsága az útiköltség kivételével minden egyéb kiadást (lakás, étkezés stb.) vállalt.

Korábban is jártak már magyar baptisták Louisville-ben, azonban ez volt az első és eddig az egyetlen olyan alkalom, amikor valakit nem diákként fogadtak, hanem tanárként, kutatóprogramra. Annak idején mint fölavatott lelkipásztor jött tanulni Louisville-ba Baranyai Mihály és Somogyi Imre. Ők lelkészi oklevelet szereztek, Somogyi Imre Linchburgben (Virg.) doktori fokozatot (D.D.) is. Hosszabb stúdiumot Udvarnoki Béla, a magyarországi szeminárium igazgatójának fia folytatott itt, és megszerezte a filozófiai doktori címet (Ph. D.). Ők a húszas években tanultak, és velük egy időben Bálint Lajos amerikai magyar lelkipásztorjelölt is a kis magyar körbe tartozott. Később a harmincas években a hazai szemináriumok után Tresánszky Vilmos végzett tanulmányokat Philadelphiában, és kapta meg a teológiai doktori fokozatot (Th. D.). Legutóbb *Gerzsenyi László* akkori clevelandi lelkipásztor szer-

zett itt doktorátust (D. Min.). Valamennyi hazai hallgató a budapesti Teológiai Szeminárium tanára lett. A budapesti szeminárium befejezése után ösztöndíjasként *Gruber Károly* ment az Egyesült Államokba. Megszerezte a Bachelor of Divinity és a Master of Sacred Theology fokozatokat, és hazatérve 1934–36-ig a budapesti Nap utcai gyülekezet másodlelkésze volt *dr. Somogyi Imre* mellett. Gruber Károlyt 1937-ben a Cleveland Holton-i magyar gyülekezet hívta meg pásztorának. A lelkes prédikátor csakhamar egyesített két magyar gyülekezetet, szerkesztője az *Evangéliumi Hírnök*nek és elnöke a Magyar Baptista Szövetségnek. Vezetéknévét *Buday-Gruber*-re változtatta, Buday a régebbi írói álneve volt. megszerezte a teológiai doktori címet is. Rossz egészségi állapota miatt szabadságra igyekezvén, úton Phoenix felé gyomorvérzést kapott. Az autót *Dauda Vilmos* lelkésztársa vezette, és a legközelebbi város Louisville volt. Itt megoperálták, de a szövődmények miatt néhány nap múlva meghalt. Louisville-nek ilyen szomorú magyar vonatkozása is van. Itt tanult Kétegyházáról a román ajkú, de magyarul is tudó Christea (Kriszta) János, Nagyváradról jött Louisville-be *Bíró László*, aki a doktori diplomát (Ph. D.) is megszerezte. Hosszú időn át volt a Palm Bay Florida-i magyar baptista gyülekezet lelki-pásztora.

Visszatérve a mi programunkra: általában hétfő reggel indultunk Louisville-be és csütörtökön vagy pénteken érkezünk vissza Clevelandbe. Természetesen kihagytunk olykor heteket a gyülekezeti munka miatt, és mivel a program teljesen szabad volt, úgy alakítottuk úttervünket, ahogy jónak láttuk. Amikor először megérkeztünk, bizony meglepődtünk a hatalmas épületkomplexumok láttán. A Campus különösen is nagy, ha bekalkuláljuk, hogy milyen régen építették. Az egyes jókora épületeket baptista vezetőkről, misszionáriusokról

nevezték el. Érkezésünk után jelentkeztünk az egész intézmény elnökhelyettesénél. Kedvesen fogadott bennünket. Azonnal íratott egy amolyan »emlékeztetőt« (inter-office-memo) minden fakultásnak címezve. Ez 1984. szeptember 20-án keltezett. A szövege pedig magyarul: »Ez az emlékeztető bemutatja nektek dr. Almási Mihályt mint visiting scholart. Dr. Almási mint a mi vendégünk tartózkodik a Campuson a külmissziós társaság ösztöndíjával, fogadtassék teljes udvariassággal. Ez egyben javaslat arra, hogy engedtessek meg neki jelen lenni vendégként az előadásokon, amelyeken ő részt kíván venni és ti is jónak láttok. A témával kapcsolatosan bárkinek kérdése van, kérem, hívjon föl. Harold. S. Songer.«

Amikor egy-egy előadást kiválasztottam magamnak, – a kezdetekben, amíg nem ismertek – ezzel a papírral jelentkeztem az éppen előadó professzornál, aki ezek után rendszerint néhány mondatban üdvözölt, s bizony igen gyakran az óra egy része azzal telt, hogy megkért, mondjak valamit Magyarországról, a magyarországi baptistákról, az óra végén pedig a diákok faggattak ugyanilyen témakörben. Számos kiváló professzor működött akkor Louisville-ben, köztük nem egy világhírű.

A népszerű professzorok általában a nagy előadótermeket használták, és természetesen mindenféle technikai lehetőség rendelkezésre állt.

Szóltam már az óriási könyvtárról. Meg kell említenem még a különféle kiállításokat és a múzeumot. Dr. Drummond az evangelizáció professzora, akivel számtalanszor találkoztam és jó barátságba kerültünk, a Billy Graham Társaság támogatásával tartja fenn a tanszéket, ebből adódóan a szemléltetésnél és az evangelizációs kiállításnál is igen sok Billy Graham-anyag található. A könyvtár előterében van néhány rendkívül értékes archeológiai lelet. Egyiptomi múmiától

kezdvé a bibliai kor legkülönlegesebb és legértékesebb leletei eredetiben vagy másolatban láthatók itt. Rendelkezésre áll a mikrofilmtár, amely természetesen a világ bármely könyvtárából elérhető volt már akkor úgy, mint ma Magyarországon. De ez újdonságnak számított. A Baptista Szemináriumtól mindössze néhány percre az út másik oldalán van a reformátusok szemináriuma. Ebben az időben itt Magyarországról éppen *Szűcs Ferenc* professzor úr dolgozott vendégként, akivel aztán később Magyarországon jó kollegiális kapcsolatban voltunk, és ez a kapcsolat a mai napig fönáll. Átmentem megnézni az ő szemináriumukat, és amikor beszélgettünk, szerényen és kedvesen mondta, hogy, »hát ez a miénk egy kicsi szeminárium a tiétekhez képest«. Nos, tényleg jóval kisebb volt, de jól fölszerelt. Természetesen ők is átjártak a könyvtárba, ha éppen valamire szükségük volt.

Magyarországon 1976-ban jelent meg a keresztségről szóló könyvem Kocsis Elemér professzor előszavával. Ebben gyakran hivatkozom Dale Moody egyik kiváló könyvére, amely Philadelphiában jelent meg 1969-ben. A könyv címe *Baptism: Foundation for Christian Unity*. Ez egy fantasztikus munka a keresztségről. Moody professzor a római Gregorian Egyetemen tartott előadásait foglalja össze benne. Természetesen boldog voltam, hogy vele is találkozhatom Louisville-ben. Érdeklődtem felőle, de kiderült, hogy már nem tanít. Láthatóan nem is túl sokat akartak róla beszélni. Úgy éreztem egy idő után, hogy egy kicsit tabunak számít az öreg professzor. Megszereztem a telefonszámát, és fölhívtam. Egy szomorú, kedvetlen, enervált öregember szólalt meg, akinek semmi kedve nem volt beszélni. Amikor aztán megemlítettem, hogy a könyvét Magyarországon használtam és gyakran hivatkozom rá saját munkámban, mintha kicserélték volna. Nem akarta elhinni, hogy Magyarországról jön egy fiatallem-

ber, aki egyáltalán látta az ő könyvét, olvasta, idéz belőle; s főleg hogy az ő könyve – és természetesen egyéb forrásmunkák segítségével – Magyarországon publikál valamit. Teljesen föl volt villanyozva. Aztán az is kiderült, hogy elvették tőle a katedrát, az új könyve ugyanis – amelynek első kiadása 1981-ben jelent meg, és aztán több kiadást is megért – nem volt elég baptista. Moody professzor mindig vigyázott arra, hogy inkább legyen biblikus, mint baptista. Ezt azonban nem feltétlenül teheti meg az ember mindenütt. Úgy értékelték, hogy a könyv sérti a déli baptisták hitelveit. Nos, lehet, hogy azokat sértette valamelyest akkortájt, de hogy ennél biblikusabb és jobb dogmatikát baptisták még nem írtak a világon, az biztos. Így lett az öreg professzor a biblicitás áldozata. Mint annyian mások, ebbe ő is belebetegedett. A könyv címe egyébként *The Word of Truth – a Summary of Christian Doctrine Based on Biblical Revelation*.

Ezek után csoda, hogy az SBC News egyáltalán megemlékezett a haláláról. Az is, hogy dr. Roy L. Honeycutt, a Louisville-i Szeminárium elnöke néhány sorban méltatta az elhunyt professzort, mindenesetre kedves szavakkal. Az SBC News rövid híréből megtudjuk, hogy Dale Moody déli baptista teológus és professzor január 22-én szívinfarktus következtében meghalt. Moody, aki január 27-én töltötte volna be 77. életévét, a tanári kar tagja volt 1948-tól 1984-ig... Moody hozzájárulása a teológia műveléséhez abban is megnyilvánul, hogy mint író nyolc könyvet és számos cikket publikált. Az 1981-ben kiadott *The Word of Truth* volt az első szisztematikus teológia, amelyet a Déli Baptista Szeminárium egy professzora írt az elmúlt negyven évben. Egyéb könyvei között megemlítjük: *The Home of Glory*, *Baptism: Foundation for Christian Unity* és *Spirit of the Living God*. (Csak megjegyzem, hogy az SBC News korrektora nem volt képes kijavítani a *Baptism* könyv

címét, és hibával közölte le.) Nos, hogy mekkora tudós volt Moody professzor, azt talán az is jelzi, hogy 1969–70-ig ő lett a második protestáns és az első baptista előadó a Gregorian Egyetemen Rómában. Kutatóprofesszor volt a Jeruzsálemi Egyetemen 1973–76 között. Az 1960-as és 70-es években mint a Faith and Order Bizottság tagja dolgozott az Egyházak Világtanácsánál.

Magyarországra visszatérve természetesen első dolgom volt ennek a különlegesen értékes dogmatikának a lefordítása.

A könyv kiadására eleddig nem került sor pénzhiány miatt. Gerzsenyi doktorral most úgy döntöttünk, hogy házi használatra szánt kéziratként a diákok kezébe adjuk. Legalább ebben a szűk körben legyen elérhető mindazoknak, akik a felszínes, divatdiktálta »teológiával« nem elégszenek meg, hanem többre vágnak.

Nyugodjék meg Isten áldása mindazokon, akik önmaguk és mások lelki fejlődése érdekében használják ezt a könyvet! Legyen eszköz sokak megtérésében és tanításában az Úr kegyelméből!

Budapest, 2004. augusztus 20-án

Dr. Almási Mihály tanszékvezető teológiai tanár”

Moody professzor könyve tehát 2004 óta magyarul is elérhető. Természetesen nincs egyetlen olyan dogmatika – baptista sem –, amely minden pontjával minden baptista egyetértene. A Moody-könyv sem tud Biblia lenni, amikor pedig elkezdjük a Bibliát értelmezni, bizony keresztyén vagy éppen baptista teológiai egységről sem beszélhetünk 100%-ban. A legtöbb téma természetesen vitán felüli, egyik-másik részletkérdésben viszont mindig voltak és lesznek is nézetkülönbségek nemcsak az egyes keresztyén egyházak, de egyes felekezetek, sőt felekezeteken belül egyes gyülekezetek között is.

Probléma akkor lesz, ha egy-egy részletkérdés értelmezését kötelezővé próbáljuk tenni, akkor is, ha az nem üdvösség kérdése. Nos, Moody könyve – ahogy maga is írja a bevezetőben – nem tiszteli a hagyományokat. Természetesen jelen írásnak sem az a célja, hogy „igazságot tegyen”, sokkal inkább az, hogy bemutassa a sokszínűséget.

2009-ben jelent meg *Gregory A. Wills* munkája az Oxford University Press kiadásában, amelynek címe: *Southern Baptist Theological Seminary, 1859–2009*. A kötet kiváló áttekintést ad az elmúlt 150 évről, és természetesen a nagy elődök mellett teret szentel Moodynak is. Az indexben tizenegyszer szerepel Moody neve. Ha a jelzett szakaszokat elolvassuk, alapos képet nyerünk arról a vitáról, ami kialakult a világhírű professzor és mondjuk az arkansasi vagy oklahomai baptisták között. Nem célunk itt és most ezek ismertetése, inkább olyan szakaszokat idézek – és persze nem mindet –, amelyek hol az egyik, hol a másik oldalon „kiverték a biztosítékot”.

Amikor ma Budapesten egyebek mellett Moodyt is tanítunk, külön hangsúlyozzuk, hogy egyik-másik tanítása nem nevezhető egyetemes baptista tannak, és elfogadása végleg nem kötelező, ismerete viszont annál inkább.

Következzenek tehát a Moody-idézetek.

Ahogy a korábbi szerzőknél is kiragadott szövegeket idéztem, Moodynál is ezt teszem. Ennek persze megvan az a veszélye, hogy nem lesz teljes a kép. Javaslom hát az egyes témák teljes anyagának áttanulmányozását. Alapvető kérdés a kegyelemtan, különösen is a kegyelem elveszíthetetlensége vagy épp elveszíthetősége. E téma azonban nem tárgyalható a bűnről szóló tanítás nélkül. Elsőként tehát részleteket idézek Moody hamartiológiájából.

A. A bűn egyetemessége

A hagyományos ágostoni megkülönböztetés az eredendő bűn és a tényleges bűn között túl sokat tulajdonít az első bűnnek ahhoz, hogy hasznos legyen a tudományos antropológia összefüggésében. Sokkal jobb az egyéni és testületi bűn egyetemességéről beszélni ugyanilyen sorrendben. E kifejezések használatával Gustaf Aulén meglátta a kapcsolatot az egyetemesség és a szolidaritás közt, amikor beszélt az egymástól való függésről és az egymással való kapcsolatról az egész emberiség helyzetében.³⁴

a) Az egyéni bűn egyetemes

A hagyományos augustinianizmus annyira hangsúlyozza az ember öröklött vétvét, az első bűnét, amit Éva és Ádám egyéni leg elkövetett, hogy az egyéni bűnökért érzett személyes felelősség alábbhanyatlott. Pál Római levelében az egyéni bűnök egyetemességét először gyakorlati tényként hangoztatja az első Ádám bűnére való későbbi utalással, amivel együtt említi a Jézus Krisztusban, az utolsó Ádámban nyert megváltást.

Pál hat ószövetségi igeszakaszt hoz elő, amelyek közül egyik sem utal Ádámra, és himnuszt formál abból a tapasztalati bizonyítékból, hogy minden ember bűnös. Az első három versszak felsorolja a bizonyítékokat, hogy mindenki vétkezett gondolatban, szóban és cselekedetben, és ez világossá válik egyes bibliafordításokban is a Róm 3,10b–18 alapján:

*Nincsen igaz ember egy sem,
Nincsen, aki értse, nincsen, aki keresse Istent.
Mind elhajlottak, valamennyien megromlottak,*

³⁴ Gustaf Aulén: *The Christian Faith* (Philadelphia: The Muhlenberg Press, 1948), 270–277. old.

és nincsen, aki jót tegyen, nincs egyetlenegy sem.

*Nyitott sír a torkuk,
nyelvükkel ámtanak,
kígyóméreg az ajkukon;
szájuk átokkal és keserűséggel van tele.*

*Lábuk gyors a vérontásra,
és a békesség útját nem ismerik:
romlás és nyomorúság jár a nyomukban,
Isten félelmével nem törődnek.*

Ezek az ószövetségi igék nem úgy utalnak az egyes bűnökre, hogy azokat Ádám és Éva bűne okozta, mert ez a gondolat sohasem jelenik meg az Ószövetségben. Ádám és Éva bűne az Újszövetségben csak Pál írásaiban kerül elő. Ezt a következő két szakaszban tárgyaljuk.

Jelenleg annak bizonyítása a lényeges pont, hogy mindenki vétkezett. Az ószövetségi idézet alátámasztására bőszeges bizonyítékot találunk a Biblián kívül. Afrika primitív vallásai mindig úgy mutatják be a távoli és ellenséges Istentől elidegenült ember képét, hogy a bűnei miatt meg kell békülnie Istennel.

Az afrikai vallásban tipikus bűnök felsorolása után, amelyek nagyon is hasonlítanak a Bibliában felsoroltakhoz, a témában járatos vezető tekintély ezt az érdekes összegzést adja:

„Természetüknél fogva az afrikaiak sohasem angyalok és nem démonok. Lehetnek olyan kedvesek, mint a németek, de lehetnek olyan gyilkosok, mint a németek; az afrikaiak lehetnek olyan bőkezűek, mint az amerikaiak, de lehetnek olyan kapzsis, mint az amerikaiak; lehetnek olyan barátságosak, mint az oroszok, de lehetnek olyan kegyetlenek, mint az oroszok; lehetnek olyan becsületesek, mint az angolok, de lehet-

nek hozzájuk hasonló képmutatók. Emberi természetükben az afrikaiak olyanok, mint a németek, svájciak, kínaiak, indiaiak vagy angolok – egyszóval emberek.”³⁵

Hozzátehetjük, hogy nemcsak emberek, hanem bűnösök, a minden emberre jellemző jósággal és vétkeességgel együtt.

A bűnnek ez az egyetemessége mutatkozik be a fejlettebb vallásokban. Fontosabb különbséget tenni a keleti és nyugati vallásos nézetek között a gonosszal kapcsolatban, mint arra gondolni, hogy a gyönyör bűne van az első helyen a keleti keresztyénség hitében, és a büszkeség bűne a nyugati keresztyénségében. A keleti vallások emberközpontúak, míg a nyugati vallások istenközpontúak, ezért a személyes Istennel szembeni bűn érzete nincs meg azokban a vallásokban, amelyek Indiában és Kínában eredtek. Nem helyes utalni a gonosszal kapcsolatos nézeteikre mint „keleti megfelelőikre”, ahogy Shirley Sugerman teszi nagyon hasznos bevezetésében.³⁶

Az a két vallás, amelyik Indiából származik, a gonoszt úgy értelmezi, mint az én küzdelmét. A hinduizmusban az én azonos a kozmosszal. De a kozmosszal való azonosságának ismeretével az én túlmászik a falon az öntranszcendenciáig a kozmosszal való azonosulás által. Ezért a gonoszság egyenlő a tudatlansággal.

A buddhizmus Indiából eredt, de nemzetközivé és misszionáriusvallássá lett, amely igyekszik legyőzni a szenvedést és a szomorúságot (*dukkhát*) azáltal, hogy a nyolcszoros nemes ösvényen jár a transzcendens Isten segítségével nélkül. A theravada buddhizmus, a legszélsőségesebb forma, nem ismeri el az egót, sem a Mást. Az én teljesen meghódolt.

³⁵ John S. Mbiti: *African Religions and Philosophy* (London: Heinemann, 1969), 210. old.

³⁶ Shirley Sugerman: *Sin and Madness. Studies in Narcissism* (Philadelphia: The Westminster Press, 1976), 88–127. old.

A konfucianizmus kínai vallása szociálisabb és gyakorlatiasabb, mint a hinduizmus és a buddhizmus. Az öntranszcendencia elérhető az öt fő erény által, amit egy virágzó fa szimbolizál: az erkölcsi tökéletesség mint gyökér, az igazság általi igazságosság mint törzs, a vallásos és erkölcsi cselekvési módok mint ágak, a bölcsesség mint a virág és a hűség mint a gyümölcs.³⁷

A kínai taoizmus az embernek inkább a természettel, mint a társadalommal való kapcsolatával foglalkozik. Az ember a természet eszköze. A gonoszság mint elkülönülés ettől a Forrástól a kozmikus rendben, a Létnek és az ember jólétének pusztulásához vezet.

Minden keleti vallás felismeri az abszolúttól való elidegenülés állapotát, de a bűn fogalma, mint a személyes Isten akaratának megszegése, nem található bennük. Csupán a mono-teisztikus judaizmus, a keresztyénség és az iszlám vallásában van jelen a véték gondolata. Krisztus túlviszi a keresztyénséget a törvényen a hit vagy a hitetlenség dimenziójába. A törvény hozza a bűn ismeretét, de a hit legyőzi a világot a Krisztusban megjelent Isten irgalmában való bizalom által.

b) A testületi bűn egyetemes

A törzs vagy a nemzet testületi bűne alapvető meggyőződés az Ószövetségben. A nemzet együttes vétkezése Ákán bűne miatt csak az egyik példa az Ószövetségben. Izrael verebét szenvedett Ajnál, vagy ahogy egyesek mondják, Bételnél, mert egy ember megszegte a Jerikó elpusztítására tett esküt. Ezért az Úr így szólt: *„Vétkezett Izrael, áthágták szövetségemet, amelyre köteleztem őket, mert elvettek a kiirtandó dolgokból, loptak is, és titokban a holmijuk közé tették.”* (Józs 7,11) Mégis

³⁷ Uo., 115. old.

Ákán egyéni bűnét ismerik fel az Ákánról megfogalmazott mondatban, ami így szól. *„Akit azután kiirtandónak jelöl ki, azt meg kell égetni mindenével együtt, mert áthágta az Úr szövetségét, és gyalázatos dolgot követett el Izraelben.”* (Józs 7,15)

Ezt a kollektív és egyéni vétkezés között lévő polaritást hirdette meg némelyik klasszikus próféta. Jeremiás próféta előretekintett arra a korra, amikor többé nem mondják a következőket (Jer 31,29–30): az apák ettek egrest, és a fiak foga vásott el tőle, hanem mindenki a maga bűnéért hal meg: minden embernek a saját foga vásik el, ha egrest eszik.

A régi közmondást határozottan elutasítják, ahogy Ezékiel még teljesebben kifejleszti az egyéni felelősség gondolatát (Ez 18).

A történelmi teológiának gyakran nem sikerült megfelelő megvilágításba helyeznie ezt a kollektív vétkezés elleni prófétai tiltakozást mint a szerencsétlenség és a bűn magyarázatát. Ez a legvilágosabban felszínre jön az angol Biblia történetében. Ugyanazokat a szavakat ugyanolyan módon fordítják a hivatalos King James-változatban a Róm 3,23-ban és 5,12-ben. Mindkét igeszakaszban a szavakat áthárítják minden egyes emberről Ádámra mint aki egyénileg „vétkezett” mindenkiért. Ezen értelmezés katasztrofális következményeit később tárgyaljuk még részletesebben, és itt csak illusztrációként használjuk arra, hogy a kollektív vétkezésen való hit miként gyengítheti az egyéni felelősséget és büntudatot.

A testületi bűn egyetemes, de minden egyes ember felelős azért, mert egyénileg részt vesz a következményekben. Pál az ember *természetét* a világhoz, az ördöghöz és a testhez való alkalmazkodás fogalmaiban látja. A King James Version nem annyira pontos az Ef 2,1 visszaadásában, ahol ezt olvassuk: *„halottak a vétkekben és a bűnökben.”* A Revised Standard Version azt mondja, hogy a pogányok *„holtak voltak a vétkek és bűnök által”,* de az „a” névelő helyett a „ti” személyes név-

mást kellene alkalmazni! Más szóval, a lelki halált okozó természet a vétkek és bűnök következménye, nem pedig egyetlen bűné, amit a távoli múltban egy ember követett el.

Az az előfeltételezés, hogy az ember halott „a vétkekben és bűnökben” a „mert vétkezett és bűnt követett el” kifejezés helyett annyira makacsul jelen van a teológiai hagyományban, hogy a The Good News Bible helyes fordítást tükröz az Ef 2,1-ben, de téveset az Ef 2,5-ben! Az Ef 2,3-ban a *természet* a cselekményből fakad, nem pedig a cselekmény a természetből. Mégis mind a katolikus, mind a protestáns nyugati teológia rendszerint a téves fordítást követi a teológiai hagyomány érdekében. Minden felelős ember a kegyelem megtapasztalása előtt a „harag gyermeke”, de ez azért van, *mert mindnyájan vétkeztek*, nem csupán azért, mert egy ember vétkezett.

A világ jánosi fogalma alátámasztja a *természet* páli fogalmát. Az 1Jn levelének nevezett ősi keresztyén himnuszok klasszikus gyűjteményében a bűnt három ciklusban úgy írják le, mint szennyeződést (1Jn 1,5 – 2,2), a szeretet parancsolatával szembeni engedetlenséget (1Jn 2,28 – 3,10a) és lelki halált (1Jn 5,14–17).

Paul Ricoeur részletes tanulmányában, a *The Symbolism of Evil* című munkában, a beszennyeződés jelenségét írja le a bűn fogalma előtt.³⁸ Nyilvánvalóan az 1Jn szerint a beszennyeződés a bűn elsődleges állapota, de János aligha utasítaná el Ricoeur nyilatkozatát: „A beszennyeződéssel belépünk a rémület birodalmába.”³⁹

A szeretet parancsának ismerete alapján „a bűn törvénytelenység” (1Jn 3,4), Kain és nem Ádám a fő bűnös János szerint.

³⁸ Paul Ricoeur: *The Symbolism of Evil* (Boston: Beacon Press, 1967), 25–46. old.

³⁹ Uo., 25. old.

Káin vágta el testvérének a torkát, mert gyűlölet volt benne. János szerint erre az ördög ösztönözte (1Jn 3,8). János evangéliuma szerint azok, akik gyűlölnék és gyilkolnak, eldöntötték, hogy inkább az ördög gyermekeivé, mint Isten gyermekeivé lesznek (Jn 8,39–46). Annak a ténynek, hogy Ádámot sohasem említik a jánosi írások, emlékeztetnie kell arra, hogy Ádám és Éva bűne, amivel később foglalkozunk, nem az egyetlen dimenziója az egyetemes bűnnek.

A bűnnek mint beszennyeződésnek és engedetlenségnek a csúcsa a lelki halál. 1Jn nagyon hangsúlyossá teszi a testvérek iránti szeretetet Isten családjában mint biztos jelét annak, hogy valaki átment a lelki halálból a lelki életbe (1Jn 3,14). Az örök élet az ő szokásos jelzője, de éppen ilyen hangsúlyosan szól arról az eshetőségről is, hogy a testvér ismét lelki halálba kerülhet (1Jn 5,16). Egyesek azzal érvelnek, hogy 1Jn 5,16. verse az életből a halálba való átmenetelben a fizikai halálra utal, de 1Jn 5,11–17, amint összefüggésében olvassuk, nem támasztja alá ezt a nézetet. A fizikai halál az ítélet egyik formája az 1Kor 11,30-ban, de úgy tűnik, nem ez az eset áll fenn 1Jn-sal kapcsolatban.

Isten gyermekeinek a világ fölötti győzelme 1Jn szerint a sötétségből a világosságba (1Jn 2,12–17), a gyűlöletből a szeretetbe (1Jn 4,1–6) és a halálból az életbe (1Jn 5,1–13) történő átmenetel a közösség (*koinónia*) valamennyi fogalmában. De Isten gyermekeinek zarándoklásuk során továbbra is ellen kell állniuk a sötétségnek, gyűlöletnek és halálnak, hogy elszakadjanak a *koszmosz*-tól (világtól) eljussanak a *koinónia*-ba (közösségbe).⁴⁰

Isten gyermekeinek Istennel és egymással való közösségét leginkább támogatja a páli *természet* és a jánosi *világ* fogalma, de van ezeknek a fogalmaknak bizonyos egzisztenciális igazo-

⁴⁰ 1Jn-sal kapcsolatosan további részletek találhatóak a *The Letters of John* (Waco: Word Books, 1970) című kommentárumban.

lásuk is. Martin Heidegger alkotta a „das Mann” (az Ember) filozófiai fogalmát, és John Macquarrie szokásos módján úgy látta ezt, mint a bűnügyetemeség keresztyén értelmezésének párhuzamát.⁴¹ Az én szemben áll az „ők” kifejezésben érzékeltetett személytelen és névtelen tömeggel, amely az egyént pusztulásba és halálba vonszolja. A „rendszer” hatalmába vonja az egyént, aki bennragad a szociális csapdában, amit IJn „világ”-nak nevez. Akár „az Ember”-ről, akár „a világ”-ról van szó, az egyén bennszorul a világ hálójában, amely lehetetlenné teszi, hogy az egyéni bűn vagy a testületi bűn egyetemességéről egymástól elszigetelten beszéljünk. A liberális teológia fölnagyította az egyénit, a konzervatív teológia meg a testületit, de a kettőt a polaritás feszültségében kell tanulmányoznunk.

B. A bűn eredete

Ahogy a bűn egyetemességének páli megközelítése az egyéni vétkek különleges eseteivel kezdődik, és ahogy ez az értelmezés visszavetítődik a testületi bűn elismerésére, ugyanígy a bűn eredetének kérdése a test páli fogalmával indul és logikusan halad a bűneset értelmezése felé. Most ezzel azért foglalkozunk, hogy helyesbítsük az ágostoni hagyomány kiegyensúlyozatlanságát, ami indokolatlan hangsúlyt helyezett az első férfi és nő bukására, és elvetette a minden férfi és minden nő bukásáról szóló páli tanításokat.

a) A test

A bűn személyes testi eredete nem a fizikai testre utal. Az volt a platóni görög filozófiának a hibája, meg a keleti keresz-

⁴¹ John Macquarrie: *Principles of Christian Theology* (New York: Charles Scribner's Sons, 1977), 262. old.

tyénség nagy részéé, hogy ezt az értelmezést beleolvasta Pál leveleibe. A testet olykor Pál a fizikainak a képviselőjére alkalmazza, de amikor a test a bűn eredetét írja le, akkor a pszichológiai értelmezés szándéka van mögötte. A test utal az ember önközpontú életére, amint elfordul Istentől. Ez egocentrikusság. A bűn személyes eredetével kapcsolatosan három mai felfogást kell meghatároznunk.

A test páli nézete, ahogy már mondtuk, az ember önközpontú beállítottsága, amelyben minden az énje köré szerveződik. Amikor Pál megkérdezi a galatáktól, hogy a hitéletet Lélekben kezdik el és testben fejezik be, akkor egyáltalán nem a test fizikai jelentésére utal (Gal 3,3). Azt érti ezen, hogy hamarosan rászedik őket, hogy forduljanak el Krisztustól mint életük középpontjától a körülmetélés zsidó szertartásához. Figyelmezteti őket, hogy ne használják a testet ürügyként, mely által elfordulnak Krisztusban nyert szabadságuktól, hogy ismét rabszolgákká legyenek (Gal 4,8–9; 5,1.13). A test megfeszítése azonos a Krisztussal együtt történt meghalással, hogy együtt éljenek Krisztussal (Gal 2,20; 5,24).

A bűn egyéni eredetének alapos vizsgálatában ezt a valloást teszi: „*Mert tudom, hogy énbennem, vagyis a testemben nem lakik jó, minthogy arra, hogy akarjam a jót, van lehetőségem, de arra, hogy megtegyem, nincs.*” (Róm 7,18) Az akaratnak ez az ellentmondása összeütközés Isten teremtett világa és annak az embernek az állapota között, aki inkább önmagára, mint Istenre irányítja figyelmét. Ez nagyon közel áll a rabbik tanításaihoz a jó indíték és a gonosz indíték közti összeütközésről, ami héberül *yeser-ha-tob* és *yeser ha-ra*.⁴²

⁴² A test páli értelmezéséről részletes tanulmányok találhatók a következő művekben: W. D. Davies: *Paul and Rabbinic Judaism* (London: S.P.C.K., 1948), 17–35. old.; D. David Stacey: *The Pauline View of Man* (London: Macmillan and Co., 1956), 154–180. old.

Immanuel Kant utolsó terjedelmes munkájában a radikális gonosz filozófiai nézete meglepően párhuzamos a testtel kapcsolatos páli nézettel, de elutasította azt az ágostoni hitet, hogy ennek van egy ideiglenes eredete, amit örököltünk. Kant az emberi szabadság védelmében minden személyre ráakasztotta az ártatlanság állapotát, és az ember gonosz hajlamának értelmezését a megmagyarázhatatlannak a birodalmában hagyta.⁴³ A következő szakaszban ezt bővebben kifejtjük.

A bűn egzisztenciális leírása Reinhold Niebuhr etikájában szintén válasz nélkül hagyja az ember elkerülhetetlen bűnének magyarázatát. Csak azt mondhatja, hogy a végességből és szabadságból eredően az embert nyomorúsága odajuttatja, hogy elforduljon Istentől, és önszeretetében önmagához forduljon.⁴⁴ Szerinte e nyomorúság mögött levő történelmi körülmény tönkreteszi a bűn radikális természetét, de többet kell mondani annál, mint amit Niebuhr és Kant mondott. Az embert befolyásolja öröklöttsége, de ez nem távolítja el teljes szabadságát és felelősségét.

b) A bűneset

Egyedül a bűn eredetének páli megközelítése alkalmazza az Ádámról és Éváról szóló ószövetségi tanításokat az ember bukott állapotának értelmezésében, ami gyógyszerként megváltást követel. Pálnak az ember bukásáról szóló tanításait mindenekelőtt meg kell különböztetnünk Platón görög filozófus tanításaitól, és Pálnál az ószövetségi tanítások alkalmazá-

⁴³ Immanuel Kant: *Religion Within the Realm of Reason Alone* (1793) (Chicago: The Open Court Publishing Co., 1934), 15–39. old. Emil Brunner *Man in Revolt* című könyve (Philadelphia: The Westminster Press, 1947) sokkal tartozik annak a megkülönböztetésnek, ami az ember jelenlegi helyzete és aközött van, amivé lennie kellene.

⁴⁴ Reinhold Niebuhr: *The Nature of Christianity of Man* (New York: Charles Scribner's Sons, 1941–1943), 241–264. old.

sa inkább jelenlegi tapasztalatától, mint múltbeli eseményektől függ.

Először Pál nem ad helyet a halhatatlan lélek platóni fogalmának, amely szerint a lélek a preegzisztens állapotból belezuhan egy halandó testbe. Platón következetes használata vezet a halhatatlan léleknek az egyik halandó testből a másikba történő átvándorlásához. Csak néhány keresztyén teológus, mint Alexandriai Órigenész haladt együtt végig Platónnal, de mind a római katolicizmus, mind a konzervatív protestantizmus a teremtkor kapott Isten képmását Platónnak a lélek természetes halhatatlansága elképzelésével azonosította. A Biblia nem támasztja alá ezt az azonosítást.⁴⁵

Pálnak a bűnessel kapcsolatos nézete történelmi jellegű, de először a jelenből a múlt felé halad leveleiben. Ily módon értelmezése helyt ad minden férfi és minden nő bukásának, valamint az első férfi és az első asszony bukásának is.

Erre a jelen idejű megközelítésre történő első utalás a 2Kor 15,22, ami kifejezi ezt az alapelvet:

*„Mert ahogyan Ádámban mindnyájan meghalnak,
úgy a Krisztusban is mindnyájan életre kelnek.”*

Nem azt mondja, hogy „Ádámban mindenki meghalt”, ahogy gyakran halljuk. A jelenben mindenki meghal, mivel elidegenül Istentől a saját cselekedete által. A jövőben a Krisztusban levők mindnyájan megelevenednek, de csak azzal a feltétellel, hogy a hit cselekedete azonosítja őket Krisztussal. Ha a „mindnyájan” valamennyi emberi lényre vonatkozik, tekintet nélkül az ember magatartására, akkor Karl Barth univerzalizmusa a végeredmény, tehát ahogy min-

⁴⁵ Lásd *Immortality and Resurrection* (New York: The Macmillan Co., 1965), amelyben e gondolatok összeütközéséről találunk mai vitát.

den ember ítélet alá került az első Ádámban, ugyanúgy minden ember megváltást nyer az utolsó Ádámban. Pál apostol nem erre a következtetésre jut, mert nem univerzalista (vö. Róm 2,8–9).

Már megjegyeztük, hogy a Róm 3,23 következtetése azon a megfigyelésen alapul, hogy a pogányok és a zsidók magatartásukban hasonlítanak egymáshoz. Az alapelvet igazolják a bizonyítékok: *„Mert nincs különbség: mindenki vétkezett, és híjával van az Isten dicsőségének.”* A The Good News Bible nem hagy kétséget az igeszakasz értelmével kapcsolatban, amikor helyesen elfogadja a következő magyarázatot: *„Mindenki vétkezett.”*

Következetes módon a The Good News Bible a Róm 5,12 kulcsfontosságú versét így fordítja: *„A bűn egy ember által jött a világba, és bűne halált hozott magával. Ennek következtében a halál kiterjed az egész emberi fajra, mert mindenki vétkezett.”* A King James Version és a The New English Bible alátámasztja a The Good News Bible fordítását. Valamennyi összhangban van az eredeti görög szöveggel mind a Róm 3,23-ban, mind a Róm 5,12-ben, mégis sokan, a hagyomány által beprogramozott értelemmel, a Róm 5,12-t úgy fordítják, mintha nem azt mondaná, hogy *„mivel mindenki vétkezett”,* hanem azt, hogy *„mivel Ádám vétkezett”.*

A Róm 5,19-cel gyakran a téves értelmezést támasztják alá, ahol ezt olvassuk: *„Mert ahogyan az egy ember engedetlensége által sokan lettek bűnösökké, úgy az egynek engedelmessége által is sokan lettek igazakká.”* Ez éppen így van, de egy embernek az engedetlensége miként tesz mindenkit bűnössé, és egy embernek az engedelmessége miként tesz igazzá mindenkit Isten előtt? Az analógia világos, ha megfordítjuk. Jézus Krisztus engedelmessége mindenkit igazzá tesz Isten előtt, aki a hit engedelmességével válaszol, és egy embernek az engedetlen-

sége mindenkit bűnössé tesz, ha a hitetlenségnek engedelmessékedik. Ha az egyik egyedül Isten munkája, ugyanúgy a másik is, és minden bűnös igazzá válik az univerzális megváltásban; de ez az igeszakasz nem ezt tanítja.

E problémát akkor közelítjük meg helyesen, amikor látjuk az első férfi és első nő esetét mint annak képét, ami minden férfival és minden nővel történik. Pál látta ezt a mintát a saját életében, amikor ezt mondta: *„Én pedig a törvény nélkül éltem valamikor. Amikor azonban jött a parancsolat, életre kelt a bűn, én pedig meghaltam, és kitűnt, hogy éppen az életre adott parancsolat lett halálommá.”* (Róm 7,9–10) Mi másértene ezen, ha nem azt, hogy újra átélte az Ádám-tól Mózes-ig terjedő történelmet, amíg lelki halálba nem esett a felelősségre vonhatóság korában, és a törvény alatt újból át nem élte az Ádám-tól Krisztus-ig terjedő történelmet? Élve született és nem holtan, de a törvény lelki halálát okozta, amíg Krisztus újból életre nem keltette. Az Ószövetség is az emberi szív gonosz gondolatainak a kezdetét a serdülőkorba helyezi (1Móz 8,21).

Akkor a hagyományos teológia miként tér el annyira, hogy csak a két fázist, a halálból az életre történő átmenetet tanítja ahelyett, hogy az életből a halálba és vissza az életbe történő átmenet három fázisát tanítaná? Csak rövid áttekintés szükséges a tévedés fölfedezéséhez, ami Ágoston teológiájában történt.

Irenaeus, a második századbéli görögök közt a legnagyobb és legbiblikusabb teológus, úgy látta Ádámot, mint aki „nem több egy kisgyermeknél”, aki „fokról fokra tökéletességre jut” (*Adversus Haereses* IV, 38, 1–3). Tertullianus, a latin teológia atyja, minden embert így ábrázol eredetében. Mindenki az ártatlanság paradicsomában születik és él a pubertáskoráig, amikor elhagyja a paradicsomot a bűn világáért (*On the Soul*, 38–39). Ezért Tertullianus elutasította a csecsemőkeresztelést, amiről azt hitték, hogy eltávolítja a bűnt (*On Baptism*, 18).

Ágoston egészen más képet festett az ötödik században. Neki Ádám tökéletes volt kezdettől fogva. Megvolt eredeti igazságsága, amit úgy értelmezett, mint halhatatlanságot, amíg el nem vészett az eredendő bűn miatt. A keresztség Ágoston szerint eltávolította az eredendő bűnt, és visszaállította az embert a halhatatlanságba. Az 1Móz 2-3; 1Kor 18 és Róm 5 tanulmányozása alapján, ahol a Biblia Ádámot a bűnhöz köti, fölfedezhetjük, hogy mindez a primitív perfekcionizmus és szakramentalizmus Ágoston és követői elképzeléséből fakad.

Amikor az 1Móz 1-11-et a páli szemlélet és az eredeti jelentés alapján közelítjük meg, akkor bő utalást találunk ezekre az igazságszavakra, amelyek eltorzultak a primitív perfekcionizmus eszméje miatt, amiről Luther Márton ilyen túláradó elképzeléssel tudott beszélni.

Az 1Móz 1-11 igazságszavában a bukott emberiségnek valóban többfajta ábrázolása látható. Pál elsősorban Ádám mintáját használja fel, de a bűnnek legalább három mintáját lehet kivenni az 1Móz 1-11-ből, amelyek megtalálhatók Pál Római levelében. Először Noé fiai tiszteletlenül viszonyultak apjukhoz (vö. Róm 1,30 és 1Móz 9,20-27). Másodszor ott van az emberiség általános romlottsága (vö. Róm 3,9-20 és 1Móz 6,11). És harmadszor a gonosz szándék bűnössé teszi az embert a serdülőkorban (vö. Róm 7,9 és 1Móz 8,21).

Az 1Móz 1-11-ből levezetve van még a bűnnek három másik mintája is az Újszövetségben, Pál írásain kívül. A péteri írások a bukott angyalokat tekintik a bűn mintájának a *hübrisz*-ben (büszkeségben) és a szexben (vö. 1Pt 3,18-22; 2Pt 2,4 és 1Móz 6,1-4). Lukács írásaiban a bábéli torony építésének igyekezete úgy tűnik, mint az emberi fajt megosztó tudomány és technika *hübrisz*ének mintája (vö. ApCsel 2,5-11 és 1Móz 11,1-9). A jánosi írások Káint használják fel a bűn mintájául, aki gyűlölte a testvérét (Jn 8,44; 1Jn 3,11 és 1Móz 4).

Ezt a hét mintát egészen új megközelítésben nevezhetjük „a hét halálos bűn”-nek az 1Móz 1–11 alapján, amelyek mintáit szolgáltatják az ember bűnösségének az ősidőkben és a jelenben. Ez az új stílus nem állítja az 1Móz 1–11-et ellentétbe a tudományos antropológia érvényes fölfedezéseivel, és ugyanakkor ez a bűnnel kapcsolatos nézet a bibliai kinyilatkoztatáson alapul.

C. A bűn átruházása

A bűn kérdése az eddigi legnehezebb témák felé vezet, de az előző bevezető áttekintést kell szemünk előtt tartanunk, amint a bűn most összekapcsolódik a vétkezéssel és azután a kegyelemmel. A felelősség fölveti a vétkezés kérdését, mint ahogy a Krisztusban való helyreállítás megköveteli a kegyelem megvizsgálását.

a) A bűn és a véték

Ágoston kora óta a nyugati katolikus és protestáns teológia leterhelődött abban a hitben, hogy az emberi faj annyira romlott Ádám bűne következtében, hogy már a megkereszteletlen csecsemők is vétkesek és nem részesülnek a menny áldásaiban. Ágoston találta ki a limbo kifejezést, ami a megkereszteletlen csecsemők örök lakóhelye (*Contra Julianum* II. 40; *Endhiridion*, 95).⁴⁶ Amit eddig a bűnről mondtunk, nyilvánvalóan e nézet elutasítása, de a véték kérdése továbbra is fennáll.

Akkor miként válhat az ember vétkessé Isten előtt? Ha a választ a Szentírásban keressük, akkor az mindig ugyanaz: az ember vétkes Isten előtt egyéni bűnéért, nem azért, mert idegen vétket örökölt, amely visszamegy az első férfihoz és első

⁴⁶ E probléma történetét áttekintem a *Baptism: Foundation for Christian Unity* (Philadelphia: The Westminster Press, 1967) című könyvemben.

nőhöz. Az Ószövetség alapszövegét Ágoston korától mindmáig arra használják fel, hogy az öröklött vétek elméletét támasszák alá a Zsolt 51,7 alapján, de a szöveg semmit sem mond a zsoltárosnak Ádám bűne miatti elítéléséről. Ádám bűnét az Ószövetségben csak 1Móz 3 említi. Már említettük Jer 31,29–30 és Ez 18 tiltakozását az ősök bűne miatti vétekekkel szemben. Ha valami világos a Zsolt 51-ben, akkor az az, hogy a zsoltáríró felismeri vétkességét egyéni bűnei miatt: „hűtlenség, vétek” (5., 7. v.), „bűn” és „vétek” (4. v.), „vékeztem” (6. v.).

Ágoston csak úgy tudta alátámasztani az öröklött vétkesség elméletét Pál Római levelében, hogy azt a Róm 5,12 eredeti görög szövegének téves fordítására alapozta. Az eredeti görög szöveg azt mondja, hogy a halál elhatott minden emberre „*azáltal*, hogy mindenki vétkezett” (*eph' hó pantesz hémarton*), de Ágoston a latin szöveget használta, ami az *in quo* (akiben) kifejezést felcserélte az „*eph hó*” (mert, mivel, azon az alapon, hogy) kifejezéssel.⁴⁷

Csaknem hihetetlen azt látnunk, hogy katolikus és protestáns tudósok egyaránt ragaszkodnak az öröklött vétek ágostoni elméletéhez csupán a hagyományos hitvallások alapján.⁴⁸ A francia jezsuita Henri Rondet tévedésmentesen levezette a hiba történetét Ágostontól a mai korig, de neki a zsinatok és a pápák nyilatkozatai az öröklött vétek tana mellett helyezték nyugvópontra a kérdést a római katolikusok esetében.⁴⁹

Amikor Stanislas Lyonnet, egy másik francia jezsuita, 1960-ban rámutatott erre a történelmi tévedésre, azonnal felfüggesztették a római Pontifical Biblical Institute-nál betöltött

⁴⁷ A. T. Robertson: *Word Pictures in the New Testament* (Nashville, Tenn.: Sunday School Board of the Southern Baptist Convention, 1931), 4. kötet, 358. old.

⁴⁸ Erről teljes magyarázatot adok a *Baptism: Foundation for Christian Unity* című könyvemben, 113–161. old.

⁴⁹ Henri Rondet: *Original Sin* (Staten Island, N.Y.: Alba House, 1967).

oktatói állásából. Ezt nem más tette, mint az „ökumenikus” XXIII. János pápa. Még az 1962–65-ös vatikáni zsinat sem helyezte nyugvópontra a vitát, ezért VI. Pál pápa visszaállította Lyonnetet oktatói pozíciójába, és 1966. július 11-én vezető tudósok szimpóziumát nevezte ki, hogy tekintsék át a problémát bizonyos korlátok és „Az eredendő bűn misztériuma”⁵⁰ című előadásában lefektetett alapelvek keretében. A probléma még mindig nem oldódott meg, és amikor majd megoldódik a Szentírásnak a hagyomány fölötti felsőbbrendűsége javára, akkor a római katolikus bűnnel kapcsolatos tant is újra kell értelmezni. Valóban, egy német katolikus már megváltoztatta a tant egyik könyvében, amit nem fordítottak le angolra.⁵¹

Joachim Jeremias képzett lutheránus tudós sohasem volt kész kimondani, hogy az öröklött véték és a csecsemőkeresztelés közötti ágostoni összekapcsolás tévedésen alapul.⁵² A kálvinizmus a lutheranizmust követte az öröklött véték védelmezésében.⁵³ G. C. Berkouwer konzervatív holland kálvinista teljesen elismeri az elmélettel kapcsolatos nehézségeket, de a legjobb, amit tehet, hogy újra elfojtja a pelágiánus ellentmondást, és a protestáns hitvallásokra hivatkozik az elmélet alátámasztása érdekében.⁵⁴ Ha valaha téves hagyomány győzedelmeskedett a Szentírás tanítása fölött, akkor itt van annak egyik legkiemelkedőbb példája.

Ez nem tagadása az öröklött bűnnek, amikor az öröklött bűnt úgy magyarázzuk, mint bűnös állapotot olyan hajlamokkal, amelyek később a tényleges vétékhez vezetnek. A Róm

⁵⁰ William G. Heidt: *The Book of Genesis, Chapters 1–11* (Collegeville: The Liturgical Press, 1967), 76–82. old.

⁵¹ Urs Baumann: *Erbsünde?* (Freiburg: Herder, 1970).

⁵² Ezt hosszasan tárgyaltam vele személyesen, és védekezését összegeztem a *Baptism: Foundation for Christian Unity* című könyvem 113–161. oldalain.

⁵³ Uo., 45–112. old.

⁵⁴ G. C. Berkouwer: *Sin* (Grand Rapids: Eerdmans, 1971), 424–435., 466–484. old.

5,13–14 nagyon világosan megkülönbözteti a bűnt a vétkeiségtől. A törvény ismerete mindig a vétkezés alapja. „*Ahol azonban nincs törvény, ott nincs törvényszegés.*” (Róm 4,15; vö. 5,13; 7,8) Mégis a bűnös természet öröklése és a tényleges vétkezés közti különbséget elutasítja G. C. Berkouwer, mintha az az igazi hagyománytól való liberális elhajlás lenne. Az a kálvinista hitvallás, amit a baptisták állítottak össze 1677-ben, alkalmazta ezt a megkülönböztetést (második londoni hitvallás, VI. fej.). A Southern Baptist Theological Seminary 1859-ben alkotott „*The Abstract of Principles*” című dokumentuma tömören megemlíti, hogy akik öröklik a bűnös természetet, ténylegesen vétkesekké válnak, „*mihelyt képesek az erkölcsi cselekvésre*” (VII.). Ez a nyilatkozat nem felsőbbrendű a Szentírásnál, mint amivé egyes hitvalláshoz ragaszkodók tenni akarják, hanem ez eltávolodás a csecsemők vétkeiségének és az ezzel járó csecsemőkeresztségnek az elfogadásától.

Miután a páli megkülönböztetés a bűn és a vétkek között vagy – a történelmi teológia nyelve szerint – az öröklött bűn és az átruházott bűn között felváltotta azt az elméletet, amely azonosítja a kettőt, egy második kérdés marad hátra. Hogyan örökli valaki azokat a hajlamokat, amelyek feltételei az ember tényleges vétkezésének, úgy, hogy ezáltal nem „*olyan aljas, mint az ördög és angyalai*”, akik túl vannak a megváltás lehetőségén? Figyeld meg, hogy e szakasz címe a bűn és nem a vétkeiség átruházásáról beszél. A vétkeiség személyes, nem öröklött, de a vétkeiség mint átruházott bűn az öröklött bűn miatt történik.

Ezzel a megvilágítással a bűnös hajlamok biológiai átruházása még nincs kizárva. Tertullianus úgynevezett tradicianizmusa, ami szerint a lélek, akárcsak a test is, átadódik a szülők által, nem tanította, hogy a vétkek átszármazik (*On the Soul*, 23–41). Mint ahogy már mondtuk, Tertullianus azt tanította,

hogy a gyermek az ártatlanság paradicsomában van a serdülőkorig, amikor belép a vétkezés világába. A katolicizmus kreacionizmusát, amely szerint a nemzés által létrejött minden egyes testnek Isten megteremti a halhatatlan lelket, nehéz összhangba hozni az öröklött vétkeesség bármilyen formájával, mégis mindkettőt tanítják.

F. R. Tennant úgy vélte, hogy az ember és a bűn keresztyén tanát nem nehéz összhangba hozni az ember állati őseivel, de azt mondta, hogy „a bűnt úgy lehet meghatározni, mint erkölcsi tökéletlenséget, amiért az ember Isten szemében felelős”.⁵⁵ Ez a vétkeesség jelentése, ahogy föntebb meghatároztuk, de Tennant azt tanította, hogy az öröklött állati ösztönök okozzák az erkölcsi tökéletlenséget. A Tennant-típusú bűn nevetséges sé tétele Frederic Greeves tanulmányában igazolható volna, ha Tennant nem venné az állati őst olyan komolyan.⁵⁶ Valóban, Káin és Ábel története, anélkül, hogy azt a tudományos antropológiának kiszolgáltatnánk, a bűnt úgy tekintette, mint vadállatot a kebelben, amit le kell győzni (1Móz 4,7).

A bűn pszichológiai továbbadásának szószólója volt R. S. Moxon. Azt mondta, hogy a bűn „a tudat alatti ösztönöktől, hajlamoktól, vágyaktól és szokásoktól való befolyásoltság, amikor eljön az idő, hogy az ember az értelem és lelkiismeret magasabb rendszabályozója alá kerüljön”.⁵⁷ Greeves szintén nevetségessé teszi a tudatalattinak ezt a pszichológiáját mint olyan elméletet, amit senki sem fogadna el, de ez is az élet egyik szempontja, amit Carl Jung sok tanítványa felhasználna.⁵⁸

⁵⁵ F. R. Tennant: *The Concept of Sin* (Cambridge: Cambridge University Press, 1912), 245. old.

⁵⁶ Frederic Greeves: *The Meaning of Sin* (London: The Epworth Press, 1956), 52–65. old.

⁵⁷ R. S. Moxon: *The Doctrine of Sin* (London: Allex and Unwin, 1922), 229. old.

⁵⁸ Greeves, 49–50. old.

A bűn szociális továbbadása különösen fontos, amikor előtérbe kerül a keresztyén bíráló a társadalmi igazságtalan rendszerekkel kapcsolatosan, amelyeket a hagyomány és az idő szentesít, és ezeket úgy ismerik fel, mint az embertelenség makacs formáit. A bűn a szociális szolgaság egyik formája, amely gyakran tönkreteszi az emberi szabadságot és méltóságot. A bűn eme formájának a szemlélete az amerikai szociális evangélium egyik főbb értéke.⁵⁹ A szociális igazságtalanságnak az önigazult vallás általi védelme mindenekfölötti bűn.

b) A bűn és a kegyelem

Az ember bűnért való felelősségének felismerése egy pillanatra sem csökkenti a vétkeesség érzetét és Isten megváltó kegyelmének szükségességét. Valóban, az emberi felelősség elismerése mélyíti a bűnösség tudatát. Az 1Móz 2–3-ban levő mintának ezt a minden emberben ismétlődő érzését ismerte fel a 2Báruk 54,19 szerzője, aki ezt mondta: „Mindenki a saját lelkének Ádámja.”

A páli teológia szerint Ádám bűne ismétlődik minden egyes személyben, de ez visszafordul Jézus Krisztusban. Karl Barth világosan meglátta, hogy Pálnak a Róm 5,12–21-ben leírt bűntana Krisztusnak mint az utolsó Ádámnak a kegyelmével kezdődik. A bűn eredetét és átruházását krisztocentrikus módon kell értelmezni. Barth kis klasszikusa, a *Christ and Adam* (1952), nagy hatást gyakorolt a mai teológiára, mind katolikusra, mind protestánsra, úgyannyira, hogy Rudolf Bultmann próbált válaszolni rá tipikus antropocentrikus érveléssel egyik könyvében, aminek az *Adam and Christ* (1959) címet adta.

⁵⁹ Charles Howard Hopkins: *The Rise of the Social Gospel in America* (New Haven: Yale University Press, 1940).

Az embernek a bűn rabságától Isten Krisztusban kifejezett kegyelme általi megszabadulásáról szóló fő páli igeszakasz a Róm 8,1–4:

„Nincs tehát most már semmiféle kárhóztató ítélet azok ellen, akik a Krisztus Jézusban vannak, mivel az élet Lelkének törvénye megszabadított téged Krisztus Jézusban a bűn és a halál törvényétől. Amire ugyanis képtelen volt a törvény, mert erőtlén volt a test miatt, azt tette meg Isten, amikor a bűn miatt tulajdon Fiát küldte el a bűnös testhez hasonló formában, és kárhóztatra ítélte a bűnt a testben, hogy a törvény követelése teljesüljön bennünk, akik nem test szerint járunk, hanem Lélek szerint.”

Lyoni Irenaeus (kb. 130 – kb. 200) összegző elmélete az Ef 1,10-re alapozódott, ahol le van írva Istennek az a célja, hogy Krisztusban mindenkit egyesít, amit az Ef levél témájának tekintenek, viszont Irenaeus színes leírása összhangban van a Szentírással. Az *Adversus haereses* (II. XXII. 4) című írásában ezt mondja:

„Eljött, hogy megváltson mindenkit önmaga által; mindenkit, vagyis akik általa Istenben születnek, csecsemőket, gyermekeket, fiúkat, fiatal férfiakat és öregeket. Ezért átment az élet minden fázisán: csecsemővé lett a csecsemőkért, megszentelve a csecsemőkort; gyermekké lett a gyermekek között, megszentelve ez életkorhoz tartozókat, példát adva nekik a gyermeki vonzalomra, igazságosságra és engedelmességre is; mint fiatalember a fiatalemberek között, példájukká lett és megszentelte őket az Úrnak. Az idősebb emberek között is, hogy tökéletes mestere legyen mindenkinek, nem pusztán az igazság kinyilatkoztatása tekintetében, hanem az élet minden egyes fázisa tekintetében is. Aztán elment egészen a halálig, hogy legyen »az elsőszülött a halottak közül, hogy minden tekintetben ő legyen az első« (Kol 1,18), az Élet Fejedelme, mindenki előtt és mindenkit megelőzve.”

Irenaeus bibliai teológiájának klasszikus tanulmányában Gustaf Wingren tárgyalja ezt a témát.⁶⁰ Az élettől a halálig és aztán a haláltól az életig történő átmenet között van Isten Krisztusban véghez vitt cselekedete. Krisztus Isten testet öltése, Isten valódi képmása, és Krisztusban az ember kegyelem által megújul Isten képmására. Ez az összes kapcsolatban a legszemélyesebb.

A bűn és kegyelem helyettesítő nézeteihez kapcsolódó problémákat könnyebben helyesbíteni lehetne, ha helyreállítanánk Istennek mint Léleknek az inkarnációval kapcsolatos bibliai szemléletét. Ez jelentős módon ment végbe a Bampton-előadásokban 1977-ben.⁶¹

A kérdés lényege a bűn és a kegyelem értelmezése fölötti vita a nyugati keresztyénségben.⁶² A római katolicizmus azt tanította, hogy az öröklött vétkeesség, ami kárhozatot okoz még a csecsemőknek is, eltávolodik a kegyelem kiárasztása (*gratia infusa*) által. Az öröklött vétkeesség és a kiáradt kegyelem két elmélete következetes csapás, amiben mindkettő a fizikailag átruházott lényegre csökken. Ezt a „furcsa” nézetet elhomályosította a személyesnek a dimenziója, ami központi fontosságú a szövetséges hitben.

A protestáns reformáció idején Philip Melanchton, Luther Márton munkatársa, a bűnt úgy értelmezte, mint megszakadt kapcsolatot, a kegyelmet pedig mint Isten meg nem érdemelt jó indulatát (*favor Dei*), ami helyreállítja ezt a megszakadt kapcsolatot az ember és Isten között. A protestáns teológia nem mindig követte Melanchtont, de ez azonos az újszövetségi nézettel. A páli teológia különösen erős a kegyelemnek ebben a tanában,

⁶⁰ Gustaf Wingren: *Man and the Incarnation* (Edinburgh: Oliver and Boyd, 1959).

⁶¹ G. W. Lampe: *God as Spirit* (Oxford: Clarendon Press, 1977).

⁶² Jó áttekintést ad erről *Twentieth Century Theology in the Making* (New York: Harper and Row, 1970), 2. kötet, 151–233. old.

de a Biblia többi része is az Isten és népe közti személyes kapcsolat szövetséges fogalmán alapul. A személyes bűn csak az Istennel való személyes kapcsolat helyreállítása által győzhető le. Az ember bűnét Isten kegyelme győzi le (Ef 2,4–7).

c) A bűn zsoldja

A halál annyira zavaros a keresztyén teológiában, hogy a történelmi teológiában szükséges kibogozni három eltérő nézetet, mielőtt megvizsgálánk a halállal kapcsolatos három szövetségi elméletet. Míg a három elmélet ellentétes egymással, a három teológia kiegészíti egymást.

A halál történelmi elméletei

Az első történelmi elmélet, amely befolyásolta a történelmi teológiát, és amit a leggyakrabban összekevernek a halál bibliai értelmezésében, *idealisztikus* nézetnek nevezhető. E nézet klasszikus kifejeződése található Platón (Kr. e. 427–437) görög filozófus dialógusaiban.

Leegyszerűsített formában ennek a teológiának három pontja van. Először, a lélek a test előtt létezett, és természeténél fogva halhatatlan. Másodszor, ez a halhatatlan lélek jön, hogy életet kapjon a halandó testben a születéskor, úgyhogy a lélek a testben van, mint kagyló a kagylóhéjban (*Phaidrosz*, 250). Harmadszor, Platón szerint a halál pillanatában halhatatlan lélek elhagyja a halandó testet, és visszatér forrásához, hogy egy másik testben éljen tovább egy másik időben. E nézet szerint ez a körkörös mozgás örökké tart, és a test nem nyer megváltást és nem részesül feltámadásban.

A platóni mítosz a lélek preegzisztenciájára irányítja a figyelmet mint szekérhajtóra (*Phaidrosz*, 246). Az értelem hajtja a test és a lélek kétszárnyú lovait végig a menny térségein, amíg mindnyájan lezuhannak a lenti világba. Az értelem elkeseredetten

próbál visszatérni az eredeti forráshoz. Ez a preegzisztens lélek mítosza, ami visszakerül a testbe, amíg kiszabadul a lenti testből. Míg a lélek a testben van, a Platón által leírt kapcsolat *szómaszéma* (test-sír), mert a test a lélek sírja (*Gorgiasz*, 493). A léleknek a világlélekben levő forrásához történő visszatérésének legjobb példája Szókratész csöndes halála (*Phaedo*, 58–64). Ezeket a nézeteket öt érveléssel támasztják alá: az élet felsőbbrendű a halálnál; a lélek már a test előtt létezett, a lélek egyszerűsége lehetetlenné teszi, hogy széthulljon; a lélek részt vesz az életben; a lélek önmagában létezik mint örökkévaló mozgás (*Phaedo*, 61e, 70c–72e, 103b–107b; *Phaedrosz*, 245c–246a; *Törvények*, 893–896).

A középkori katolicizmusban és a modern idealizmusban ezek az eszmék annyira alaposan összekeveredtek a bibliai nyelvezettel, hogy sok kegyes lelkész az alapszöveget Pál apostoltól veszi, miközben eszméinek forrása a filozófus Platón. Némelyik jó példát felhasználták már sokan temetések alkalmával a Wordsworth által írt *Intimations of Immortality* és a Tennyson által írt *Crossing the Bar* című munkák alapján. William Wordsworth (1770–1850) ezt mondta az *Intimations of Immortality* című munkájában:

Születésünk csak álom és felejtés:

A Lélek, amely velünk együtt kel föl, életünk Csillaga

Valahol máshol nyugszik le.

Távolról jön:

Nem teljes feledékenységben,

És nem végső meztelenségben,

Hanem a dicsőség száguldó felhőiben jövőink

Istentől, aki a mi otthonunk.

A lélek preegzisztenciájának ugyanez a platóni filozófiája talál kifejeződést Alfred Lord Tennyson (1809–1892) *Crossing the Bar* című művében:

*Napnyugta és esti csillag,
És egy tisztán hallható hívás nekem!
És talán siránkozás a korlát miatt,
Amikor kihajózom a tengerre.
De egy ilyen dagály, amikor elindul, alvónak tűnik,
Túlságosan teljes a hangra vagy a habra,
Amikor az, ami kikerül a mérhetetlen mélységből,
Ismét hazatér.*

Ezek és más mondások alkották a lélek preegzisztenciájáról és természetes halhatatlanságáról, valamint az Isten halhatatlanságáról szóló bibliai nézeteket, amelyből az emberek ajándékként kaphatják a halhatatlanságot (1Kor 15,53–54; 2Kor 5,4).

A halál idealisztikus nézetét nem vonták kétségbe még a görög filozófiában sem. Az epikureusi materializmus naturalisztikus kihívása kétségbe vonta a preegzisztens lélek gondolatát, ami természeténél fogva halhatatlan, azzal a nézettel, hogy minden az anyag bizonyos formája. Még ha a név a görög filozófustól, Epikurostól (Kr. e. 342–270) származik is, a klasszikus magyarázat egy római költőnél, Lucretiusnál (Kr. e. 96–55) található, aki azt mondta, hogy örökkévaló halál vár mindenkire (*On Natura of Things*, III, 1094). Ezt folytatta Cicero, a *De nat. Deor.* I. 24–66; Epiktétosz, *Dis.* II. 8., és Seneca, *Ep. Mor.* XII.

A reneszánsz humanizmus újjáélesztette a halál naturalisztikus nézetét. Shakespeare híres sorai az életről mint rövid gyertyáról (*Macbeth*, V) és a sírásók cinizmusáról, akik a halálról azt gondolják, hogy visszatérés az agyagba (*Hamlet*, V), amely sorokat az angol irodalom legtöbb tudósa megtanulja, például a halál naturalisztikus nézetének. Jean-Paul Sartre modern nihilizmusa, amely az emberi létezését úgy látja,

mint ami önmagában véget ér, *cul de sac* (zsákutca – A ford.), és nincs belőle kiút, sok szekuláris nézetű ember hangulatává lett, még ha nem is öntik szóba érzéseiket. Ezt nevezte C. E. M. Joad „dekadenciá”-nak a mi kultúránkban.

A halál bibliai nézete – ami egyúttal a keresztyén nézet – sem nem optimista idealizmus, sem nem pesszimista naturalizmus. A bibliai realizmus az embert élő léleknek tekinti, akinek testét és szellemét Isten teremtette minden élet kezdeténél, nemcsak az első emberét, ahogy azt az 1Móz 2 leírja, hanem minden emberét, ahogy Jób 10,9–11-ben olvassuk, amit már tárgyaltunk az emberről szóló tan keretében.

Az élet fizikai befejeződése valóban az élet természete ciklusához tartozik, ahogy érvel a naturalizmus. A fizikai életnek korlátai vannak, legyen az 70, 120 vagy ezer esztendő. Ezért a bűn következménye az 1Móz 2,17 szerint a lelki halál. Az ember elvágta magát az élet fájától (1Móz 3,22–24) az engedtlenség napján.

Akik a fizikai halál mellett úgy érvelnek, hogy az a bűn következménye, azoknak nagyon nehéz megmagyarázni, hogy kinek van igaza: az Úrnak, aki azt mondta Ádámnak és Évának, hogy meghalnak „azon a napon”, amikor esznek a fáról, vagy a kígyónak, aki azt mondta, hogy „dehogyan haltok meg” (1Móz 3,4). Ha a bűn zsoldja a fizikai halál, akkor úgy tűnik, hogy a kígyónak van igaza, de ha a lelki halál a következmény, akkor az Úrnak van igaza. Az 1Móz 2,17 magyarázatával kapcsolatos erőfeszítések ilyen lingvisztikai érvelésekkel, hogy „kezdték meghalni”, tehát a fizikai halált ezer éven belül érték el, vagy halálra ítéltettek, aligha illenek bele az összefüggésbe, és félrevezetik a későbbi bibliai értelmezéseket. Az ember valóban ehhez az élet fájához, de ez az eljövendő élet és az eljövendő korszak ajándéka. Ezt később tárgyaljuk a halhatatlanság témakörében.

A teremtet világra nehezedő átok az 1Móz 3,14–19 leírása szerint az ember bűnének következménye. Az emberek és a kígyó közti ösztönös ellenségeskedés lehet az ember és a hüllők közti összhang megromlásának következménye, e kígyók voltak már a bűn előtt is. A gyermekszülés része volt az Úr eredeti szándékának az emberiségre nézve (1Móz 2,21–24); ezért ez a születés természetes ciklusának a megrontása, amely a gyermekszülést gyötrelmévé teszi (1Móz 3,16). Ugyanígy, a földre nehezedő átok a munka keservessé válása. Végül, a bűn következménye az ember testének visszatérése a földre. Az embernek a porba való visszatérése a fizikai élet természetes ciklusához tartozik (1Móz 3,19). A Róm 8,18–25-ben leírt kozmikus megváltásnak még a gondolata sem tulajdonítja a földi fizikai létezés megszűnését a bűnnek. A test megváltása az eredeti szándék helyreállítása, hogy a természetes testből a lelki testbe való átmenetel inkább eltávozás, mint „halálfélelem” legyen (vö. Zsid 2,15). Lelki halál nélkül Énók mindenkinek a példája lenne (Zsid 11,5).

Nem mindig bizonyos, hogy az újszövetségi szöveg, amikor kiemeljük az összefüggésből, utal a fizikai vagy lelki halálra, de csaknem mindig világos, amikor a teljes dokumentumban való alkalmazását vesszük tekintetbe. A halállal kapcsolatban legalább három teológiát különböztethetünk meg.

Az általános levelekben a lelki halálra mint a bűn következményére való utalás gyakran nyilvánvaló. Lehetne úgy értelmezni a fizikai halált, mint a bűn következményét Jak 1,15 alapján, ha az nem a lelki halálra való világosabb utalásra vonatkozna a Jak 5,19–20 szerint. Az első igeszakasz azt mondja, hogy „Azután a kívánság megfogva bűnt szül, a bűn pedig kiteljesedve halált nemz”. A lelki halálként való értelmezést erősíti a második szakasz, amiben ez áll: „Testvéreim, ha valaki közöttetek eltévelyedik az igazságtól, és

megtéríti valaki, tudja meg, hogy aki megtérített egy bűnöst a tévelygés újáról, megmenti annak a lelkét a haláltól, és sok bűnt elfedez.” Világos, hogy itt a lélek halála van előtérben.

A fizikai és lelki halál hasonló képe jelenik meg Péter írásaiban. Péter azt mondja, hogy Jézus „halálra adatott test szerint, de megelevenítettetett Lélek szerint” (1Pt 3,18). Itt a fizikai test van e kijelentésben, meg az emberi lélek, nem a Szentlélek, amely megelevenítettetett úgy, hogy Jézus prédikálhatott a bukott angyali lelkeknek a börtönben, vagyis a tartaroszban (2Pt 2,4). A fizikai halál van talán előtérben az 1Pt 4,5–6-ban, de megint az emberi lélek elevenítettet meg. Egyesek tényleg hangoztatják, hogy a „holtak” itt a lelkileg halottak, de ez megkövetelné, hogy a testet másként értelmezzük, mint ahogy az 1Pt 4,1–2 bemutatja. A fizikai halál még itt sem úgy értelmeződik, mint a bűn következménye, hanem mint ami általános minden emberre nézve „emberi mértékek szerint” (1Pt 4,6).

A lelki halál végső példája az általános levelekben a Zsid levélben található. A Jézus emberségére helyezett hangsúly a Zsid 2,9-ben és 14–15-ben Krisztus szenvedéseit a fizikai halálra korlátozhatja, de ez a fizikai halált az ördög hatalmának tulajdonítaná. Jézus „mindenkiért megízlelte a halált”, és ez teljes halál, amely a félelem kötelékében tartja az embert. Ez nemcsak fizikai „halál”, amikor Istennek „hatalma van arra, hogy kiszabadítsa őt a halálból” (Zsid 5,7), hanem a halálból való feltámadás által a teljes halálból való megszabadítás. A Zsid 5,17 bővebb fordítása a The Living Bible alapján különösen írja le Jézus imádságát, amikor a halált fizikai értelemben hozza elő. Ha a halál csak a fizikai élet befejeződésére szorítkozna a Zsid levélben, akkor az az Énókkal kapcsolatos nyilatkozat, hogy nem látott halált, ellentmondásos volna (Zsid 11,5). Befejezte fizikai életét, de nem látott halált. Ez annak a

képe, „ami mindenkié lett volna”, ha a lelki halál mint Istentől való elidegenülés nem lépett volna be az ember életébe. Az élet bezárulása magányos gyötrelem azoknak, akik már most halottak lelkileg.

A halál bűnnel kapcsolatos páli nézete lehetővé teszi annak kimondását, hogy „Ádámiban mindenki meghal” és hogy a halál „az utolsó ellenség” (1Kor 15,22.26). Ez a teljes halál a jelenben, amit végül felold a holtak föltámadása. Akik Krisztusban élve fejezték be életüket, azok csak „elaludtak” (1Thessz 4,14–15; 1Kor 15,6.20.51). Nem világos, hogy a holtakért való megkeresztelkedés a fizikai vagy a lelki halottakért történt-e (1Kor 15,20).

A „pillérlevél”-nek nevezett Római levélben a fizikai halál és a lelki halál közti megkülönböztetés döntő fontosságú. Ha az eddig követett gondolatsor helyes, akkor Ádámiban a lelki halál lépett be a világba. A lelki halál kiterjedt minden emberre „azáltal, hogy mindenki vétkezett” (Róm 5,12). Ha az itt elfogadott fordítás helyes, akkor ez a bűn következményét a lelki életből a lelki halálba való átlépéssé tenné. A lelki halál azáltal jön, hogy egy ember vétkezett, amikor engedetlenkedett Istennek, mint ahogy a lelki élet „kiáradt az egy ember, a Jézus Krisztus kegyelme által”, amikor hit által való engedelmesség áll fenn (Róm 5,15–20).

A lelki életből a lelki halálba való átlépés pontosan a lényege annak a sokszor elhanyagolt szövegnek a Róm 7,9-ben, ahol Pál ezt mondja: *„Én pedig a törvény nélkül éltem valamikor. Amikor azonban jött a parancsolat, életre kelt a bűn.”*

Bármilyen erőfeszítés, ami ezt az értelmezést az első emberre korlátozza, figyelmen kívül hagyja az „én” gyakori használatát, vagy kénytelen azt mondani, hogy az „én” Ádám! Pál úgy hitte, hogy élt mindaddig, amíg a tizedik parancsolat ismerete lelki halálba nem sodorta (Róm 7,7–8). Pál azt is hitte,

hogy az ember a lelki életből visszamehet a lelki halálba (Róm 8,12–13). E hagyomány szószólója Tertullianus volt az ősegházban, és később egyes baptisták is elfogadták, és ez a hagyomány hű a Szentíráshoz. Már elégünk van az ágostoni manicheizmusból, amely azt tanítja, hogy a csecsemők lelki halottként jönnek a világra, vétékkel és kárhozatra méltóan.

Pál „börtönlevelei” megteszik a második lépést, amikor hozzáadják a lelki halálból a lelki életbe való átlépést, miután a lelki életből a lelki halálba megtörtént az átmenetel. Azt ajánlotta Pál buzdításként a rómaiaknak, hogy úgy tekintsék magukat, „hogy meghaltatok a bűnnek, de éltek az Istennek a Krisztus Jézusban” (Róm 6,11), de ez a hit először teljes kibontakozásában a Kol 2,12–13-ban jelenik meg. Itt a New English Bible és a Good News Bible fordításai helyesek, míg sok más fordítás félrevezető, amelyek azt mondják, hogy mi lelkileg halottak voltunk „vétkeinkben”, ahelyett, hogy „a ti bűneitek miatt”, mielőtt „feltámadtatok az életre” (Kol 2,13).

A második „börtönlevél”, amelyik tanítja ezt a lelki életből a lelki halálba való átmenetelt, mielőtt a lelki halálból a lelki életbe való átmenet megtörtént volna, az Efezusi levél. Itt a New English Bible elég furcsán megfordítja a Kol 2,13 helyes fordítását amikor azt mondja, hogy „holtak voltatok bűneitekben”, vagy „holtak voltunk bűneinkben” (Ef 2,1.5). A Good News Bible az Ef 2,1 visszaadásában helyes és az Ef 2,5-ben helytelen. Itt a Revised Standard Version helyes annak említésében, hogy „által”, ahelyett, hogy „abban”, de a „ti” kimarad az Ef 2,1-ben, míg a „mi” helyesen megmarad az Ef 2,5-ben. Aki azt tartja, hogy a teológia nem színezi a fordításokat, annak össze kell hasonlítania a Kol 2,12–13 és Ef 2,1.5 különböző változatait. A legtöbben Ágoston teológiájára alapozva a téves fordítást alkalmazzák.

A jánosi teológia a bűn és a lelki halál közti kapcsolatról a leggazdagabb és a legkifejezettebb az Újszövetségben. Egyáltalán nincs rá magyarázat, hogy az ember miért volt lelkileg halott az első helyen, mielőtt lelkileg elevenné lett volna, amikor „átment a halálból az életbe” (Jn 5,24). Nyilvánvalóan mindazok, akik a sötétség istentelen világában (*koszmosz*) élnek és gyűlölnek, lelkileg halottak, de ez az „átmenet” az életből a halálba sohasem kerül említésre.

A halál teológiájának fő kiegészítése a jánosi írásokban a halálos bűn és a második halál gondolata. A lelki halálból a lelki életbe való átmenetelt a testvérszeretet bizonyítja (1Jn 3,14). Aki testvérszeretetet gyakorol, bemutatja, hogy kikerült a sötétségből a világosságba, és örök élete van (vö. 1,7).

Az 1Jn 3,11–18 az életet három különböző módon alkalmazza. „Mi tudjuk, hogy átmentünk a halálból az életbe, mert szeretjük testvéreinket: aki nem szereti a testvérét, az a halálban van.” (1Jn 3,14) Elfogadhatatlan volna azt mondanunk, hogy „tudjuk, hogy kimentünk a fizikai halálból a fizikai életbe, mert szeretjük testvéreinket”. Sajnálatos módon túl sokan vannak, akik fizikailag élnek, de nem szeretik testvéreiket.

Aki lelkileg él, az testvérszeretetét bizonyítja azzal a készségével, hogy fizikai (*pszüché*) életét kész letenni a testvéréért (1Jn 3,16). Még ha nem is készítetik arra, hogy áldozatul adja önmagát, bemutatja örök életét azzal a készségével, hogy e földi életének javait (*biosz*, 1Jn 3,17) megosztja szükségben levő testvérével. Ha nincs testvérszeretet, akkor nincs Istentől kapott világossága, sem örök élete az embernek. Semmiképpen sem lehet kilúgozni ezt a jánosi tanítást. Már megjegyeztük, hogy Pál tanította a lelki életből a lelki halálba való átmenetelt (Róm 8,12–13). Egyáltalán nem lehet felhívítani a jánosi tanítást a „halálos bűn”-ről vagy a „halálba vezető bűn”-ről (az eltérő fordítások alapján) az 1Jn 5,16-ban. Teljes abszurdi-

tás volna, ha így adnánk vissza: „Akié a Fiú, annak van fizikai élete; akiben nincs meg Isten Fia, annak nincs fizikai élete”, amikor az 1Jn 5,12-t olvassuk. Sajnálatos, hogy sokan fizikailag élnek, de nem lakik bennük a Fiú. Az 1Jn 5,16 és 3,14 közti ellentét a lelki vagy örök élet és a lelki halál között áll fenn. Csak előre beprogramozott elmélet utasítja el, hogy szembenézzen a veszélyes eshetőséggel, amikor az 1Jn 5,16-ban említett halált a fizikai halálra próbálja csökkenteni. A fizikai halál lehet büntetés a bűnért, ahogy az 1Kor 11,30–32-ben olvassuk, de az nem illik bele az 1Jn 5,16 összefüggésébe (vö. 3,14; 5,11–13).

Ez még világosabbá válik a Jel 2,11-ben, 20,14-ben és 21,8-ban említett második halálban, ami a lelki halálra utal. A második halál a feltámadás után és a végső ítélet után következik be. Azt jelenti, amit 1Móz 2,17-ben jelentett, hogy az ember elválik az élet fájától (Jel 2,7; 22,2.14), elveszti az élet koronáját (Jel 2,10), kitörlik a nevét az élet könyvéből, vagy sohasem írják be a nevét (Jel 3,5; 13,8; 17,8; 20,15; 21,17; 22,17), és nem ihat az élet vizéből (Jel 21,6; 22,1.17). A második halál lelki halál, mint ahogy az örök élet lelki élet. Minden lelki halál a bűn zsoldja.

d) A bűn hatalma

A bűn és a törvény közti kapcsolatot Pál apostol vezette be, amikor beszélt a bűn hatalmáról, mint törvényről (1Kor 16,56). Ezt a kapcsolatot hamarosan továbbfejtegeti a Galatákhoz írt levél (Kr. u. 54) és a Római levél (Kr. u. 55) után. Valóban, ez a két „pillérlevél” azért íródott, hogy alapvető újszövetségi írássá legyen, ami forradalmat indított a törvényeskedés ellen a protestáns reformáció idején.

Röviden, ezek a levelek tanítják, hogy a törvény *funkciója* az, hogy az embert (1) egyrészt a szentséggel, igazságossággal,

jósággal és a törvény lelkeségével szembenálló bűn ismeretéhez vezesse, és (2) másrészt megnövelje a bűnt a valóságos tapasztalatban. Ezért az igazságosság a hit alapján lesz az emberé, és nem a törvény cselekedetei alapján. A hit a törvény beteljesítésévé válik (1) Isten Fiának az emberi történelembe érkezése és (2) Isten Lelkének a hívő ember szívébe árasztása által.

Itt van az a hely, ahol a rendszeres teológus sokkal több segítséget talál a Gal és Róm levelek gondos elolvasásában, mint a legtöbb katolikus és protestáns történelmi teológiában. A protestantizmus ezt tette a katolicizmus fő bírálataként tárgyává, de a szélsőséges szembenállás gyakran súrolta az antinomianizmust a bibliai kiegyensúlyozatlansággal együtt. Ezért először szükséges megvizsgálnunk a bibliai tanításokat, mielőtt a katolicizmus és protestantizmus, valamint később a lutheranizmus és kálvinizmus közti ellentmondások sűrűjébe hatolnánk.

A törvény funkciója

Miként jutott Pál arra a következtetésre, hogy a törvény első funkciója inkább a bűn ismerete, mint a megváltás eszközése? Az apostol szembeszállása Kéfással (Simon Péterrel) és Pálnak Antiókhában a hit általi megigazulás kérdéséről folytatott tanítása fenyegette a gyülekezetek egységét (Gal 2,11–21). Ha az evangéliumot prédikálták Ábrahámnak, mielőtt Mózes kapta a törvényt, akkor mi a kapcsolat az evangélium és a törvény között (Gal 3,6–9)? Ha a Lelket hit által és nem a törvény cselekedetei által kapták, akkor miért fontos a törvény a hívőknek (Gal 3,1–5)? Ha Krisztus azért jött, hogy megváltsa azokat, akik a törvény átka alatt voltak, mi a törvény funkciója a zsidó hívő életében (Gal 3,10–14)? Világos, hogy az Ábrahámnak tett ígéret sokkal régebbi, mint a törvény meghirdetése (Gal 3,15–18).

Két kérdés vetődik fel. Az első kérdés ez: „Mi tehát a törvény? A bűnök miatt adatott, amíg eljön az utód, akinek az ígéret szól. A törvényt angyalok közölték közbenjáró által. Közbenjáróra nincs szükség, ahol nincs két fél. Isten pedig egy.” (Gal 3,19–20)

Második kérdés: „A törvény tehát az ígérek ellen van? Semmiképpen sem! Mert ha olyan törvény adatott volna, amely képes életet adni, valóban a törvény alapján volna a megigazulás. De az Írás mindenkit bűn alá rekesztett, hogy az ígéret a Jézus Krisztusba vetett hit alapján adassék azoknak, akik hisznek.” (Gal 3,21–22)

A törvény aztán a *paidagógosz* szerepére szorítkozik, vagyis arra, aki őrökdi a gyermek fölött, amíg felnőtt lesz belőle (Gal 3,23 – 4,3). A törvény kapcsolatos mind a vétkeességgel, mind a bűnnel, mert a törvény által válik a bűn ismertté mint vétkeesség.

Ha a Galatákhoz írt levélben található érvelés nem világos arról, hogy a törvény miként hozza a bűn ismeretét, akkor az érvelésnek a Római levélben történt kiegészítése ad segítséget. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az emberi lelkiismeret képesé tudja tenni az embert arra, hogy természeténél fogva kövesse azt, amit Mózes törvénye megkövetel, de Mózes törvénye mélyíti el a bűnt a tényleges vétkeességben (Róm 2,14–16). „Mert a törvény cselekedeteiből nem fog megigazulni egyetlen halandó sem öelötte. Hiszen a törvényből csak a bűn felismerése adódik.” (Róm 3,20) Valóban: „Ahol azonban nincs törvény, ott nincs törvénysszegés.” (Róm 4,15) Akkor mi a kapcsolat a bűn és a vétkeesség között? A válasz ez: „Mert a törvényig is volt bűn a világban, bár a bűn nem róható fel, ha nincs törvény.” (Róm 5,13) Létezett a bűn állapota és a lelki halál, mielőtt a törvény adatott, de ez nem Ádám bűnbeeséséhez hasonlított (Róm 5,14).

Ez vezet a törvény második funkciójához. „A törvény pedig közbejött, hogy megnövekedjék a vétek.” (Róm 5,20) Aligha szük-

séges magyaráznunk, hogy Pál mit ért a bűn megnövekedésén, mert saját bizonyágtételében ez elég világos. A törvény az embert önmaga felé fordítja, és egyre inkább egocentrizussá teszi. Ez a „test” értelme, amikor pszichológiai értelemben használják. Itt fontos megkülönböztetnünk a fizikai testet a lelki testtől, mint ahogy az előző szakaszban meg kellett különböztetnünk a fizikai halált a lelki haláltól.

A „rám” és az „enyém” kifejezésektől függetlenül az egocentrikus „én”-re való utalás harminchatszor fordul elő a Róm 7,7-25-ben. Az első bekezdés leírja az embernek az ártatlanság paradicsomából való távozását a lelki halál állapotába a törvény megismerése által (7-12). A második bekezdés ábrázolja a szolgaság állapotát, mert a törvény az öntudatlan bűnt tudatosá teszi, hogy az ember ténylegesen vétkessé váljék (13-20). Egy harmadik bekezdés meghirdeti az ember végtelen elkéseredését, mivel a bűnismeret őt a nyomorúság állapotába sodorja (21-25).

A protestáns reformáció idején a törvény funkciója központi kérdéssé vált. A lutheranizmusban a római katolicizmus törvényeskedése elleni tiltakozásban határozott irányzat volt az, hogy csak a törvény negatív funkcióját emeljék ki, mint ahogy fentebb már vázlatosan ismertettük. Ez gyakran odáig elment, hogy a lutheranizmusban kifejlődött egy bizonyosfajta új marcionizmus, ami csak a negatív funkcióra korlátozta a törvényt.

A kálvinizmusban a törvény, különösen a tízparancsolat pozitív funkciója emelkedett ki mint a nemes élet mintája. Egyes lutheránus teológusok ebben legalizmust láttak, ami életet ad az embernek a törvény alatt, amikor az ember engedelmeskedik neki. Nincs kétség Kálvinnak a törvény jóságára helyezett pozitív hangsúlyával kapcsolatban, de a kálvinizmusnak a benne kifejlődött legalizmus ellenére sem az volt a

szándéka, hogy csupán oktatást adjon a *törvény alatti* kudarc negatív funkciója nélkül.

A törvénynek e negatív és pozitív funkciója fölötti vita került ismét középpontba a konzervatív holland kálvinista G. C. Berkouwer válaszában, amit a konzervatív lutheránus teológus, Werner Elert által emelt vádakra adott.⁶³ A lutheránus szembenállás a legalizmussal túl messzire ment, amikor Jakab leveléről Luther kijelentette, hogy az „szalmalevél”, és aztán módosította a Róm 3,28 szövegét az *allein* beszúrásával, aminek alapján úgy olvasandó, hogy „egyedül hit által”. Ez Róm 3,28-at szembeállítja Jak 2,24-gyel, ami azt írja, hogy „Látjátok tehát, hogy cselekedetekből igazul meg az ember, és nem csupán a hit által”. A „tökéletes törvény”-re (Jak 1,25) és a jó cselekedetekre (Jak 2,2) vonatkozó utalások ellentmondanak Pál „Krisztus törvényé”-ről szóló tanításának (Gal 6,2; vö. 5,23), ha csupán lutheránus szemüvegen át olvassuk.

Semmi sincs Pál tanításaiban, ami ellentmondana a törvény 1Tim 1,8–11-ben található összegzésének:

„Mi azonban tudjuk, hogy a törvény jó, ha valaki a törvénynek megfelelően él azzal. És tudjuk azt is, hogy a törvény nem az igaz ellen van, hanem a törvényszegők és az engedetlenek, a hitetlenek és a bűnösök, a szentségtelenek és a szentségtörők, az apa- és anyagyilkosok, az embergyilkosok, a paráznák, a fajtalanok, az emberrablók, a hazugok, a hamisan esküvők ellen, és mindaz ellen, ami ellenkezik az egészséges tanítással. Ez pedig a boldog Isten dicsőségéről szóló evangélium, amely énrám bízott.”

A törvény betöltése

A törvény betöltése nem lehetséges a törvény alatt. A törvény alatt az ember rabszolga, de Krisztusban fiúvá válik.

⁶³ Berkouwer, 157–159. old.

Azáltal, hogy (1) Isten Fiát elküldi az emberi történelembe és (2) elküldi Isten Lelkét az emberi szívbe, nagy szabadítás megy végbe. „Krisztus megváltott minket a törvény átkától úgy, hogy átokká lett értünk.” (Gal 3,13) Addig a démoni erők, „a világ elemei alá voltunk vetve szolgaságra” (Gal 4,3). Ahogy a Gal 4,4–5-ben lévő himnusz mondja:

*De amikor eljött az idő teljessége,
Isten elküldte Fiát,
aki asszonytól született
a törvénynek alávetve,
hogy a törvény alatt levőket megváltsa,
hogy Isten fiaivá legyünk.*

A második lépés a Lélek kiárasztása az emberi szívbe (Gal 4,6–7):

*Mivel pedig fiak vagytok,
Isten elküldötte Fiának Lelkét a mi szívünkbe, aki ezt kiáltja:
„Abbá, Atya!”
Úgyhogy már nem vagy szolga, hanem fiú, ha pedig fiú,
akkor Isten akaratából örökös is.*

Miután megkaptuk a Lelket a hit, nem pedig a törvény cselekedetei által (Gal 3,3), „az erőtlenség és szegény elemekhez” való visszatérés valóban ostobaság (Gal 3,1–6; 4,8–11; 5,1.4.7). A törvény alatti élet a test cselekedeteihez vezet, de a Lélekben járás, vagyis a Lélek általi vezettetés a Lélek gyümölcsében mutatkozik be (Gal 5,16–24).

Lehetetlen figyelmen kívül hagyni a Galatákhoz és a Rómaiakhoz írt levél közti párhuzamokat, amikor a bűn és a törvény közti kapcsolatot vizsgáljuk. A Róm 8,1–27 ismét kibővíti a Galata-levelet annak ismételtesével, hogy (1) Isten elküldte Fiát és (2) Isten elküldte Lelkét. Számos helyen gon-

dotlatfejlődés található, de a törvény háromszoros használata a Róm 8,1–4-ben különösen fontos a bűn és a törvény közti kapcsolat hangoztatásában.

A bűn és a lelki halál közti kapcsolat látható a bűn *törvényében*. Mózes *törvényének* a kudarca az emberi egocentrikus-ság, vagyis a test világában szükségessé tette Isten Fiának elküldését, hogy az élet Lelkének *törvénye* szabadságot hozzon a Mózes törvénye alatt levőknek. Az ellentét a „bűnös test hasonlatossága” Jézusban és halálában „mint bűnért való áldozat”-ban nagyon is ugyanaz, mint ami közte, „aki nem ismert bűnt” és aközött, aki „bűnné” vagy bűnért való áldozattá lett a 2Kor 5,21 szerint. Mindkét igeszakaszban a bűntelen Fiú az áldozat azokért, akik a bűn és halál törvényének rabságában és Mózes törvénye alatt élnek.

e) A sötétség uralma

Pál szerint Isten „szabadított meg minket a sötétség hatalmából, és ő vitt át minket szeretett Fiának országába” (Kol 1,13). Ez az uralom magában foglalja azokat a fejedelemségeket és erőket, amelyek fölött Isten diadalt aratott Krisztusban (Kol 2,15). De mit jelent mindez a modern gondolkodás fogalmaiban? Vajon az ördögről és démonokról szóló bibliai tanításoknak van-e ma jelentőségük? Ezekre a kérdésekre akkor válaszolhatunk a leghelyesebben, ha bemutatjuk és értelmezzük a bibliai hitet.

Az ördög

Az Ószövetség legkorábbi részében az ember kísértésének forrása nem azonos⁶⁴ sem az emberrel, sem Istennel, hanem

⁶⁴ *The Interpreter's Dictionary of the Bible. Supplementary Volume* (Nashville: Abingdon, 1976), 816–817. old.

azt egy alattomos kígyó képviseli (1Móz 3,1–15). Istennek a kígyóra mondott átká adta a későbbi tanításokban tükröződő gonosz hírnevet annak a lénynek, aki valamikor barátságos volt.

Az úgynevezett deuteronomista történészek beszéltek erről a gonosz hatalomról, ami Saul örültségében mutatkozott meg, mint „az Úrtól küldött gonosz lélekről”, aki gyötörte őt, amikor „az Úr Lelke távozott Saultól” (1Sám 16,14). Az Úrnak az összes lélek fölötti szuverenitásába vetett hit nem engedi meg két független erő dualizmusát, ezért a „gonosz lélek”-ről azt olvassuk, hogy az „Úr küldte”.

A fogság utáni írásokban, amikor a sátán kifejezést az Úr előtt levő ellenfélnek vagy az ember vádolójának leírásaként fogadták el, semmi dualizmust nem lehet fölfedezni. A sátán engedélyt kap arra, hogy kipróbálja Jób hűségét, de az Úr alárendeltje (Jób 1–2). Kihívással él Jósua alkalmasságával szemben, akinek főpapként kell szolgálnia, de ez a kihívás az isteni törvényszék előtt (Zak 3,1–2) történik. A 2Sám 24,1-ben a népszámlálásra való ingerlést az Úr haragjának tulajdonítják, de az 1Krón 21,1-ben a sátánra hárul ez a szerep. Az Úr és a sátán értelmezésében levő fejlődés nyilvánvaló, de még mindig nincs végleges dualizmus.

Amikor az Ószövetséget lefordították görögre, a sátán kifejezés szokásos fordítása *diabolosz* (ördög) volt, és ez a legszélesebb körben alkalmazott kifejezéssé lett az Újszövetségben. Az Újszövetségben az ördög mind Krisztusnak, mind az embernek ellenfele. Jézus megkísértése bemutatja, hogy a gonosz forrása sem nem Jézusban, sem nem Istenben volt (Mt 4,1–11; Lk 4,1–13).

Az ApCsel-ben az emberi elnyomás és gonoszság forrása az ördöghöz vezethető vissza (ApCsel 10,38; 13,10). A Zsid levél szerint az ördög rendelkezik a halál fölötti hatalommal

(Zsid 2,14), de más forrásokban a hellenista zsidókereszténységnek ő elsődlegesen ellenfél, akivel szembe kell szállnia az embernek, és vigyáznia kell, nehogy becsapja és rászedje (Jak 4,7; 1Pt 5,8).

Pál korábbi írásai használják a sátán kifejezést, de a későbbiek az ördög kifejezést alkalmazzák. Az Efezusi levél az ördögöt úgy mutatja be, mint a gonosz teljes birodalmának urát (Ef 4,27; 6,11), és a pásztori levelek figyelmeztetik a hívőket, nehogy elbukjanak az ördöghöz hasonlóan (1Tim 3,6–7; 2Tim 2,26).

A jánosi írások az ördög uralmát úgy ábrázolják, mint a sötétség teljes birodalmát szemben a világossággal, amely Jézusban jött a világba (Jn 6,0; 8,44; 13,2). A gyűlölet különös megnyilvánulása az ördögnek, és Káin, nem pedig Ádám a fő vétkező (1Jn 3,8.10). Még sincs egyik jánosi írásban sem végleges dualizmus. Az ördög, akit számos más néven azonosít az író, végül vereséget szenved (Jel 2,10; 12,9.12; 20,2.10).

Ha az ördögre vonatkozó bibliai utalásokat követjük, akkor semmi kétségünk sincs az ördög valósága felől, de vannak olyanok, akik teológiájukban meghirdették az ördög halálát, mint ahogy néhány évvel ezelőtt meghirdették Isten halálát.⁶⁵ A római katolikus H. A. Kelly nevetségessé tette a sátán szerepét a vallásos gondolkodásban, és ezért a pusztulását követelte különösen a saját egyházában, amit a leginkább démoninak tekintett az összes között. Egy korszakos eszméket valló protestáns ugyanilyen szenvedélyes és szenzációs módon nyilvánította ki és próbálta érzékeltetni, hogy „a sátán él és jól érzi magát a földgolyón”.⁶⁶

⁶⁵ Henry Ansgar Kelly: *Towards the Death of the Devil* (London: Geoffrey Chapman, 1968).

⁶⁶ Ez Hal Lindsey könyvének címe (Grand Rapids: Zondervan, 1972).

A diabolikus szó jelentése az emberi életben nem maradt figyelmen kívül a mélyebb teológiai elmélkedésekben. Egyesek az ördögöt Isten szubjektivitásának tekintették, mások meg az ember szubjektivitásának. Paul Tillich jó példája az elsőnek, jóllehet vallja az emberben levő kettős polaritást is. Azzal az erőfeszítéssel, amellyel igyekeznek az ördögöt az ember szubjektivitásává tenni, az embert ördöggé változtatják és a megváltáson kívül rekesztik.⁶⁷ Sokkal jobbnak tűnik azt mondani, hogy az ördög sem Isten, sem az ember természetéhez nem tartozik, és hogy mind szubjektív, mind objektív. Ezért győzi le Isten és azok, akik Istenben maradnak.

James Kallas számos munkájának valódi érdeme a bibliai hitben az ördög fölötti végső győzelemre helyezett hangsúlyban található. Ezt a győzelmet lehetetlenné tenné, ha az ördögöt Isten vagy az ember természetébe helyeznénk.⁶⁸ Az ördög mind az ember, mind Isten ellenfele, nem pedig valamelyiküknek a tulajdonsága.

Akkor mi mondható el az értelmezéseknek e két szélsősége között? Az Ószövetségben, és bizonyos mértékig a Szentírásen kívül, világosnak látszik, hogy a gonoszság sok jelensége ördögi olyan mértékben, hogy nem illik bele abba, amit Istenről és az emberről hiszünk. Ez a diabolikus dimenzió egy harmadik hatalomnak tulajdonítható, amelyről el kell fogadnunk, hogy bekerült Isten jó teremtettségébe.

⁶⁷ Howard Van Pendley, III: *Views of the Demonic in Recent Religious Thought* (Th. D. disszertáció, Southern Baptist Theological Seminary, 1975), 224. old.; Ruth Nanda Anshew: *The Reality of the Devil* (New York: Harper & Row, 1972). Ez a sátánt úgy mutatja be, mint az emberben és a világegyetemben levő gonoszt. Ez az Istennel egyenlő hatalom, amely igyekszik az egyént megtartani önmagának.

⁶⁸ James Kallas: *The Satanward View* (Philadelphia: The Westminster Press, 1966); *Jesus and the Power of Satan* (Philadelphia: The Westminster Press, 1968); *The Real Satan* (Minneapolis: Augsburg Publishing House, 1975). Ez utóbbi könyv nagyon hasznos a kezdőknek.

Az újszövetségi Szentírásban Jézusnak, a bűn nélküli isteni Fiúnak a megkísértése még jobban kiemeli ezt a harmadik hatalmat. Miként lehet valakit megkísérteni, aki egyedüli kapcsolatban van Istennel olyan módon, ahogy az evangéliumok leírják, ha nincs diabolikus dimenzió, ami összhangban van azzal, amit Jézusról és Istenről hiszünk?

Azok a felszínes alibik, amelyekben az ember ezt mondja: „az ördög tétette velem”, talán abból a tudatlanságból fakadnak, hogy nem ismerik el a sötétség uralmának létezését, amittől az embernek meg kell szabadulnia. A sok bibliai bizonyítékot nem szabad figyelmen kívül hagyni a bizarr értelmezések miatt.

A démonok

Körülbelül ugyanabban az időben, amikor meghirdették mind Isten, mind az ördög halálát, nagyon hirtelen népszerűvé vált könyveket kezdtek kiadni a démonokról és a démoni világról. Egy kedvenc bibliai szöveg a fundamentalisták között az 1Tim 4,1–5 volt, amíg észre nem vették, hogy az az igeszakasz tanítja a hitehagyás, a hitből való kiesés lehetőségét. Ennek ellenére újból feltámadt a „megtévesztő lelkek”-ben és „ördögi tanítások”-ban való hit.

A démonokban, akárcsak az ördögben (sátánban) való hit mélyen gyökerezik az Ószövetségben. A más istenek imádóit úgy tekintették, mint démonimádókat. 5Móz 32,17 kijelentette:

*Szellemeknek áldoztak, nem Istennek,
isteneknek, akiket nem ismertek,
újaknak, kik nemrég jöttek,
akiket az atyák még nem féltek.*

Némelyek fölvetik a kérdést, hogy vajon a démonoknak ez az azonosítása azokkal, amelyek nem istenek, nem vezet-e

arra a következtetésre, hogy nincsenek démonok. Az ó- és újszövetségi Szentírás nem erre a következtetésre jut. Az a tény, hogy az Ószövetségben a démoni hatalmakat úgy írják le, mint állatokat és angyalokat, óv a szélsőséges, szó szerinti fordítástól, de ez nem zárja ki a gonosz szellemek lehetőségét. A gonosz szellemek azonban olykor úgy vannak leírva, mint kígyó formájában levő démonok (1Móz 3,1–3; 4Móz 21,6,8), tüzes repülő kígyók (5Móz 8,15; Ézs 14,29; 30,6) és szeráfok (Ézs 6,1–3). A gonosz szellemek szörös démonok (3Móz 17,7; Ézs 13,21; 34,14; 2Kir 23,8; 2Krn 11,15), és a különleges Azázél (a bűnbak) szimbolikus engesztelést végzett Izraelért a pusztába történt elbocsátása által (3Móz 16,8–26). Azázél a bukott angyalok vezére az apokaliptikus irodalomban (1Én 6,7; 9,16; 10,4–6). Ezekhez hozzáadható az éjszaka démona, Lilith (Ézs 34,14; Zsolt 91,5) és a hatalmasok (szellemek, 5Móz 32,17; Zsolt 106,37–38).⁶⁹ A démoni megszállottságban és az exorcizmusban, a Jézus nevében történő ördögűzésben való hit különösen előtérben van az Újszövetségben. Isten országának jelenlétéről a legkiemelkedőbb nyilatkozat Jézus szolgálatában az ördögök kiűzésére vonatkozó utalás (Mt 12,28; Lk 11,20). Ezt a hatalmat adta a tizenkettőnek (Mk 3,15), és ez később bemutatkozott Pál szolgálatában is (ApCsel 16,18; 19,11–17).

Egyesek ezeket a jelenségeket ma komplexumoknak hívják.⁷⁰ Még többen mind természetes, mind lelki okokat és természetes meg lelki gyógyításokat látnak bennük.

Jézus szolgálatában a Belzebub-ellentmondás mögötti hit alapvetően megvan egyéb újszövetségi igeszakaszok értelmezésében. Az Ószövetségben Belzebub volt a filiszteus Ekron

⁶⁹ Edward Langton: *Essentials of Demonology* (London: The Epworth Press, 1949).

⁷⁰ S. Vernon McCasland: *By the Finger of God* (New York: Macmillan, 1951).

istene a 2Kor 1,22–24 leírása szerint, amit héberül „a legyenek urának” neveztek, de ez lett a démonok fejedelme Jézus tanításaiban is (Mk 3,7–35 és a párhuzamos igeszakaszok). Most sokan úgy magyarázzák a Belzebub kifejezés eredetét, hogy az az ugariti írásokban szereplő termékenységisten nevétől ered, akit „fejedelemnek, a föld urának” hívtak. Ezért az Újszövetség fönntartja az eredeti jelentést, ami logikus szó a sátán vagy az ördög leírására.

Mindenesetre Márk evangéliumának utolsó része ezt a korszakot démonilag fertőzött háznak nevezi, amely fölött a sátán uralkodik. Ebbe a házba belép a Lélek, hogy kiűzze a sátánt és birodalmának démonait. A gyeheña, a végső büntetés helye, különösen az ördögnek és a démonoknak készült, akiket az ördög angyalainak neveznek (Mt 25,41). Ezért nincs újszövetségi leírás arról, hogy az ördög és a démonok megváltást nyernének. Őket csak ki lehet űzni azok közül, akik megváltásban részesülnek.

A démonokkal kapcsolatos páli megglátás összhangban van az ószövetségi tanítással, ami a démonokat a pogány istenségekkel azonosítja. A pogány áldozatokat a démonoknak ajánlották fel, nem Istennek, és akik részt vettek a pogány áldozatokon, azok a démonokat imádták, nem a Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott igaz Istent (1Kor 10,20–21).

Az Újszövetségben a leginkább kifejlődött démonológia a páli írásokban található. A démonok „e világ fejedelmei”, és azokban munkálkodnak, akik keresztre feszítették Jézust (1Kor 2,8). Ők a világ elemeinek szellemei, *sztoicheia*, akik rab-ságából Krisztus megszabadította azokat, akik Isten fiaivá lettek (Gal 4,3.8). Mindenekfölött ők a láthatatlan világ fejedelemségei és hatalmai, akik bemutakoztak a gonosz szándékú, látható uralkodókban (Róm 8,38; Ef 6,12).

A démoni hatalmak jelenlegi tevékenysége és jövőbeli alárendeltsége az Újszövetség fő témájához tartozik. A démonok végső veresége különösen előtérbe kerül a Jel könyvében

(16,4; 18,2). Mégis az a logikus következtetés, hogy már a múltban kiestek a jóság korábbi állapotából, és ezt nem szabad figyelmen kívül hagyni (Júd 6; 2Pt 2,4).

A bibliai démonológiára adott válaszok párhuzamba hozzák azokat az ördöggel. Sokan úgy tekintik az ősi világnézetnek ezt a részét, mint amit demitologizálni kell.⁷¹ Mások elfogadják Paul Tillich elképzelését a démonival kapcsolatban mint a véges fölmagasztalását a végtelen szintjére.⁷² John Macquarrie, aki Tillich utóda lett a Union Theological Seminaryben, több nehézséget talált a bukott angyalokkal, mint a jó angyalokkal kapcsolatban, de nem akarta teljesen rázárni az ajtót ez elemi szellemekre.⁷³ Az ilyen fenntartások érthetők ebben a korban, amikor a szörnyű bűncselekményeket ördögi megszállottsághoz vezetik vissza, amiért az embert nem tartják felelősnek, de a jó és gonosz szellemek helyzete, akik sohasem éltek testekben, ugyanaz, mint azoké, akiknek volt testük. Mindkettő lehetségesnek és valóságosnak tűnik.

Krisztusnak a sötétség uralma fölötti győzelme valamikor liberális felületességbe ütközött, de Gustaf Aulén kis klasszikusa, a *Christus Victor* (S.P.C.K., 1931) mindezt megváltoztatta. Aulén hangoztatta, hogy Isten országának diadala a sötétség, az ördög, a démonok és a halál birodalma fölött nemcsak az Újszövetség, az egyházatyák és Luther Márton által leírt engesztelés klasszikus nézete, hanem még mindig a legdrámább leírása annak, amit Isten cselekedett és cselekszik Jézus Krisztusban az ember bűntől való megváltása érdekében.

⁷¹ John Macquarrie: *The Scope of Demythologizing* (New York: Harper & Brothers, 1960).

⁷² Paul Tillich: *Systematic Theology* (Chicago: Chicago University Press, 1963), 3. kötet, 103–106. old.

⁷³ John Macquarrie: *Principles of Christian Theology* (New York: Scribner's, 1977), 237–238., 262–263., 318–319., 325–326. old. Lásd a konzervatív kálvinista G. C. Berkouwer, 99–129. old., a démonival kapcsolatos ellentétes értelmezésnek egy másik példája. Lásd még *The Christian Hope* vagy a *The Humanity of God*.

Valóban vannak igeszakaszok az Újszövetségben, amelyek úgy írják le Jézust, mint Isten igazságának áldozatát és mint helyettesítőt vagy az ember segítőjét nagy szükségében, de Krisztus mint a sötétség birodalmának legyőzője uralja Jézus halálának klasszikus nézetét. Aligha lehetséges eléggé elismerni Jézus Krisztus munkáját, akinek halála megszabadít minket a bűntől, haláltól és a démonitól anélkül, hogy komolyan elgondolkodnánk az ördögökben és a démonokban való hit fontosságáról, ami annyira világosan élénk tűnik a bibliai kinyilatkoztatásban. Ezért most Jézus Krisztus munkájára és személyére irányítjuk figyelmünket.

Eddig az idézet.

Mint látható, Moody hamartiológiája nem mindenben követi a klasszikus dogmatikák tematikáját, és nem fél kritikával illetni akár a legnagyobbakat sem, ha nem érzi érvelésüket eléggé biblikusnak. Ha hiányosságot vagy eltérést észlel, kritizál, legyen szó Ágostonról vagy épp Barthról, és világosan végigvezeti a kezdetben jelentéktelennek tűnő „eltérések” útját egészen a tévtanításokig (vö. pl. Barth univerzalizmusával).

Moody érdeme, hogy nem bonyolódik bele exegetikai okfejtésekbe egyedül, hanem a legnagyobbakat hívja segítségül, például a világhírű baptista exegetát, A. T. Robertsont. Érdeme, hogy tabunak számító kérdéseket is részletesen tárgyal (pl. eredendő bűn), továbbá hogy elhanyagolt témákat is (pl. szatanológia, démonológia) bátran elővesz, és szemben a liberális elhallgatással vagy tagadással – a konzervativizmus vadját is vállalva – biblikusan tárgyal.

Többször utaltam már arra, hogy Moody vélekedése senkire nézve nem kötelező, az ő dogmatikája nem „hitkényszer”, hanem tanítás. Nem árt azonban, ha olykor gyenge lábakon

álló teológiai beidegződéseinket átgondoljuk, és ha meggyőző biblikus érvekkel szembesülünk, engedjünk az igei és Lélek vezette meggyőzésnek, bárki is legyen Isten eszköze ebben.

A következőkben a megváltás és üdvözítés témakörét ismertetem Moody értelmezésében.

D. Moody szoteriológája

Moody a következő címek alatt tárgyalja a megváltás témakörét:

1. A megváltás természete
2. Megváltás és bűnbánat
 - a. Bűnbánat és elhívás
 - b. Bűnbánat és megtérés
3. Megváltás és újjászületés
 - a. Az újjászületés velejárója: a megszentelődés
 - b. Az újjászületés velejárója: a megigazulás
4. Megváltás és megbékélés
 - a. A megbékélés üzenete
 - b. A megbékélés szolgálata
5. Megváltás és szabadítás
 - a. A szabadítás meghatározása a Szentírásban
 - b. Vita a szabadításról a történelemben
6. Megváltás és predesztináció
 - a. Krisztus predesztinációja
 - b. Predesztináció Krisztusban
7. Megváltás és hitehagyás
 - a. A hitehagyás a Szentírásban
 - b. Hitehagyás a hagyományban

Természetesen minden fejezet tartalmaz fontos, biblikus okfejtést, de elmondható, hogy az 5–7. fejezetek a legérdeke-

sebbek. Ezekben számos egyedülálló teológiatörténeti elemzést találunk. Annak érdekében, hogy Moody tanítása csorbítatlan maradjon, nem kivonatossan, hanem teljes egészében idézem a jelzett szakaszt.

a) Megváltás és szabadítás

A megszabadítás cselekménye által Isten Krisztusban szabaddá tette az embert a bűn szolgaságától, hogy Isten és mások iránti szeretetben éljen. Ez nem tévesztendő össze a mai radikalizmusban található korlátozottabb jelentéssel, mely nem annyira a szabadság bibliai értelmét, mint inkább azt tartja szem előtt, hogy a csoportok felszabadultak a szociális cselekvésben. Tágabb értelemben a szabadítást először az újszövetségi Szentírásban, majd a modern teológiában tekintjük át.

A szabadítás meghatározása a Szentírásban

Az Újszövetségben mind a páli, mind a jánosi teológiának határozott szabadságteológiája található. A páli teológia tanítja mind a halálból való megszabadítást, mind a Krisztusban való életre történő felszabadítást.

Szabadítás mint megváltás. A megváltás jelentése a haláltól való megszabadítás. Az Ószövetségben a nemzeti megváltás fogalma vezet a halálból való megváltás reményéhez.⁷⁴ Jób a következő módon vélekedett a szenvedés és halál problémájáról (Jób 19,25–27a):

*Mert én tudom, hogy az én megváltóm él,
és utoljára megáll a por fölött,
s ha ez a bőröm lefoszlik is,*

⁷⁴ H. Wheeler Robinson: *Redemption and Revelation* (New York and London: Harper & Bros., 1942), 220–228. old.

testemben látom meg az Istent.

Saját magam látom meg őt,

tulajdon szemeim látják meg, nem más.

Jóbnak ez a védelmezője lett a győztes is Jézus Krisztusban.

A Krisztusban nyert személyes megváltás mind az emberi lélek mostani felszabadítása, mind az emberi test jövőbeli megszabadítása. Krisztus a mi megváltásunk (1Kor 1,30). Ő vásárolt meg bennünket haláltusájának agoráján, mint ahogy valaki megvásárolt egy rabszolgát a piacon (1Kor 6,20), és őt kell dicsőítenünk az emberi testben és az emberi lélekben egyaránt. Ez a megváltás azonos a szabadsággal, és Isten szabad gyermekei nem válnak emberek rabszolgáivá (1Kor 7,23).

A haláltól való megváltás egyúttal megváltás a törvénytől is, ami a lelki halált okozó bűn ereje. *„Krisztus megváltott minket a törvény átkától, úgy, hogy átokká lett értünk – mert meg van írva: »Átkozott, aki fán függ.«”* – (Gal 3,13) *„De amikor eljött az idő teljessége, Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született a törvénynek alávetve... hogy Isten fiaivá legyünk.”* (Gal 4,4–5b)

A megváltás által történt megszabadítás élet Krisztusban (Róm 3,24; Kol 1,14; Ef 1,7). Az a szándéka, *„hogy megváltson minket minden gonoszságtól, és megtisztítson minket a maga népévé, amely jó cselekedetre törekszik”* (Tit 2,14).

A jövőben bekövetkező megváltás az emberi test megszabadítása. Akik a Lélek első zsengejét kapták, várják testük megváltását (Róm 8,23). Pál leveleinek legrégibb gyűjteményében (P46) nincs meg a Róm 8,23-ban található görög szó az örökbefogadásra, és ez összhangban van Róm 8,15-tel és Gal 4,5-tel. A testnek ez a megváltása része az egész teremtett világ megszabadításának a jövőben bekövetkező kozmikus megváltásban (Róm 8,21).

Az a hit, hogy a test megváltása az egész teremtett világ megváltásakor következik be, felfedi az egységet az emberi

test és Isten tökéletes teremtett világa között, amit kizsákmányolt az ember és a saját fogságába hajtott. Teljes lényünk és az egész teremtett világ elválaszthatatlan a bűnben és a megváltásban is. Isten a Szentlelket adta zálogul, hogy mi az ő mostani tulajdona vagyunk, és hogy a megváltás napja a jövőben vár azokra, akik nem láznak ellene és nem szomorítják meg Szentlelkét (Ef 1,14; 4,30).

A szabadítás mint fiúság. A fiúságot e helyen ugyanolyan értelemben alkalmazzuk, mint ahogy a Gal 4,6-ban és a Róm 8,15-ben találjuk. A keresztyén életben a szabadság egy paradoxon. Az emberi szolgaság háttérében kijelenthető: „Mert az Úrban elhívott rabszolga az Úr felszabadítottja, hasonlóan a szabadként elhívott a Krisztus rabszolgája.” (1Kor 7,22)

Ennek a szabadságnak a forrása az életadó Lélek, aki maga az Úr (1Kor 15,45). Mikor valaki az Úrhoz fordul, amint Mózes tette a Sínainál, a Krisztus képmásává váló átalakulás folyamata kezdődik el, és ez a keresztyének szabadsága (2Kor 3,17).

Ez a Krisztusban nyert újfajta szabadság a felebarátainknak is szabadság. Hit által elkezdődik az élet a Lélek szabadságában, és ez a szabadság hit által is folytatódik (Gal 3,1–5). Krisztus kihozott minket a lelki rabszolgaságból, és átvitt a fiúság szabadságába (Gal 4,4–7). Ezért kell ilyen nagy riadalommal tekinteni bármilyen irányzatot, ami a rabszolgaság állapotába való visszatéréshez vezet (Gal 4,8–11). „Krisztus szabadságra szabadított meg minket”, figyelmeztette Pál a galátákat, „álljatok meg tehát szilárdan, és ne engedjétek magatokat a szolgaság igájába fogni” (Gal 5,1).

Ennek a szabadságnak pozitív alkalmazása a mások iránti szeretet. „Mert ti, testvéreim, szabadságra vagytok elhíva: csak a szabadság nehogy ürügy legyen a testnek, hanem szeretetben szolgáljatok egymásnak.” (Gal 5,13) A felebarát sze-

retete a törvény betöltése, és ezért csak a Lélek szabadságának pozitív alkalmazásából ered (Gal 5,14). A Lélek bizonyágtétele a fiúság biztosítéka, és a Lélekben járás, a felebaráti szeretettel együtt, a szabadság igazi élete (Gal 5,16–26).

A Lélekben való szabadság a lelki haláltól való szabadság is. A szabadság paradoxonja erre is vonatkozik. *„Mert amikor szolgálai voltatok a bűnnek, szabadok voltatok az igazságtól. De milyen gyümölcsöt termett ez akkor nektek? Bizony most szégyenkeztek miatta, mert ennek vége a halál! Most azonban, miután a bűntől megszabadultatok, és az Isten szolgálai lettetek, már ez meghozta nektek a gyümölcsét, a szent életet, amelynek vége az örök élet. Mert a bűn zsoldja a halál, az Isten kegyelmi ajándéka pedig az örökélet Krisztus Jézusban, a mi Urunkban.”* (Róm 6,20–23)

A fiúság szabadsága a Lélek munkája kezdettől végig. Először győzelmet nyerünk a lelki halál felett, és a szabadság Istentől eredő ajándékát kapjuk meg, végül bekövetkezik az emberi testnek és az egész teremtet világnak a megszabadulása (Róm 8,1–27). *„Mivel az élet Lelkének törvénye megszabadított téged Krisztus Jézusban a bűn és a halál törvényétől.”* (Róm 8,2) A Krisztusban rejlő élet Lélekben való élet is, és a Lélekben való élet felszabadított élet Isten és felebarátaink szeretetére, és megszabadított élet a bűntől, a törvénytől, a haláltól és Isten közelgő haragjától.

A szabadság jánosi teológiája megszabadítás a hazugságtól az igazság által, de a hazugságtól és a haláltól való megszabadítás is (Jn 8,31–59). A Jézusról és Ábrahámról szóló leírás beszél arról a hazugságról, amitől a Jézusban rejlő igazság megszabadítja őket. A magyarázat értelmezi a nyilatkozatot: *„Ha ti megtartjátok az én igémet, valóban tanítványaim vagytok; megismeritek az igazságot, és az igazság megszabadít titeket.”* (Jn 8,31b–32)

Az igazság bemutatja az emberi szabadságot, Istent mint Atyát és az örök életet. A hazugság rabszolgaság, ördög és

halál. Az Ige hatalma által megszabadulhatunk a bűn rabszolgaságából (Jn 8,34–38), az ördögi gyűlölettől, ami abban öltött testet, hogy Káin megölte Ábelt (Jn 8,39–47), és a lelki haláltól, ami az örök élet hiánya (Jn 8,48–59). A szabadság az Isten mint Atyánk és az ember mint testvérünk felé megnyílt állapot, ami a Jézus Krisztusban kibontakozott igazság által vált lehetővé.

Vita a szabadításról a történelemben

Az a tény, hogy a szabadságot többször alkalmazták, mint a megszabadítást, éles megvilágításba helyezi a keresztyén teológia történetében vitatott problémát. Mikor a vizsgálat az akarat szabadságára irányul, ennek mindig az a velejárója, hogy a szabadság az ember lényege, de amikor a figyelem a kegyelem szabadságára terelődik, akkor az arra az előfeltételre épül, hogy a szabadság Isten valóságához tartozik. Ha Isten kegyeleme a szabadság forrása, és eszköz arra, hogy szerezsek Istent és felebarátainkat, akkor Isten szabadsága az elsődleges teológiai kérdés, de a választás szabadságának problémája továbbra is megmarad.

A szabadítás a modern teológiában más és más időszakokban kulcsgondolattá vált mint megigazulás, újjászületés, megszentelődés és megbékélés. Először volt egy teológiai vita, aztán következett az etikai alkalmazás számos csoportra, amelyeket elnyomottaknak tekintettek.

A teológiai vitát áttekintette Robert T. Osborn *Freedom in Modern Theology* című könyve, ami különös figyelemmel tanulmányozta Rudolf Bultmannt, Paul Tillichet, Karl Barthot és Nyikolaj Bergyajevet.⁷⁵

A szabadság kérdésének egzisztenciális megközelítése jól illusztrálja azt az erőfeszítést, amely által az egzisztenciális

⁷⁵ Robert T. Osborn: *Freedom in Modern Theology* (Philadelphia: Westminster, 1967).

filozófiát barátságos kapcsolatba akarták hozni az Újszövetség tanításaival. Rudolf Bultmann talán a leginkább megfigyelésre méltó példa.⁷⁶ Emlékezve lutheránus örökségére, nem meglepő, hogy a Galata-levélben a felebarátunk szeretetére irányuló szabadsággal kapcsolatos tanítások kerülnek előtérbe. A felebarát érdekében gyakorolt szabadság Isten felé irányuló szabadság, mert Istent csak a felebaráton át szerethetjük. A szeretet összetartozás (*miteinandersein*) a felebaráttal és Istennel. Bultmann szerint a valódi emberi létezést elkülöníthetjük a múlttól és a jövőtől, de sohasem szakíthatjuk el a felebaráttal és Istennel való jelenlegi kapcsolattól.

A jánosi tanításokban a világtól való szabadság kiegészíti az új teremtés fogalmát a 2Kor 5,17-ben. A múlt, a bűn, a törvény és a halál nem tartja többé rabságban a megszabadított embert. Bultmann azonban szembeszáll a jánosi írások használatával, hogy alátámassza a szélsőséges predesztinációt. Lehet, hogy Bultmann azzal a tanítással vádolható, hogy szerinte az önismeret egyenlő az önrendelkezéssel, és az önrendelkezés önmegváltáshoz vezet, de az ember felelős létezését sohasem adja fel.

Isten szabadsága továbbra is fennmarad az ember szabadságával együtt. Ezt alátámasztja az Isten elrejtettségére való hivatkozás, aki kijelenti magát Krisztus keresztjében, ellentétben e korszak bölcsességével, amiről sok szó van az 1Kor 1–2. fejezeteiben, és ez azt mutatja, hogy Isten egészen más, mint az ő teremtetett világa. Másrészt még mindig van helye az emberi létben az Isten természetes kinyilatkoztatásában való hitnek.

Az igazi probléma Bultmann egzisztenciális megközelítésében az a nehézség, hogy kapcsolatba hozza az egyént a történelmi Jézussal, és mellőzi a jövőbeli eszchatológiát. Az evan-

⁷⁶ Uo., 25–70. old.

gélium múltbeli eseményeihez és a történelem kifejlődésének várásához kapcsolódás korlátozza az emberi szabadságot mindenképpen, de ez a korlátozott szabadság helyt ad a hit engedelmisségének az Isten kegyelmére adott válaszban.

Az emberi szabadság ontológiai megközelítésében Paul Tillich kísérelte megtalálni az emberi lét szabadságának alapját, de Tillich szimbolizmusa lecsökkenti a történelmi Jézus jelentőségét, és hiányzik belőle a jövő felé fordulás ugyanúgy, mint Bultmann esetében. Tillich különösen gyengén mutatja be Isten szabadságát. Hangsúlyos nála az ember ontológiai szabadsága, és ebben az ember majdnem független Istentől. Az ember létbátorsága éppen olyan magányos vállalkozásnak bizonyul, mint Bultmann értelmezésében.⁷⁷

A lutheranizmus végül lehorgonyzott a reménység teológiájában említett múltban, jelenben és jövőben, amelynek Jürgen Moltmann volt a fő szószólója. A *The Theology of Hope* (1964) című művében hangsúlyozta Jézus különleges feltámadását és az általános feltámadást a jövőben, amihez szükségessé vált a kereszt teológiája Lutherhez visszamenően, és erre megírta a *The Crucified God* (1972) című művét. Még ezek után is szükség volt a Lélek szabadságának magyarázatára, és a *The Church in the Power of the Spirit* (1972) című művében a helyes irányba mutatott, és ezzel teljessé lett trilógiája.

Az etikai színtér a szabadság teológiájának újjászületésében sokféle alkalmazásra talált.⁷⁸ A hitvallásosságtól, a faji gyűlöletől, a szegénységtől, a sovinizmustól, a kulturális szokásoktól és a kapitalizmustól való megszabadulást hirdették a remény zászlaja alatt, ha nem is mindig a szeretet nevében. A korlátlan szabadság vezethet és már vezetett is a felszabadítók

⁷⁷ Uo., 71–115. old.

⁷⁸ Peter C. Hodgson: *New Birth of Freedom* (Philadelphia: Fortress Press, 1976).

általi elnyomáshoz, akik inkább akarták mások leigázását, mint amennyire a szabadságot akarták. Ez addig folytatódik, amíg a *valamiért* való szabadságot kiegyensúlyozza a *valamitől* való szabadság. Az igazi szabadság mindig magában foglalja a szabadságot Isten szeretetére a felebarátunk szeretete által és az emberi lelket elnyomó hatalmaktól való megszabadulást.

Amikor valaki a lutheranizmustól a kálvinizmusához fordul, szükséges, hogy ezt az Istentől eredő szabadsággal kezdje. Ez klasszikus kifejezésmódot talált mind Kálvin János istenközpontú szabadításában, mind Karl Barth Krisztus-központú szabadításában ez utóbbi nemzedékben. Amikor Kálvin elmondja a „Hogyan fogadjuk Krisztus kegyelmét: milyen áldás származik nekünk abból, és milyen hatások követik?” (Bk. III) című előadását, benne egy szokatlan témát tárgyal a „Keresztyén szabadság” (XIX) címmel, amit az 1559-es ötödik és egyben az utolsó kiadáshoz csatolt. Amikor csupán a törvénytől való megszabadulás magyarázatát olvassuk, az legnagyobb részében világos kifejtése a Galata- és Római levél erről a témáról szóló tanításainak, de e szabadság elvesztésének kérdését figyelmen kívül hagyja. A bűntől, a haláltól és az ördögtől való megszabadulás témája is hiányzik. A predesztinációnak a szabadulással vagy kárhozzátással kapcsolatos problémája hamarosan következik (XXI).

Barth Krisztus-központú magyarázata a szabadulásról mind a predesztinációt, mind a szabadulást Isten Krisztusban adott szabadságával kapcsolta össze oly módon, hogy nem említette azt a valódi emberi szabadságot, amelynek birtokában az ember elutasíthatja vagy elfogadhatja Isten kegyelmét. Egyesek elítélése és mások megszabadítása, ahogy ez a hagyományos kálvinizmusban található, vagy a kettős predesztinációs többségi nézethez, vagy az univerzalizmus kisebbségi nézetéhez vezet, ami egyben Karl Barth nézete is. Barth szerint

mindenki megszabadul és senki sem kárhozik el.⁷⁹ Mindaddig nem lehet az emberi felelősséggel összhangba hozni az összes újszövetségi tanítást, amíg ezt a kálvini–barthi teológiát követjük. Ezért kell megvizsgálnunk mind a predestináció, mind a hitehagyás bibliai tanításait.

b) Megváltás és predestináció

Úgy tűnik, sok emberi értelem úgy van beprogramozva, mint egy modern számítógép. Megnyomunk egy gombot, és elképzelések egész rendszere jön elő. Ez különösen igaz a teológiában, amikor bizonyos kódszavakat használunk.

Vegyük például a tökéletesen jó újszövetségi szót, a „predestináció”-t! Amikor kimondjuk, soha nem lehetünk biztosak abban, hogy annak újszövetségi jelentése ébred föl a hallgató gondolkodásában. Sokan, talán a legtöbben, látnak egy képet egy önkényes zsarnokról, aki pokoli-mennyei trónjáról nézi az elvonuló embereket. Hatos számú: szorítóban vagy! Hetes számú: a mennybe jutsz! Miért? Isten egyszerűen úgy döntött, hogy minden hatos számú a pokolba menjen, és minden hetes számú a mennybe jusson.

Ez természetesen egyáltalán nem újszövetségi tanítás, hanem az emberi hagyományok programozták be ezt a képet sokak agyába. Ezért szükséges, hogy tanulmányunkat a predestináció szavának és fogalmának újszövetségi vizsgálatával kezdjük, mielőtt történelmi magyarázatait megérthetnénk.

Krisztus predestinációja

Az Újszövetségben a predestináció először annak leírásában jelenik meg, ami Krisztus szolgálatában történt. Az

⁷⁹ Lásd Karl Barth bírálatát Emil Brunner *The Christian Doctrine of God* (Philadelphia: The Westminster Press, 1949) című művének 346–353. oldalán.

Apostolok cselekedeteiben Krisztus predesztinációja válik az egész történelem magyarázatának a kulcsává. Krisztus keresztre feszítésében sokkal inkább, mint bármelyik más pontnál, Isten szuverenitását és az ember felelősségét nyilatkoztatja ki Isten.

Az evangéliumokban bemutatott kép távol áll attól az elferdült teológiától, amely Jézust robottá csökkenti. Az első három szinoptikus evangélium szerint Jézus végigjárta Galileát, hogy visszahívja Izraelt Isten nyájába. Izrael háza elveszett juhainak azt a feladatot adta, hogy legyenek a pogányok világosságává. Ez volt Isten eredeti szándéka Izraellel. Milyen feszült dráma bontakozik ki, amint ő és tanítványai hirdetik a királyság közelségét, amit az Emberfiának dicsőségében való megékezése hoz létre. Ez feltételes ígélet. Az Isten királyságát megalapozó Emberfia dicsőséges eljövetelének feltétele Izrael bűnbánata.

Izrael nem tartott bűnbánatot. Az Emberfia nem jött el dicsőségesen. Isten királyságának létrehozása késlekedik mindaddig, amíg a feltételeknek eleget nem tesznek. A királyság még nem jött el dicsőségben, jóllehet itt van az ígélet hatalmában és a Szentlélek jelenlétében.

A dráma második cselekménye bemutatja Jézus utazását Jeruzsálembe, hogy meghaljon a kereszten. Megjövendőli halálát és Jeruzsálem pusztulását. Éppen az a nemzedék, amelyik látta halálát, megérte Jeruzsálem bukását, ahogy Jézus megjövendölte Mk 13,30-ban. Galileától a Gecsemáné-kertig és a Gecsemánétól a Golgotáig tart a döntés felfüggesztése, amíg alávetethet magukat Isten akaratának ahelyett, hogy a saját akaratukat követnék. Ő önként áldozta föl magát, és nem vált rezignált, értelmetlen, akaratlan robottá. Isten szuverenitása és az ember szabadsága együtt működik.

Péter püünkösdi prédikációja Isten szuverén tervét és az ember felelősségét helyes kapcsolatba állítja. Itt vannak példá-

ul az ApCsel 2,22–23-ban rögzített szavai: *„Izraelita férfiak, halljátok meg ezeket az igéket! A názáreti Jézust, azt a férfit, akit az Isten igazolt előttek erővel, csodákkal és jelekkel, amelyeket általa tett Isten közöttetek, ahogyan magatok is tudjátok, azt, aki az Isten elhatározott döntése és terve szerint adatott oda, ti a pogányok keze által felszegeztétek és megöltétek.”*

A legcsekélyebb sejtés sincs arra nézve, hogy ellentmondás lenne Isten „elhatározott döntése és terve”, valamint aközött, hogy a bűnös emberek „felszegezték és megölték” Jézust. Isten szuverén abban, hogy uralkodik a történelem végkifejlődésén, de nem tagadja meg az ember szabadságát sem, hogy döntsön még saját pusztulása árán is.

Péter a Salamon csarnokában tartott prédikációjában ismét bemutatta ezt a kiegyensúlyozottságot Isten szuverén terve és az ember felelőssége meg szabadsága között. Kinyilvánította az ApCsel 3,13–15-ben: *„Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, a mi atyáink Istene, megdicsőítette Fiát, Jézust, akit ti kiszolgáltattatok és megtagadtatok Pilátus színe előtt, pedig az úgy döntött, hogy elbocsátja őt. De ti a Szentet és Igazat megtagadtátok, és azt kértétek, hogy egy gyilkost bocsásson szabadon a kedvetekért, az élet fejedelmét pedig megöltétek. Az Isten azonban feltámasztotta őt a halálból, aminek mi tanúi vagyunk.”*

Minden beszéd, ami Istennek tulajdonítja Poncius Pilátus határozatlan lépteit, pusztá képtelenség. Az emberek nem voltak bábuk, amikor ordítva követelték Jézus keresztre feszítését, és követelték a gyilkos Barabbás szabadon bocsátását. Szabad választásuk megölte az Élet szerzőjét, de Isten szuverén akarata és hatalma feltámasztotta őt a halálból.

Ez tökéletes egyensúly Isten szuverén akarata és az ember felelőssége meg szabadsága között, ami továbbra is áthatja a keresztt értelmezését a jeruzsálemi gyülekezetben. Az emberek imádkoztak Péter és János börtönből való kiszabadulásáért:

„Urunk, te teremtetted az eget és a földet, a tengert és mindent, ami bennük van, te mondtad atyánknak, a te szolgádnak, Dávidnak a szájával a Szentlélek által: Miért zúdultak föl a pogányok, és a nemzeteik miért terveznek hiábavalóságot? Felkeltek a föld királyai, és a fejedelmek megegyeztek az Úr ellen és az ő Felkentje ellen.

Mert a te szent szolgád, Jézus ellen, akit felkentél, valóban megegyezett Heródes és Poncius Pilátus ebben a városban a pogányokkal és Izrael népével, hogy végrehajtsák mindazt, amiről kezéd és akaratod előre elrendelte, hogy megtörténjék. Most pedig, Urunk, tekints az ő fenyegetéseikre, és add meg szolgáidnak, hogy teljes bátorsággal hirdessék igédet; te pedig nyújtsd ki kezedet gyógyításra, hogy jelek és csodák történjenek a te szent szolgád, Jézus neve által.” (ApCsel 4,23–30)

Ez az ima szinte minden embert felelőssé tesz Jézus haláláért, akiket említenek az evangéliumok, kivéve Iskáriótes Júdást, de az ő árulása is ott van a háttérben. A Zsolt 2,1–2-ből vett idézet szerint lehetséges, hogy az emberek hiábavalóságokat tervezzenek és saját elképzeléseik szerint cselekedjenek, de Isten kezében tartja minden szándékukat a megváltás drámájában. Hiú ábrándjaikat az emberi bűn serkenti, nem Isten cselekvése, és ez az emberi bűn teszi őket vétkeseké.

A főpap tiltakozott az ellen, hogy az apostolok prédikációjukkal Jézus vérét a szanhedrin tagjaira és a zsidó népre akarták hárítani. Péter és a többi apostol válasza ez volt: *„Istennek kell inkább engedelmeskednünk, mint az embereknek. A mi atyáink Istene feltámasztotta Jézust, akit ti fura függesztve kivégeztetek. Az Isten őt fejedelemmé és üdvözítővé emelte fel jobbára, hogy megtérést és bűnbocsánatot adjon Izraelnek.” (ApCsel 5,29–31)* Ez tisztán megmutatja, hogy Jézus vére a szanhedrin tagjaira és a zsidó népre hárult, és felelősségüket csak a bűnbánat orvosolja.

Sok magyarázatot adtak már Gamáliel szanhedrinhez intézett beszédének jelentéséről, de nekem úgy tűnik, hogy befe-

jező megjegyzései összhangban vannak a predesztináció bibli-ai szemléletével. Gamáiel így szólt: *„A mostani esetre is azt mondom: hagyjátok békén ezeket az embereket, és bocsássátok el őket. Mert ha emberektől való ez a szándék vagy ez a mozgalom, akkor megsemmisül; ha pedig Istentől való, akkor úgysem tudjátok megsemmisíteni őket, és még úgy tűnhettek fel, mint akik Isten ellen harcoltok.”* (ApCsel 5,38–39) Isten engedi az embernek, hogy hiábavaló terveket készítsen, de ezek a tervek végül nem sikerülnek. Utoljára csak Isten terve eredményes.

Minden olyan állítás, mely szerint az ember képtelen ellenállni Istennek, semmivé válik István agyonkövezése előtt mondott beszédének fényében. Az Isten szuverenitásának és az ember szabadságának Izrael történetének váltakozásában lejátszódó drámájának összegzése után István megfogalmazza a végső vádat: *„Ti keménynyakú, körülmetéletlen szívű és fülű emberek, mindig ellenszegültök a Szentléleknek atyáitokhoz hasonlóan ti is. A próféták közül kit nem üldöztek a ti atyáitok? Meg is ölték azokat, akik megjövendölték az Igaznak eljövetelét. Most pedig az ő árulóivá és gyilkosaivá lettetek ti, akik bár angyalok közvetítésével kaptátok a törvényt, mégsem tartottátok meg.”* (ApCsel 7,51–53) Bizonyosan senki sem állítja, hogy mindez Isten előre elterezett szándéka, amiért az embernek nincs semmi felelőssége.

Jézus megváltástörténetével mint kulccsal a kezünkben az egész történelem az Isten szuverenitása és az ember szabadsága közti konfliktusnak tűnhet. Likaónia primitív népének prédikálva ezt mondta Pál: *„Ő az előző nemzedékek során megengedte, hogy minden nép a maga útján járjon.”* (ApCsel 14,16) Útjuk bizonyosan nem volt Isten útja, de az Úr megengedte nekik, hogy inkább a hiábavaló természetet, mint az élő Istent imádják.

Istennek ez a szuverenitása az egyetemes történelemben még tisztábban eljön Pálnak az ismeretlen Istenről tartott athé-

ni prédikációjában. Pál szerint Isten „az egész emberi nemzetséget is egy vérből teremtette, hogy lakjon a föld egész felszínén; meghatározta elrendelt idejüket és lakóhelyük határait, hogy keressék az Istent, hátha kitapinthatják és megtalálhatják, hiszen nincs is messzire egyiküktől sem” (ApCsel 7,26–27). Az időknek és az országhatároknak ez az elrendezése nem tulajdonítja Istennek az emberi történelemben bekövetkezett minden gonosz inváziót és háborúskodást. Ez nem jelenti azt, hogy aki Istent keresi, az megtalálja őt. Ha így lenne, akkor mindenki üdvözülné, pedig még a kálvinizmus sem vallja a predestinációnak ezt a nézetét.

Eléggé világosnak tűnnek a Jézus haláláról szóló ősi igehirdetések a predestináció sémájában. Istennek igenis célja van az emberi életben és történelemben, amely cél érdekében ténykedik. Határokat szabott az ember szabadságának, de ezek a határok nem húzzák keresztül az ember felelősségét. Ezek igenis cáfolják az ember szuverenitását. Az ember nem dönthet véglegesen a történelem kimenetelét és az ember sorsát illetően. Bármilyen emberi erőfeszítés a szuverenítésre erőfeszítés arra, hogy az ember Isten akar lenni, és ez csak ítéletet és emberi pusztulást okozhat. Isten szuverenítése juttat el minden felelős embert a beteljesüléshez, de az emberi szuverenitás kiábránduláshoz vezet.

Krisztus predestinációja, ami annyira előjön az ApCselben, folytatódik Pál írásaiban. Ezt így írta le Pál: „Isten titkos bölcsességét szóljuk, azt az elrejtett bölcsességet, amelyet az Isten öröktől fogva elrendelt a mi dicsőségünkre.” (1Kor 2,7) Ez nem tagadja sem Isten szuverenitását, sem az ember felelősségét. Nem keveri össze a függőleges isteni cselekvést a horizontális emberi cselekedetekkel. Még Ágoston is, aki gyakran téves irányba vezetett minket, ebből a szempontból pontos volt. Tisztán mondta: „A predestináció és kegyelem legragyogóbb

Fénye maga a Megváltó – a Közbenjáró Isten és ember között, az ember Krisztus Jézus.”⁸⁰

Krisztus predesztinált személy halálában és feltámadásában. Halálában elutasította és elfogadta őt Isten. Ott a keresztnél úgy állt, mint elutasított bűnös és mint Isten elfogadott Fia. Elutasítás lett az osztályrésze, mert magára vette bűneinket. Elfogadta őt Isten, mert tudta, hogy semmi bűne sincs. Benne Isten nemet és igent mondott az embernek.

Amint egy-egy római tábornok győzelmesen visszatért az ütközetből, a diadalmenetben a papok tömjénjének kétféle jelentése volt: a legyőzötnak halál, a győztesnek élet. A keresztyéneknek Krisztus a győztes Hódító, kinek ismeretét el kell terjeszteni mindenütt mint jó illatot, de ez a jó illat halál azoknak, akik elutasítják, és élet azoknak, akik elfogadják. Amint Pál apostol mondja: „ezeknek a halál illata halálra, azoknak élet illata az életre” (2Kor 2,16).

Predesztináció Krisztusban

Eddig az volt a középpontban, hogy Isten mikre predesztinálta magát Krisztust. Ennek mindig elsőnek kell lennie. Amikor a predesztináció magyarázata Krisztusról a teremtet világra tolódik, minden gondolat összezavarodik. Azt hiszem, ez a legdőntőbb kérdés a predesztináció problémakörében.

Most kanyarodjunk el Krisztus preegzisztenciájától a Krisztusban rejlő predesztinációhoz. A régi hajósok féltek elhajózni az itáliai Szkülla szikla és az ellenkező oldalon levő örvényes szicíliai Karübdisz között. Csak a legjobb hajósok kerültek el a katasztrófát. Pált és Pétert hívjuk föl a fedélzetre, hogy segítsenek Isten szuverenitásának Szkülla sziklája és az ember szabadságának Karübdisz között vitorlázni.

⁸⁰ *On the Predestination of the Saints*, 30. old.

Pál predesztinációval kapcsolatos első állítását mindig szem előtt kell tartanunk: *„Mert az Isten nem haragra rendelt minket, hanem hogy elnyerjük az üdvösséget a mi Urunk Jézus Krisztus által.”* (1Thessz 5,9) Pál összefüggésbe hozza a predesztinációt az előre tudással mint egyszerű predesztinációt. Az egyszerű predesztináció azok predesztinációja, akik megváltást nyernek Krisztusban. Az egyik klasszikus igeszakasz a Róm 8,28–30. Ez így hangzik: *„Azt pedig tudjuk, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál, azoknak, akiket elhatározása szerint elhívott. Mert akiket eleve kiválasztott, azokról eleve el is rendelte, hogy hasonlóká legyenek Fia képéhez, hogy ő legyen az elsőszülött sok testvér között. Akikről pedig ezt eleve elrendelte, azokat el is hívta, és akiket elhívott, azokat meg is igazította, akiket pedig megigazított, azokat meg is dicsőítette.”*

A fent idézett fordítás a Revised Standard Version fordításának felel meg. Egy mai angol fordítás, a Good News for Modern Man, körülbelül ugyanezt mondja. Róm 8,28 legjobb fordítása, amint már megjegyeztük, a New English Bible-ben található. Azt mondja, hogy Isten „együttműködik a jóért azokkal, akik szeretik, és akiket szándéka szerint elhívott”. Ez éppen úgy hangzik, mint ahogy a görög olvasatban áll, de ezt az értelmezést elutasítják mint szünergizmust. A görög kifejezés az „együttműködésre” a *szünergei*, és ebből alakították ki a szünergizmus szót. Csakugyan különös azt hallani, hogy az emberek kijelentik, hogy hisznek a Szentírás verbális ihletettségében, de ugyanakkor tagadják ezt az ígét. Úgy látszik, áttüzesedik lelkesedésük, amint makacsságukban a Biblia nyelvezete ellen vetik fejüket. Valójában mit gondolnak, amikor az ihletettségről és a Szentírás hitelességéről beszélnek, ha a Biblia szavai ellen tiltakoznak?

A protestáns történelem egy kis ismerete rávilágít erre a helyzetre. A protestáns reformáció idején Rotterdami Erasmus először vonta kétségbe az emberi szabadság szélsőséges taga-

dását, ami Luther Márton korábbi írásaiban tükröződött. Erasmus nem láthatott semmi értéket Jézus parancsolataiban, ha az embernek nincs szabadsága azok teljesítésére, és ezt ki is mondta *On the Freedom of the Will* című, 1524-ben kiadott könyvében. A következő évben Luther visszavágott neki nagy beszédében ilyen címmel: *The Bondage of the Will*. Kijelentette, hogy az ember nem több, mint egy számár, akin vagy Isten, vagy az ördög lovagol. Úgy tűnik nekem, hogy abban a pillanatban Luther valóban számár volt. Jaroslav Pelikan, a *Luther's Works* híres kiadója, aki maga is lutheránus volt, udvariasabban fejezte ezt ki, amikor azt mondta, hogy minél inkább olvassa Luthert, annál jobban megszereti Erasmust.

Még a lutheránus táborban is felforrósodott a vita. Philip Melanchton, Luther legjobb barátja, megkísérelte kimondani, hogy három eszköz működik együtt az ember Krisztushoz való megtérésében. Ez a három eszköz a Szentlélek, Isten igéje és az emberi akarat. Melanchton különösen kedvelte Fil 2,13-at, amely ezt mondja: „*Isten az, aki munkálja bennetek mind az akarást, mind a cselekvést az ő tetszésének megfelelően.*” Maga a munkálni szó kiszolgáltatta Melanchtont a Luther-követők kegyeinek, akik tagadták ezt a tanítást mint szünnergizmust. Luther nagyszerű ember volt, és a protestáns reformáció nem hiába történt, de az emberi szabadságnak ez a tagadása nem segített a lutheranizmusnak az egyház evangéliumi feladatában. A Szentírás értékesebb, mint az emberi hagyomány, még ha protestáns hagyományról is van szó.

A második kijelentés a Róm 8,28–30-ban, amivel kapcsolatosan zűrzavar uralkodik, maga az előre tudás értelmezése. A középkori teológia azzal érvelt, mintha az előre tudás nem jelentene többet, mint Isten előre tudását arra vonatkozóan, hogy bizonyos események bekövetkeznek. Arra a következtetésre jutottak, hogy az előre tudás, az előre ismerés nem jelent kevesebbet az előre elhatározásnál.

Az ellenállhatatlan kegyelemben való hit alapján Ágoston (354–430) felépítette az egyszerű predestináció tanát. Ő a következőképpen érvelt: „A predestináció és a kegyelem között csak az a különbség, hogy a predestináció felkészülés a kegyelemre, míg a kegyelem maga az ajándék.”⁸¹

Ha Isten előre ismerné azokat, akik majd üdvözülnek, biztosan tudná, hogy hogyan mentse meg őket, érvelt Ágoston. Ezért akiket csak előre ismer, azokat előre örök életre rendeli. Az emberiség többi része ott marad – Ágoston kifejezése szerint – „a kárhozottak tömegében”, akik közül némelyek képesek voltak hinni abban, amit nem hallottak, és mások meg hallottak, de nem hittek.⁸² Ez még rosszabbra fordult a Gottschalk (805–868) nevű szász szerzetes esetében. Gottschalk egy általa további logikus következtetésnek tűnő álláspontra jutott. Azzal érvelt, hogy az ellenállhatatlan kegyelem nemcsak a megváltottak predestinációjához, hanem az elveszettekéhez is vezet. Még ha ellenezte is ezt a tanult írországi John Scot, fenntartotta homályos tanát annak ellenére is, hogy eretnek-ként elítélték, sőt be is börtönözték. Költészete tükrözi azt a hitét, hogy ezt a tragikus életet mindenestül Isten rendelte így. Még ha ez nagyon is úgy hangzik, mint az iszlám és nem az újszövetségi keresztyénség álláspontja, az ilyen elképzelések útja visszatéréshez vezetett a későbbi kálvinizmusban kifejtett kettős predestináció tanához. Gyakran feltételezik még most is, hogy az „előre tudás” nem több, mint előre ismerni azt, ami bekövetkezik, és hogy ez bekövetkezik az emberi szabadság ellenére is. Az Újszövetségben azonban az előre tudás azt jelenti, hogy Isten szereti az embert, mielőtt az ember szeretné Istent. Az ismerete és a szeretete csaknem ugyanazt jelenti,

⁸¹ *On the Predestination of the Saints*, 19. old.

⁸² Uo., 35. old.

ahogy Pál ezt világossá teszi, amikor azt mondja, hogy *„De ha valaki szereti az Istent, azt már ismeri az Isten”* (1Kor 8,3). 1Jn 4,7–21 az a klasszikus igeszakasz, amely Isten kezdeményezését hangoztatja Isten irántunk való szeretetének fogalmaiban, mielőtt mi Istent szeretnénk. Ez egy gyönyörű himnusz a tökéletes szeretetről, ami nagy ébredést indított el John és Charles Wesley vezetésével. Bárcsak győzne ez a megelőző szeretet!

Pál nagyon világosan ír az emberi szabadságról az előre tudással kapcsolatban. A nagyszerű Galáciai levélben, amit talán röviddel a Római levél előtt írt, Pál elmondja, hogy akik a rabszolgaságból kijöttek a szabadságra, miként forognak abban a veszélyben, hogy ismét visszatérjenek a rabszolgaságba. Ez még azok esetében is fennáll, akiket Isten ismert, és akik megismerték Istent. Ezt a Gal 4,8–9 így fejezi ki: *„Amikor pedig még nem ismertétek az Istent, olyan isteneknek szolgáltatok, amelyek lényegüket tekintve nem azok. Most azonban, miután megismertétek Istent vagy még inkább: Isten ismert meg titeket, hogyan térhettetek vissza ismét az erőtlen és szegény elemekhez, és hogyan akartok újból szolgájukká lenni?”*

Ez bizonyára nem jelenti azt, hogy az előre tudás megszünteti a szabadságot. Nincs előre meghatározva, hogy az előre tudást mindig követi a predesztináció, az elhívás, a megigazulás és a megdicsőülés, ahogyan Róm 8 zárószavai leírják. Ez a normális sorrend, de a sorrend megszakadhat bármelyik pontnál, ha az ember ismét rabszolgaságba süllyed. Még a lutheranizmus is egyetért ezzel a tétellel, de a kálvinizmus makacsul és tévesen ragaszkodik a töretlen egymásutánisághoz. Az embernek itt ismét választania kell a Szentírás és az emberi hagyomány között. Istennek valóban van programja, de ez nem olyan terv, amiben nincs helye az emberi szabadságnak, akár a hitet megelőzően, akár a hit után.

Pálnek predesztinációval kapcsolatos nézetéről a második klasszikus igeszakasz a Róm 9,22–24. Ez a rész egy kérdést vet föl. *„Az Isten pedig nem haragját akarta-e megmutatni és hatalmát megláttatni, és nem azért hordozta-e türelemmel a harag eszközeit, amelyek pusztulásra készültek? Vajon nem azért is, hogy megláttassa dicsőségének gazdagságát az irgalom eszközein, amelyeket dicsőségre készített, amilyenekké minket is elhívott, nemcsak a zsidók, hanem a pogányok közül is?”*

A Róm 9–11. fejezeteket teljes összefüggésében értelmezem a *Broadman Bible Commentary* 10. kötetében, de a helyszűke itt nem engedi meg az ilyen részletes nyilatkozatot. Ez a kettős predesztinációról folyó vita köré összpontosul. A kettős predesztináció az a meggyőződés, hogy Isten nemcsak a Krisztusban megváltottakat, hanem a Krisztuson kívül élő kárhozottakat is predesztinálta. Ezt a második oldalt gyakran nevezik a kárhozat elrendelésének.

A kettős elrendelés tana nem volt olyan katasztrofális Gottschalk szász szerzetesnél, de a tan visszatérése Kálvin János teológiájában katasztrofális lett, mert a francia reformátor követőkre talált! Kálvin szerint még Ágoston is félt a logikus következtetéstől. Ágoston túlságosan függött az előre tudás és a bűnösök „megkeményedése”, valamint „vaksága” megengedésének eszméitől, és Kálvin szükségesnek találta, hogy erre az általa „a hit egyszerű megvallása”-nak nevezett kifejezéssel feleljen. Homályos szavakkal felelt: „Válaszunk tehát az, hogy az kétféleképpen működik. Mert amikor a világosság távozik, csak sötétség és vakság marad; mert mikor Lelkét visszavonja, szívünk kővé keményedik; mert amikor irányítása megszűnik, akkor mindnyájan ferdeségbe torzulnak; őróla helyesen mondja, hogy megvakítja, megkeményíti és elfordítja azokat, akiket megfoszt a látás, az engedelmeskedés és a helyes cselekvés hatalmától. A második mód, ami

még sokkal következetesebb a nyelvszigor jellegénél fogva, az, amikor az ő ítéleteinek végrehajtásáért a sátánnal mint eszközével, az ő haragjának szolgájával oda fordítja tanácsait, ahova neki tetszik, és abba az irányba sarkallja akaratait és fokozza erőfeszítéseiket.”⁸³ Ahol ez a tanítás uralkodóvá lett, ott az evangelizálás és a missziómunka még el sem kezdődött, de ahol ezt visszautasították a „bárkinek” szóló evangélium fényében, ott az evangelizálás és a misszió tüze lobbant lángra.

Kálvin „egyszerű hitvallása” ahhoz a lehangoló következtetéshez vezet, ami a predesztinációt a kettős rendelkezés fogalmaiban határozza meg. Kálvin világossá teszi a lényegét ezekben a szavakban: „A predesztinációt mi Isten örök végzésének nevezzük, amely által önmagában elhatározta, hogy miként akarja látni az emberiség valamennyi tagját. Mert nem mindnyájan teremtettek hasonló sorsra: de az örök életet előre elrendelte egyeseknek, és az örök kárhozatot másoknak. Mert minden ember az egyikre vagy a másik sorsra teremtett, mondjuk, ezért vagy az életre vagy a halálra predesztinálta őket.”⁸⁴ Hogyan lehetne egy nyilatkozatnak ennél még inkább a determinizmusi nyelvezete?

A Róm 9,22–24 helytelen fordítása és téves értelmezése egyeseket oda vezetett, hogy magát Pál apostolt cáfolták. C. H. Dodd angol kongregacionalista és univerzalista tudós tiltakozik az ellen, hogy „az ember fazék” lenne, és azt mondja, hogy a fazekas példázata „a leggyengébb pont az egész Római levélben”. William Barclay, a sok könyvet kiadó és népszerű skót presbiteriánus igemagyarázó felkap Dodd lovára, és egyszerre minden irányban vágta a zúrvár pusztájába vezet minket.

⁸³ Ezek a végzetes szavak Kálvin *Institutio* című művében találhatók, II. iv. iii.

⁸⁴ Uo., III. xxi. v.

Néhány óvatosabb igemagyarázó, nevezetesen C. K. Barrett, lecsillapította a brit lázadást az ellen, amiről úgy gondolták, hogy hiperkálvinizmus, és a fiatal lelkészekről megkövetelte, hogy kinyilvánítsák készségüket arra, hogy Isten a maga dicsőítésére kárhoztassa őket. Franz J. Leenhardt, Kálvin egyik legnevezetesebb utódja Genfben, eloltja a tüzet és meglehetősen felerősíti a fényt. Leenhardt helyesen nyilvánítja ki, hogy a példázat nem a kálvinista szigorúsággal, sem az antikálvinista abszurditással foglalkozik. Az inkább a szabadságnak és Isten irgalmának a védelme, mintsem támadás az emberi szabadság és felelősség ellen.

Az első fő félreértés, ami ilyen túlfűtött tiltakozást váltott ki, „az irgalom edényei”-re és „az alantas használat”-ra szolgáló edényekre vonatkozik. A hagyományos kálvinizmus a kettős predesztinációt alkalmazta a szövegre, és azzal az eszmével állt elő, hogy az egyik edényt az üdvösségre, a másikat a kárhozatra teremtette Isten. Ezt még nagyobb szélsőségekbe vitték a „Two Seed in the Spirit” predesztinációs baptisták. Tényleg vannak ilyen elnevezésű baptisták!

Pál álláspontja nagyon jól fel van építve egyik későbbi levelében, ami újjáéleszti a példázatot és kimutatja az ember felelősségét. A 2Tim 2,20 ezt mondja: *„Egy nagy házban pedig nemcsak arany- és ezüstedények vannak, hanem fa- és cserépedények is; amazokat megbecsülik, emezek pedig közönséges használatra valók.”* A görög „nemes” és „közönséges” szó ugyanazt jelenti, mint más fordításban az „irgalmas” és „alantas”, de a fontos éppen az, hogy az ember megtisztíthatja magát „a ház urá”-nak való odaszenteltség által (2Tim 2,21).

A második félreértés még komolyabb. A kettős predesztináció tanát a „harag edényeire” és a „kegyelem edényeire” alkalmazzák. Az ígérést úgy is lehet fordítani, hogy Isten mutatkozik be itt mint aki elviseli az irgalom edényeit türe-

lemmel, míg maga készíti fel az edényeket a kárhozatra. Ez a legfinomabban szólva is nagyon furcsán mutatja be Istent. Ha valaki a szenvedő igealakból átvált a mediális igealakba (ez a görögben ugyanaz a szó), az igeszakasz azt mondja, hogy Isten türelmesen elviseli a harag edényeit, míg az Istennel szembeni ellenállással felkészítik magukat a pusztulásra.

James Moffatt fordítása szerint úgy tűnik, ez van a gondolatában, amikor így szól: „Mi történik akkor, jöllehet be akarja mutatni haragját és hatalmát, mégis eltűri a legnagyobb türellemmel az ő haragjának tárgyait, amelyek megértek és készek a pusztulásra?” Érettek és készek a pusztulásra, mert ellenállnak Isten irgalmának.

Úgy tűnik, a lutheranizmus sokakat tévútra vezetett a Róm 8,28 helytelen exegézisével, és hogy a kálvinizmus ugyanezt tette a Róm 9,22-vel. Újra kimondjuk, hogy ez nem azt jelenti, hogy a reformáció hiábavaló volt, hanem azt jelenti, hogy a Szentírást minden emberi, hagyományos értelmezés fölé kell helyezni, még a protestáns szövegmagyarázat fölé is. A hagyomány értékes, de sohasem szabad megengedni, hogy irányadó elv legyen a Biblia magyarázatában.

Pál nemcsak az előre tudással kapcsolja össze a predestináció tanát, hanem összekapcsolja a kiválasztással is. Ez látható a Róm 9–11 fejezetekben is, de legtisztábban az Ef 1,3–14-ben van összegezve. Az Ef 1,3–5 világossá teszi, hogy Krisztus az egyetlen kiválasztott, és mi Krisztusban vagyunk kiválasztottak. Hit által vagyunk Krisztusban, de csak benne vagyunk kiválasztottak vagy kiváltságra emeltek. Isten kegyelmét emberi hittel kell elfogadni. A kiválasztás kétoldalú dialógus, nem egyoldalú monológ sem Isten, sem az ember részéről.

Ennek fényében olvasd figyelmesen az Ef 1,3–5-öt, és vedd észre, hogy Krisztusban a teremtés előtt és nem a teremtésben választott ki minket Isten. *„Áldott a mi Urunk Jézus Krisztus*

Istene és Atyja, aki megáldott minket mennyei világának minden lelki áldásával a Krisztusban. Mert őbenne kiválasztott minket magának már a világ teremtése előtt, hogy szentek és feddhetetlenek legyünk előtte szeretetben. Előre el is határozta, hogy fiaivá fogad minket Jézus Krisztus által akarata és tetszése szerint."

Használjunk egy egyszerű illusztrációt a kérdés megvizsgálására. Gyakran kimegyek a repülőtérre, hogy Louisville, Kentuckyból a georgiai Atlantába repüljek. A repülőtársaságnak van repülési terve. Ezt a menetrendben olvasom. A sugárhajtású gépet Atlanta felé irányítják. Ezt így olvasom a repülési tervben. Beszállásra szólítják azokat, akik Atlantába akarnak utazni. Felszálllok, leülök, és úgy érzem, hogy predesztinált vagyok. Ez egy nagyon megbízható légitársaság. A pilóta azt mondja, hogy tudja, merre megy, mielőtt még odaérkezne. Ez biztonságérzetet ad nekem. Természetesen tudom, hogy kinyithatom a vészkijáratot bármelyik pillanatban, és kiugorhatok. Nem vagyok olyan ostoba, hogy azt gondoljam, hogy meghatározott tény, hogy ha egyszer a repülőn vagyok, akkor mindig a repülőn vagyok.

Ily módon predesztinált a sorsunk Krisztusban. Krisztus nemcsak megbízható, hanem ő dicsőségre rendeltetett. Benne én is dicsőségre vagyok predesztinálva. Ha nem maradok benne, a sorsom nem lesz dicsőséges, mint ahogy a vészkijáraton való kiugrás is megváltoztatná a sorsomat, és nem Atlantában kötnék ki. Minél tovább maradok Krisztusban, annál nagyobb biztonságot érzek, de Krisztus nem köt magához ellenállhatatlan kegyelemmel, hanem mint szabad embert a szeretet kötelékével és a hit által elfogadott kegyelem tapasztalatában. Röviden kifejezve, a kálvinizmus rendszerét nem lehet befoltozni új posztóval. Az újbort nem lehet régi tömlőbe tölteni. Túl sokan teszik ezt, amikor próbálják meggyötörni a Biblia szövegeit, hogy összhangba kerüljenek bizonyos ősi

hitvallásokkal vagy hitnézetekkel. Ezt nem tudom elég erősen hangoztatni.

Pál volt eddig a pilótánk, de Péter is tesz ehhez valamit. Az 1Pt 2,8 egy másik bibliai szöveg, amit a determinisztikus kettős predestináció elmélete használ alátámasztásul. Azt hiszem, tévesen állítják, hogy ez a kettős predestinációt húzza alá. Péternek a predestinációval kapcsolatos nézete azonosnak tűnik azzal, amit Pálnál említettünk. A két nagy apostol közül egyik sem tanítja a predestináció abszolút és determinisztikus nézeteit, amelyek az ágostoni és kálvini hagyományban kifejlődtek. Egyszerűen választanunk kell Pál és Péter között az egyik oldalon, és Ágoston és Kálvin között a másik oldalon. Mind Péter, mind Pál tanítja, hogy a predestinációhoz emberi feltétel kapcsolódik, és hogy a feltétel a hitben adott szabad válasz, Isten kegyelme és az ember hite. A feltételes predestinációt tanítja az Újszövetség, de az abszolút predestináció emberi hagyomány és szerencsétlen eltorzítása a Biblia nyelvezetének.

Most térjünk vissza Péter első leveléhez, hogy megvizsgáljuk a predestináció zárandokútjának végét. Megint Krisztus a predestinált személy, ahogy látjuk az ApCsel-ben. 1Pt 2,6-ban Krisztus a kiválasztott, a „drága sarokkő”. 1Pt 1,2 ugyan ezt a szót alkalmazza azokra, akik ki vannak választva „az Atya Isten eleve elrendelése szerint a Lélek megszentelő munkája által az engedelmisségre és a Jézus Krisztus vérével való meghintésre”. Ez Krisztus és a Krisztusban élők egyszerű predestinációja.

A kettős predestinációt tanítja az 1Pt 2,8 is, de ez a predestináció az engedelmisség vagy az engedetlenség körülményein alapul. Ahogy az engedelmesek üdvösségre predestináltak, ugyanúgy az engedetlenek kárhozatra predestináltak. Isten nem predestinálja az engedetleneket a

megbotlásra, hanem azért botlanak meg, mert engedetlenek. Az engedelmeseknek Krisztus a sarokkő Isten lelki házában, de az engedetleneknek ő botránkozás köve, amely által az emberek saját kárhozatukba zuhannak.

Azok beleütköznek, mert nem engedelmeskednek az Igének.

Ők erre is rendeltettek.

Az Isten szuverén akarata és az ember szabad akarata közti konfliktus mélyén van Istennek az emberrel és az embernek Istennel való alapvető kapcsolatának a problémája. Az ősi sztoicizmus Istent a természetvilágra csökkentette úgy, hogy bármi történt a természetben, azt úgy értelmezték, mint Isten akaratát. E nézet szerint Isten és a természetvilág végeredményben egy és ugyanaz.

Az Ágostonban, Lutherben és Kálvinban gyökerező hagyomány nagyon közel sodródik ahhoz, hogy a természetet és az embert Istennel azonosítsa a predesztinációra helyezett determinisztikus hangsúllyal. Jóllehet a kezdőpont Isten, az eredmény nagyjából ugyanaz, mint az ősi sztoicizmusban. Isten és a természet egy. Nincs helye a természetes gonosznak és az emberi bűnnek, nem is szólva az ember felelősségéről és szabadságáról.

Nem csoda, hogy a keresztyén történelem igazán nagy értelmezőinek egyikét a kálvinisták eretnesség vádjával ítélték el. Ez volt a nagy *Philip Schaff*. Sokkal inkább, mint bárki más, azt tanította nekem, hogy a történelem a teológiai eszmék próbaföldje. A Kálvin által ösztönzött két főbb mozgalom közti konfliktus összegzése klasszikusnak számít. Schaff ezt mondta: „A Biblia olyan teológiát ad nekünk, ami emberibb, mint a kálvinizmus, és istenibb, mint az arminianizmus, és keresztyénibb, mint bármelyik a kettő közül.”⁸⁵ A Bibliát

⁸⁵ Philip Schaff: *History of the Christian Church* (Grand Rapids: Eerdmans, 1882–1910), VIII. 818. old.

tekintjük ihletettnek és hitelesnek, és igyekeztünk követni a predesztinációnak ebben az áttekintésében mint Isten szuverén akaratának és az ember szabad akaratának problémáját. Imádkozom, hogy akik cáfolni akarják a felsorolt érvelést, azt a Szentírásra való hivatkozással és ne az emberi hagyományra való hivatkozással tegyék.

c) Megváltás és hitehagyás

A hitehagyás kérdését a hit és megváltás magyarázatának a végére hagytuk. Ezt több ok miatt tettük így. Először is, Ágoston ideje óta ez ellentmondásosabb volt, mint a predesztináció kérdése. Másodszor, miután láttuk a bevezetésben, hogy a megváltás természete magában foglalja a keresztyén élet múltját, jelenét és jövőjét, a kifejezésekben, amiket alkalmaztunk annak leírására, hogy Isten miként szabadítja meg az embert a bűntől, a megváltás kezdete és vége közt fölvetődő hitehagyás kérdése vezet a legjobb következtetéshez a megváltás jelentésére nézve az Újszövetségben.

Mit ért az Újszövetség hitehagyáson és az ilyen kifejezéseken? A Szentírás alapján alkalmazott megközelítés a központi kérdésekkel kezd, és csak azután vet föl másodlagos kérdéseket a Szentírással és a hagyománnyal kapcsolatban. Miután a hitehagyás mint újszövetségi tanítás tisztázódik, kiértékelhetjük az egyháztörténelemben támadt ellentmondásokat.

A hitehagyás kifejezését nem erőltetjük az Újszövetsége; ez újszövetségi kifejezés, amit különös és általános értelemben használ. A különös értelmezés szerint az utolsó napokban sokak hitehagyása a nagy hitehagyásban vagy elpártolásban ér véget, mielőtt Krisztus visszatér, és ezt a végkifejlődés szakaszában tárgyaljuk (lásd 2Thessz 2,3 és 1Tim 4,1 ebben az értelemben). A hitehagyás lehetősége mindig jelen van a hitéletben a lelki éretlenség és érettség között, ami e szakasz

témája (lásd Zsid 3,12 ebben az értelemben). Jelenleg egyedül ezzel foglalkozunk.

A hitehagyás a Szentírásban

Az Ószövetségben említett elpártolás az általános háttér ahhoz, hogy megértsük az Újszövetség tanításait az Úr Jézus Krisztusban való személyes hitből való kiesésről, de az Újszövetséget az új szövetség értelmében kell értelmeznünk. A régi szövetségben Izraelnek a szövetséggel szembeni hűtlenségét nevezhették nemzeti hitehagyásnak, mint azokét, akik először odafordultak az Úrhoz, és aztán elfordultak tőle. Ezzel különösen foglalkozott Jeremiás próféta. Az Ószövetségben az Újszövetséghez legközelebb álló tanítás a hitehagyásról a szándékos bűnökkel vagy a fölemelt kézzel elkövetett bűnökkel kapcsolatos, amelyekért nem lehetett áldozatokat bemutatni.⁸⁶

A szinoptikus evangéliumokban számos figyelmeztetést találunk arról a veszélyről, hogy a tanítványok eleshetnek, de talán a legvilágosabb igeszakasz Lukácsnak a magvető példázatáról szóló magyarázata (Lk 8,9–15). Egyesek csak hallgatják Isten igéjét anélkül, hogy hinnének benne, de a második csoportban levők „hisznek egy ideig, de a megpróbáltatás idején elpártolnak” (Lk 8,13). A. T. Robertson ezt így magyarázza: „Látszólag őszinték és valóban elindultak a hitéletben.”⁸⁷

Nemcsak a felületes hívők pártolnak el. A tövises föld a magvető példázatában azokat jeleníti meg, akik hallják Isten szavát, „*de mikor elmennek, az élet gondjai, gazdagsága és élvezetei megfojtják azt, és nem érlelnek termést*” (Lk 8,14). Csak azok hoz-

⁸⁶ I. Howard Marshall: *Kept by the Power of God* (Minneapolis, Minnesota: Bethany Fellowship, 1975), 29–38. old.

⁸⁷ A. T. Robertson: *Word Pictures in the New Testament* (Nashville: Sunday School Board of the Southern Baptist Convention, 1930), 2. kötet, 114. old.

nak termést állhatatossággal, akik megtartják Isten szavát „igaz és jó szívvel” (Lk 8,15). bámulatos, hogy az előre kialakított dogmák miként vakítanak meg olyan sok embert e példázat valóságának felismerésére. Ez a saját szemük előtt történik sokféle módon, de nem akarják meglátni azt, ami annyira nyilvánvaló.

Az ApCsel leírja Anániás és Szafira történetét, akiket halálra sújtott az Úr, mert hazudtak Isten Szentlelkének (ApCsel 5,11). Simon varázsló „hitt”, de Péter Isten átkát nyilvánította ki fölötté. Pál tudatában volt annak, hogy „dühös farkasok” csapnak az efezusi hívőkre, és „magukhoz vonzzák a tanítványokat” (ApCsel 20,30). Ez utóbbi igeszakaszról A. T. Robertsonnak ízes megjegyzése van: „Van egy hamis optimizmus, ami önelégülten vak, és egy csüggedt pesszimizmus, ami feladja a harcot.”⁸⁸

Pál levelei tartalmazznak olyan igeszakaszokat, amelyeket ma félretolnak és nem tartanak méltónak a komoly tanulmányozásra. Mégis elsődlegesen az 1Thessz és 2Thessz levelek tesznek megjegyzést lustákról, bátortalanokról és gyengékről, akiket figyelmeztetnünk kell, hogy meggyógyuljanak és feddhetetlenek legyenek a második eljövételkor (1Thessz 5,14.23). Még a nagy hitehagyást és a törvénytelenység emberének megjelenését megelőzően is az a veszély támad, hogy a hamis tanítók félrevezetik őket, és egyesek nem engedelmeskednek (2Thessz 2,1–2; 3,14–15).

Pál az egyik helyen azokat figyelmezteti, akik az ismeret gnosztikus fogalmának szintjén élnek, ami elbizakodottá teszi őket, hogy a saját példájuk által képesek a gyenge testvér hitét lerombolni, aki a lelkiismeret szintjén él (1Kor 8,11). Pál úgy vélte, hogy még ő is, miután másoknak prédikált, méltatlanná,

⁸⁸ Uo., 3. kötet, 355. old.

kitaszítottá válhat, a görögben *adokimosz* (1Kor 9,27). A. T. Robertson a következő megjegyzést teszi: „A legtöbb író szerint Pál saját elutasításának a lehetőségére utal személyes megváltásában a versenypálya végén... Valamennyiünknek megalázó az a gondolat, hogy ezt az egészséges félelmet látjuk a gőgös önelégültség helyett Krisztus minden hírnöke között a legnagyobb.” (Vö. 1Kor 8,11; 10,12)⁸⁹ Ez a gőgös önelégültség folytatódik azok között, akik nem veszik figyelembe azt a lehetőséget, hogy ők is kitaszítottakká válhatnak. Robertsonnak az 1Kor 10,12-re történő hivatkozásában ez a figyelmeztetés található: *„Aki tehát azt gondolja, hogy áll, vigyázzon, hogy el ne essék!”* Pál valójában hitte, hogy olvasói közül egyesek megromolhatnak és „elbukhatnak a próbán” (1Kor 13,5). Azonban a felszínes igehirdetés és bűnnel való megalkuvás tiltotta, hogy az ilyen igehelyeket komolyan tanulmányozzák.

Pálnak a Galatákhöz írt levelében csak egy rész van, amiből hiányzik a kegyelemből való kiesés miatti súlyos figyelmeztetés, de a kifejezés tiltott nyelvezet egyeseknek. Mit ért Pál ezen, amikor így szól. *„Csodálkozom, hogy attól, aki Krisztus kegyelme által elhívott titeket, ilyen hamar más evangéliumhoz pártoltok.”* (Gal 1,6) Mit ért azon, hogy egyesek Lélekben kezdték el és testben fejezik be (Gal 3,3)? Miért fél attól, hogy akik rab-szolgaságból kijöttek a fiúságra (Gal 4,1–7), visszatérnek az erőtlen és gyenge elemekhez (Gal 4,8–11), ha ez lehetetlen? Egyszerűen nincs értelme azt mondani, hogy ezek a szakaszok Péterre és Barnabásra utalnak (vö. Gal 2,12), hanem helyes úgy látni a „körülmetéltek csoportját”, mint akik veszélyt okozhatnak a hívőknek.

Bizonyára nem óvta volna a galatákat a „szolgaság igájának” fölvételétől, ha nem lett volna valóságos a veszély.

⁸⁹ Uo., 4. kötet, 150. old.

Mindezekre a kérdésekre ezzel a félreérthetetlen kijelentéssel válaszol: „*Akik törvény által akartok megigazulni, elszakadtatok a Krisztustól, a kegyelemből pedig kiestetek.*” (Gal 5,4) A. T. Robertson a görögöt így fordítja: „*kiestetek a kegyelemből*”. J. W. MacGorman helyesen mondja: „Ha valaki a törvényhez fordul, mint ami bármilyen módon szükséges az Isten előtti helyes pozíció érdekében, akkor hátat fordít Krisztusnak... Ez a lépés ennél semmivel se kevesebb, se több.”⁹⁰ Jól futottak addig, amíg valaki nem akadályozta őket (Gal 5,7).⁹¹

A következtetést kell csupán elolvasni, hogy ezt megértsük:

Ne tévelyegjetek:

Istent nem lehet megcsúfolni.

Hiszen amit vet az ember,

azt fogja aratni is:

Mert aki a testének vet,

az a testéből arat majd pusztulást;

aki pedig a Léleknek vet,

a Lélekből fog aratni örök életet.

A jó cselekvésében pedig ne fáradjunk el,

mert a maga idejében aratunk majd,

ha meg nem lankadunk. (Gal 6,7–9)

Akik elszakadnak ezektől a páli igeszakaszoktól, és a Róm 8,39-ben keresnek menedéket, jól teszik, feltéve, ha értik, hogy semmi sem szakít el minket Isten szeretetétől, ha „Krisztus Jézusban, a mi Urunkban” vagyunk. Ez nem vonatkozik azokra, akik eltávolodtak Krisztustól. A Róm 8,39-ben található drága ígéret előtt áll az óvás és ígéret a Róm 8,12–13-ban, ami

⁹⁰ Uo., 4. kötet, 309. old.

⁹¹ *Broadman Bible Commentary* (Nashville: Broadman Press, 1971), 11. kötet, 114. old.

ezt mondja: „Ezért, testvéreim, adósok vagyunk, de nem a testnek, hogy test szerint éljünk. Mert ha test szerint éltek, meg kell halnotok, de ha a Lélek által megölték a test cselekedeteit, élni fogtok.” A testvérek élhetnek továbbra is a test szerint, és meghalnak! Az 1Kor 8,11; 9,27; 10,12 alapján följegyzett figyelmeztetések megvannak a Róm 14,13–23-ban is. Egy rossz példa lelki romlásba dönthet egy testvért, akiért Krisztus meghalt, sőt „rombolja az Isten munkáját” (Róm 14,15.20). A Szentírást nem szabad szelektáló figyelmetlenséggel olvasni. A teljes Írás ihletett, és minden ígét meg kell hallgatni és figyelni kell rá.

A veszélyekre vonatkozó figyelmeztetések folytatódnak Pál börtönből írt leveleiben. Amikor a szellemi katasztrófa veszélyétől menedéket keresünk Pál bizonyosságában, hogy aki elkezdte a jó munkát a filippiek közt, „*be is fogja azt végezni Krisztus napjára*” (Fil 1,6), akkor nem lehet hanyagul szelektálni, hiszen arra szólítja föl a filippieket, hogy félelemmel és rettegéssel munkálják üdvösségüket (Fil 2,12), és óvakodjanak azoktól, akiknek a végük kárhozat (Fil 3,19). Pál bizonyossága azon alapult, hogy ő tökéletesség felé törekedett (Fil 3,12–16; vö. 2,16).

Már korábban említettük, hogy a megbékélést nyert és megszentelődött ember Istennek való átadottsága feltételes, „*ha ugyan megmaradtok a hitben*” (Kol 1,23). A Kol 3,3-ban nincs semmi, ami ennek ellentmondana. Furcsa, hogy gyakran hivatkoznak az Ef 4,30-ra, mintha azt mondaná, hogy a Szentlélek megpecsételi a hívőket „a megváltás napjáig”, holott valójában ez azt mondja, hogy a pecsét „a megváltás napjára” szól, azaz a Lélek mostani birtoklása a jövőbeli teljes megváltásra mutat (vö. Ef 1,13–15). Ha figyelembe vesszük, hogy ez a mondás Ézs 63,10-en alapul, akkor a jelentése világos. Az Ézs 63,10 szerint az izraeliták végig Kádés-Barnea felé tartottak.

*Ők azonban engedetlenek voltak,
és megszorították Szentlelkét.
Ezért ellenségükké vált,
és harcolt ellenük.*

Ezen Pál kétségtelenül azt érti, hogy olvasói visszatérhetnek a pusztaságba, de elvesznek (vö. 1Kor 10,12, ahol ugyanaz a környezet, mint az Ézs 63,10-ben). Az Ef 1,13–14 és a 2,8–10 semmivel nem cáfolja ezt, ha összevetjük a Fil 2,12-vel.

Pál pásztori leveleiben olyan különleges embereket említ, akik elpártoltak a hittől. A krétaiakat Titusznak keményen rendre kellett utasítania, *„hogyan egészséges legyen a hitük, ne foglalkozzanak zsidó mondákkal és az igazságtól elfordult emberek parancsolataival”* (Tit 1,13–14). Himenaios és Alexander azok között voltak, akik hajótörést szenvedtek hitükben és átadattak a sátánnak (1Tim 1,19–20), és a jövőben is sokan *„elszakadnak a hittől”* (1Tim 4,1). Figelosz és Hermogenész elfordult Páltól és valószínű, hogy attól a hittől is, amit Pál prédikált. Démász, aki egykor olyan kiemelkedő személy volt, mint Lukács, *„mivel ehhez a világhoz ragaszkodott”,* cserben hagyta Pált (2Tim 4,10). Pál tanításai az ember hűtlenségéről és Isten hűségéről a következő vallomásban vannak összefoglalva:

*Ha vele együtt haltunk meg, vele együtt fogunk élni is.
Ha tűrünk, vele együtt fogunk uralkodni is.
Ha megtagadjuk, ő is megtagad minket,
Ha hűtlenek vagyunk, ő hű marad... (2Tim 2,11–13)*

Úgy tűnik, hogy néhány általános levél meg a Zsidókhoz írt levél a hellenista zsidókeresztényektől származik. Jakab úgy gondolta, testvérei eltávolodhatnak az igazságtól, és a

lelki halál veszélyébe sodródhatnak (Jak 5,19–20). Az 1Pt azt tanítja, hogy még azoknak is, akiket *„Isten hatalma őriz hit által”*, szükséges a figyelmeztetés: *„Legyetek józanok, vigyázatok, mert ellenségeitek, az ördög, mint ordító oroszlán jár szerte, keresve, kit nyeljen el.”* (1Pt 1,5; 5,8) 1Pt azt tanítja, hogy akik nem növekednek a kegyelemben, elfelejthetik, hogy megtisztultak régi bűneikből, és hogy az utolsó állapotuk rosszabb lehet, mint az első (2Pt 1,9; 2,20–22). Júdás azok ellen ír, akik *„a mi egyedüli uralkodónkat és urunkat, Jézus Krisztust megtagadják”*, és sok-sok példát felhoz a hitehagyásra (Júd 3–16), mielőtt az apostoli keresztyénség összefoglalásával és azzal az áldással zárna, hogy Isten képes megtartani azokat, akik megmaradnak a hitben, reménységben és szeretetben (Júd 17–25). Nem reális figyelmen kívül hagyni ezt a megkülönböztetést a hitehagyó és az apostoli keresztyénség között.

Ha valaki követi a Zsidókhoz írt levél tanításait, az Újszövetségben a hitehagyással kapcsolatban előforduló egyetlen más tanítás sem okoz problémát. Akkor merülnek fel nehézségek, amikor valaki próbálja elferdíteni a Zsidókhoz írt levelet úgy, hogy beleilleszkedjék a hamis filozófián és dogmán alapuló hagyományos rendszerbe. Kevés újszövetségi igeszakaszt ferdítettek el kegyetlenebbül, mint a Zsid levélben található öt figyelmeztetést a hitehagyással kapcsolatban.

A fordítás szempontjából nem lényeges ugyan, de nagyon valószínűnek tűnik, hogy Karthágói Tertullianusnak igaza volt, amikor azt gondolta, hogy Barnabás volt ez értekezés szerzője. Jó feltételezésnek tekinthető, hogy a levél írásának címzettje Róma, és dátuma Kr. u. 70 húsvétja. A levél témája az evangélium véglegessége (Zsid 1,1–4), de vannak benne olyan alárendelt témák, mint Krisztus papsága, a

keresztyénség világmissziója és a keresztyén élet mint zárándoklat.⁹²

A Zsidókhoz írt levélben a hitehagyás eshetőségéről szóló öt óvás közül az első kettő döntő fontosságú állításokat tartalmaz (Zsid 2,1–4). Az első ezt mondja: „Ezért tehát még jobban kell figyelniünk a hallottakra, hogy valamiképpen el ne sodródjunk.” (Zsid 2,1) Hogy a levél témáját a világmisszióra korlátozzuk és kizárjunk bármilyen utalást a széles megváltásra, H. H. Hobbs kifejleszti az „elsodródjunk”-nak fordított *pararuómen* szenvedő kötőmódjának új értelmezését. Azzal érvel minden más ismert fordítóval és kommentátorral szemben, hogy a fordításnak „elsodródtak valami által” kifejezésnek kell lennie. A *pararreó* elfolyni, szenvedő alakja az elsodródott, de Hobbs a világmisszióban Istent akarja sodróvá tenni, miközben „az olvasókat a parton állni hagyja”.⁹³

A második állítást az üzenetnek a világmisszióra való korlátozására használják. Ez a kérdés vetődik fel: „Hogyan menekülünk meg mi, ha nem törődünk ilyen nagy üdvösséggel?” (Zsid 2,3) A már említett megigazító és megszentelő kegyelem közti római katolikus megkülönböztetést elfogadva Hobbs az üdvösséget arra korlátozza, hogy az nem más, mint „kiindulni a megváltás isteni világmissziójának a folyójára”.⁹⁴ Korlátozza a megváltás jelentését a legtöbb más igeszakaszban is, ahol ezt említi a Zsid levél (1,14; 2,10; 5,9; 6,9; 9,28). Úgy tűnik, a megváltás mindig zárándoklat Egyiptomból az ígért földjé-

⁹² Vö. Marshall, 137–138. old. A Zsidókhoz írt levélben említett hitehagyással kapcsolatos saját nézeteimet először 1941-ben fogalmaztam meg, A. T. Robertson írásainak befolyása alatt, de ez a doktori tézis a University of Aberdeenben 1963-ban igazolja következtéseimet minden pontnál. Ha Marshall téved, akkor egészséges exegézissel kell megcáfolni, nem érzелgős bőbeszédűséggel.

⁹³ H. H. Hobbs: *How to Follow Jesus* (Nashville: Broadman Press, 1971), 17. old.

⁹⁴ Uo., 19. old.

re a múltban, jelenleg és a jövőben, de Hobbs ezt vagy a jelen megszentelődésére vagy a jövőbeli megdicsőülésre korlátozza. Csak a Zsid 2,10 és az 5,9 esetében engedi meg a megváltást „a megigazítás, a megszentelődés és a megdicsőülés teljes értelmében”. Ez az exegetikai ugrándozás nyilvánvalóan különös törekvés arra, hogy megvédje az örökkévaló biztonság dogmatikai elméletét. Az egész gondolatrendszer, ami a megigazítást és újjászületést a megváltás kezdetére, a megdicsőülést meg a jövőre korlátozza a jelenben történő megszenteléssel együtt, ahogy kimutattuk, nem más, mint a keresztényen hagyományok közti összeütközés terméke. Itt az ideje, hogy ezeket ismét osszerakjuk mint a megváltási folyamat leírásának párhuzamos módjait kezdettől végig.

A Zsidókhoz írt levélben a hitehagyás lehetőségére vonatkozó második óvást még nehezebben lehet félremagyarázni (Zsid 3,7 – 4,13). Az egész igeszakasz úgy hangzik, mint egy lelkesítő igehirdetés a Zsolt 95,7–11-ről, azonban a Zsid 3,12–14 egy döntő fontosságú igeszakasz a hitehagyásról. Mivel a legtöbb kommentátor az *aposzténai*-t elesés, aposztázia értelemben magyarázza, ami a görög szó átírása az angol nyelvre, jó, ha folytatjuk a párbeszédet Hobbsszal, aki azzal érvel, hogy a görög szónak nem ugyanaz a jelentése az angolban, mint a görögben.⁹⁵ A hitetlenség (Zsid 3,12.19) és az engedetlenség (Zsid 3,18; 4,6.11) mintha szinonima lenne az elesésre. A görögben szójáték van e szavakban: *apisztia*, *apeitheia*, *aposztaszia*.

Hobbs pontos abban, hogy a gyökérjelentést úgy tekinti, mint lázadást vagy a szövetségi kapcsolat megtagadását, és hogy az izraeliták visszafordulása Kádés-Barneánál ószövetségi mintája az egész igeszakasznak, de világosan korlátozza

⁹⁵ Uo., 38–39. old.

a jelentést, amikor azt mondja, hogy az Isten elleni lázadás nem jelent többet, mint „elutasítani azt, hogy világmissziójának aktív részesévé legyünk”. Az ószövetségi minta beszél azokról, akik elvesztek a pusztában, nem az Egyiptomba való visszatérésről, ahogy Hobbs védekező szavai állítják.⁹⁶ Én legalább egy vagyok azok közül az említettek közül, akik elletnezték ezt a korlátozott értelmezést, amikor egy párbeszéd folyamán ezt hangoztatta.

A Zsidókhoz írt levélben található harmadik óvás a visszaesés lehetőségétől a legtöbb szenvedést élte át a „Szentírás eltorzításának szent művészetétől” (Zsid 6,1–29). Egy egész kötetet lehetne írni csak a Zsid 6,4–6 alapján. Az *aposzténai* szinonimája a *parapeszontasz* mint aoristos participium, elesés értelemben, a *parapiptó*, mellé esni szóból származtatva. Hobbsnak ismét igaza van az első négy aoristos participium fordításában azokról, „*akik egyszer megvilágosítottak, s megízlelték a mennyei ajándékot, és részeseivé lettek a Szentléleknek, akik megízlelték az Isten felséges beszédét és a jövődő világ erőit*” mint zsidókeresztyének.⁹⁷ Azonban az az igyekezete, hogy az elesést arra a kudarcukra korlátozza, hogy nem tudták beteljesíteni világmissziójukat, ahhoz a véleményéhez vezethető vissza, hogy a hitehagyás tanítása ellentmondana más újszövetségi igeszakaszoknak. A már említett jánosi igeszakaszok kivételével mindent megvizsgáltunk, és ezeket majd a következőkben tárgyaljuk.

Hobbs itt világosan korlátozza az eleséssel járó büntetést, ahogy korlátozza a megváltás jelentését is. A Zsid 6,4–6-ról A. T. Robertson, miután megmagyarázza a görög szöveg jelenté-

⁹⁶ Uo., 38–39. old.

⁹⁷ Uo., 59–60. old. Lásd még Moody: *Spirit of the Living God* (Nashville: Broadman Press, 1976), 188–190. old.; R. E. Glaze: *No Easy Salvation* (Nashville: Broadman Press, 1966), hihetetlenül azt állította, hogy itt a hitetlen zsidók élménye van leírva!

sét, így elmélkedik: „Az *adiunation* (lehetetlen) egyenesen tagadja azok megújulásának lehetőségét, akik elszakadtak Krisztustól (vö. Zsid 3,12; 4,2). Ez egy szörnyű kép, és nem lehet elhalványítani.”⁹⁸ Hobbs azonban nem ért egyet nagy tanítójával, és keményen fáradozik azért, hogy ezek a hangos szavak fölébresszék olvasóit a dogmatikai szendergésből. Az átok és a talaj kiégése, amely tövist és bogáncsot terem, Hobbs jelenlegi elmélete szerint nem több, mint a jutalmak elvesztése.⁹⁹

A visszaeséstől való negyedik óvásban a Zsidókhoz írt levél a büntetést félelmetes kifejezésekben írja le (Zsid 10,19–39). A szándékosan vétkező bűnös (Zsid 10,26–31) sorsa „az ítéletnek valami félelmes várása, amikor tűz lángja fogja megémszteni az ellenszegülőket”, és Hobbs szerint ez még mindig a megváltott emberek sorsa. Lázasuk vagy szándékos bűnük, amivel megvetették az Isten Fiát, meggyalázta a szövetség vérért, amivel megszenteltettek, és haragra gerjesztette Isten Lelkét is, Hobbs szerint ez azoknak a megváltottaknak és „semmire se jó keresztyéneknek” a cselekedete, akik ellenzik az „Isten által sürgetett evangelizációt és világmissziót”.¹⁰⁰ Úgy tűnik, nincs olyan nyelvezet, amit Hobbs ne tudna elhalványítani. Még a Zsid 10,31-ben említett ítélet, vagyis az élő Isten kezébe való félelmetes beleesés is csupán annak büntetése, hogy „Isten világmegváltó missziójában nem foglalták el a helyüket”.¹⁰¹ Ha mindez a megváltottak sorsa, a megváltás elvesztette minden jelentőségét. Hobbs egyetért azzal, hogy a Zsid 10,26 „szörnyű, de ugyanakkor egyszerű vers” azoknak, akik hisznek a hitehagyásban, de most sem követi tanítóját,

⁹⁸ Robertson, 5. kötet, 375. old.

⁹⁹ Hobbs, 62–63. old.

¹⁰⁰ Uo., 106. old.

¹⁰¹ Uo., 107. old.

A.T. Robertsont, aki felismerte, hogy itt „a Krisztustól elszakadók” sorsa van leírva.

Az ötödik és egyben utolsó óvás a visszaeséstől a Zsidókhoz írt levélben (Zsid 12,1–29) már harmadik alkalommal nyilvánítja ki, hogy erre a bűnre nincs orvosság. A Zsid 6,4–6-ban ezt olvassuk: *„Lehetetlen ugyanis, hogy akik egyszer megvilágosítottak és megízlelték a mennyei ajándékot, és részeseivé lettek a Szentléleknek, akik megízlelték az Isten felséges beszédét és a jövődő világ erőit, de elestek, azok ismét megújuljanak, és ismét megtérjenek; hiszen újra megfeszítik önmaguknak az Isten Fiát, és meggyalázzák őt.”* A Zsid 20,26 azt mondja, hogy *„ha szándékosan vétkezünk az igazság megismerése után, nincs többé bűneinkért való áldozat, hanem az ítéletnek valami félelmes várása, amikor tűz lángja fogja megemészteni az ellenszegülőket”*. A hívőket arra figyelmeztetik, hogy ne kövessék Ézsau példáját, aki eladta elsőszülöttségi jogát, és aki *„a megtérés útját nem találta meg, noha könyvek között kereste”* (Zsid 12,17). *„A szerző Ézsau esetét mint figyelmeztetést tárja azok elé a keresztyének elé, akiket arra kísértettek, hogy hagyják el Krisztust.”* (A. T. Robertson)

Mire valaki elért eddig a pontig a Zsidókhoz írt levél magyarázatában, három tény emelkedik fel előtte: (1) lehetséges törekedni a lelki érettségre és a teljes bizonyosságra (Zsid 6,1.11; 10,22); (2) a hívők, akik nem törekednek a lelki érettségre, lehetséges, hogy hitehagyást követnek el; és (3) a hitehagyás bűnére nincs orvosság. Sokan Lutherhez hasonlóan szívesen kihagynák a Zsidókhoz írt levelet a szentírási kánonból, egyesek a második, mások a harmadik ok miatt, de ez abból a dogmatikus elfogultságból fakad, ami Ágostonhoz vezet vissza, nem pedig más igeversekhez.

Akik elutasítják a visszaesésről szóló tanításokat, gyakran azért teszik ezt, mert úgy vélik, hogy bizonyos jánosi igeszakaszok mást tanítanak. Ők ténylegesen félreértelmezik a jáno-

si szakaszokat azáltal, hogy a hagyományok színes üvegén át olvassák. A jánosi írások valóban nagy hangsúlyt helyeznek arra, hogy Isten megőrzi azokat, akik megmaradnak Krisztusban, de lehet, hogy valaki nem marad meg Krisztusban. Teológiai sakkjátékukban a beugrató kérdés gyakran így hangzik: „Létezik ember születés nélkül?” Általában a Jn 3,3–8-ra gondolnak. Soha nem mondanák egy már meghalt barátira, hogy „nem volt születésnapja”. A becsapós kérdés úgy alakult ki, hogy figyelmen kívül hagyták az 1Jn 5,16 egyszerű kijelentését, amely azt tanítja, hogy a keresztyén testvér meghalhat lelkileg. Ez nem ugyanaz az eset, mint amivel az 1Kor 11,30-ban találkozunk. A halálnak az 1Jn 5,16-ban ugyanaz a jelentése, mint az 1Jn 3,14-ben. Érdemes megfigyelni, hogy Jn 3,16 azokról beszél, akik nem vesznek el, éppen úgy, mint akik továbbra is hisznek. A „hisz” szó mögötti görög igeidő lineáris jelen, nem múlt és nem időpontot jelölő igeidő.

Szinte biztos, hogy a következő lépés Jn 5,24 lesz, ami azokról beszél, akik úgy hiszik, hogy a lelki halálból az örök életre átment hívők nem jutnak ítéletre, de itt újra ki kell mutatnunk, hogy az 1Jn 5,16 szerint az ember a jelenlegi örök életből is visszamehet a halálba (vö. 1Jn 5,11–13). Azzal a hamis feltételezéssel dolgoznak, hogy az „örök” melléknév határozószó, mintha azt mondaná, hogy a testvérnek örök élete van. Az élet örökkévaló, nem pedig annak birtoklása. Az örök élet Isten élete Krisztusban, az Isten Fiában, és ezt az életet elveszti az, aki elhagyja Krisztust (vö. Jn 5,26). Az örök élet egyedül Isten Fiában lehetséges.

A harmadik lépés Jn 6,37, ahol ez áll: *„Akit nekem ad az Atya, az mind énhozzám jön, és aki énhozzám jön, azt én nem küldöm el.”* Ez így van! Akik jönnek vagy folyamatosan közelednek, nem esnek ki, de Júdást az Atya adta Jézusnak, mégis a kárhozat fia lett (Jn 17,12). Pontosan ez Jn 6-nak a tanítása. A háromszoros

ígéret után, hogy az utolsó napon föltámasztja azokat, akiket az Atya neki adott (Jn 6,39.40.44), „*tanítványai közül sokan visszavonultak, és nem jártak vele többé*” (Jn 6,66). Simon Péter ezután azok nevében szól, akik nem távoztak el, mert ha elmenének, elvesztenék örök életüket, Júdás meg úgy kerül előtérbe, mint aki egy a tizenkettő közül, akinek vissza kellett jutnia a kárhozatba (Jn 6,67–71). Jn 6 teljesen az izraeliták sémájára épül, akik lejutottak egészen Kádés-Barneáig, és visszatértek, hogy elpusztuljanak a pusztaságban. Ezért történik gyakran utalás a Krisztus elleni zúgolódásra (Jn 6,41.43.61; vö. 1Kor 10,10, ami a 2Móz 16,7–9.12; 4Móz 14,27; 17,5.10 igeversekre épül).

Az örök élet azok élete, akik továbbra is követik Jézust. Senki sem marad meg az örök életben, ha elfordul Jézustól. A Jn 10,28-at gyakran használják mint biztonsági takarót azok, akik nem veszik tudomásul az Újszövetség sok óvását a visszaeséstől vagy az eleséstől, de Jn 10,27–28 szó szerinti fordítása, mint egyetlen mondaté, aligha kíván magyarázatot, hiszen ez azoknak szóló ígéret, akik továbbra is követik Jézust. Egy pillanatra sem kételkedem e szó szerinti fordításban: „Az én juhaim továbbra is hallják a hangomat, és én továbbra is ismerem őket, és ők továbbra is követnek engem: és én továbbra is örök életet adok nekik, és ők soha nem kárhoznak el, és senki nem ragadja ki őket a kezemből.” Némelyek úgy olvassák ezt a szakaszt, mintha ezt mondaná: „Az én juhaim hallották hangomat, és én ismertem őket, és ők követtek engem, és én örök életet adtam nekik.” Az igék lineáris jelen idejűek, a pásztor és nyáj folyamatos életét jelezve, nem pedig egy elmúlt időponthoz kötött állapot téves értelmezését.

Nyilvánvalóan akik követik Jézust, nem vesznek el, de mi van azokkal a tanítványokkal, akik „visszavonultak, és nem jártak vele többé”? A Jn 15,1–11-ben Jézusról mint szőlőtőről

és az Atyáról mint szőlősgazdáról szóló hasonlat válaszol erre a kérdésre. *„Azt a szőlővesszőt, amely nem terem gyümölcsöt énbennem, lemetszi... Ha valaki nem marad énbennem, kivetik, mint a lemetszett vesszőt, és megszárad, összegyűjtik valamennyit, tűzre vetik és elégetik.”* (Jn 15,2.6) Valószínűleg, senki nem hivatkozik olyan igeszakaszra, mint amilyen 1Kor 3,15, hogy ezzel bizonyítsa a János evangéliumában levő szavak értelmezését, melyek szerint a megváltott ember elveszítheti a jutalmat, pedig mégis gyakran ezt csinálják, hogy védelmezzék az örök biztonság dogmatikai elméletét, amit sohasem említ az Újszövetség. Aligha lett volna értelme annak, hogy Jézus csak arra tanította volna tanítványait, hogy őrizkedjenek az „eleséstől” (Jn 16,1), ha nem állt volna fenn az elesésük lehetősége.

János leveleiben ismét találkozunk a János evangéliumában említett erős hangsúllyal, hogy Isten megőrzi azokat a hívőket, akik folyamatosan Krisztusban maradnak, de továbbra is fennáll a halálos bűn elkövetésének az eshetősége (1Jn 5,16). 1Jn 2,19-et szintén egyfajta biztonsági takarónak használják minden olyan esetre, amikor Jézust és a keresztyén közösséget elhagyta valaki. Gyakran olvassák ezt úgy, mintha azt mondanák, hogy az antikrisztusok közülünk „indultak el”, mert nem voltak „közülünk valók”, viszont a görög nyelv megenyedné azt a fordítást és magyarázatot, hogy „közülünk indulnak el, mert többé nem voltak közülünk valók”. Valójában ezt az igeszakaszt így magyarázza A. T. Robertson. Igaz, hogy az ember nem marad meg a bűnben, amíg Isten magva (*szperma*) benne lakik (1Jn 3,9), de Jézus szavainak benne kell maradniuk (vö. Jn 15,7).

Bizonyára ez még inkább összhangban van azzal a megállapítással, ami az 1Jn 5,16-ban arra a testvérré vonatkozik, aki halálos bűnt követhet el. Ahogy korábban mondtuk, a „halá-

los bűn” lelki halálhoz és nem fizikai halálhoz vezet.¹⁰² Ez összhangban van a hitetők veszélyével, akik nem maradnak meg „Krisztus tanításában” (2Jn 7–11). Ezért olyan fontos „az igazságban járás” (3Jn 3–5).¹⁰³

A Jelenések könyve bővelkedik a gyülekezeteknek szóló figyelmeztetésekben, amelyek szerint kimozdíthatják őket mint lámpatartókat az élő Krisztusból (Jel 1–3). Az Ószövetség azokról a bűnösökről beszél, akiket kitöröltek Isten könyvéből (2Móz 32,33), és a Jelenések könyvében van az az ígélet, hogy aki győz, azt nem törlik ki onnan (Jel 3,5). Akik azt állítják, hogy az élet könyvében eredetileg minden név benne volt, és hogy csak azokat törlik ki abból, akik soha nem hittek, nem olvasták figyelmesen a Jelenések könyvét (Jel 13,8; 17,8). Afelől sincs semmi kétség, hogy az ember elveszítheti az élet fájából való részesedését (Jel 22,19).

A Jelenések könyve János evangéliumával és János leveleivel karöltve nagy hangsúlyt helyez arra, hogy Isten megőrzi a hűségeseket e világ megpróbáltatásaiban. Ha valaki „a szentek állhatatosságán” azt érti, hogy csak azok szentek, akik kitartanak, akkor nincs vita, de hogy nevezzük azokat, akik nem tartanak ki? A Jelenések könyve határozott elnevezésekkel utal rájuk (Jel 22,14–15). A „szentek állhatatossága” kifejezés sohasem jelent meg az angol Bibliában, amíg a New American Standard Bible nem használta azt a kifejezést a Jel 14,12-ben ilyen formában: „Itt van helye a szentek állhatatosságának, akik megtartják az Isten parancsait és a Jézus hitét”

¹⁰² Dale Moody: *The Letters of John* (Waco, Texas: Word Books, 1970), 111. old.

¹⁰³ Lásd uo., 50., 111. old., ahol 1Jn 2,19; 3,9; 5,16 magyarázata található. Sok tévovázás után W. T. Conner mondja, hogy „a halálos bűn” 1Jn 5,16-ban valószínűleg ugyanaz, mint a Szentlélek elleni káromlás (Mt 12,31–33) és a Zsid 10,26–28-ban leírt „szándékos vétkezés” korai fázisában; *The Epistles of John* (Nashville: Broadman Press, 1957), 131. old.

(vö. Jel 13,10). Ezt tanította Jézus (Mk 13,13). Ezzel teljesen egyetérthet valaki, de ennek a kifejezésnek a jelentését és használatát a keresztyén hagyományban tovább kell vizsgálni, hogy meglássuk, vajon kizárja-e a hitehagyás lehetőségét az újszövetségi tanításokban.¹⁰⁴

Hitehagyás a hagyományban

A hittől való elszakadás veszélyére vonatkozó figyelmeztetéseket megfigyelhetjük valamennyi újszövetségi írásban, Filemon levelét kivéve, amit nem tanmagyarázatnak szántak egyáltalán! Akkor miért hagyták ki ezt a tanítást a legtöbb nyugati keresztyén teológiából? A vizsgálódásból adódó válasz hangosan kiabál: a hagyomány győzedelmeskedett a Szentírás fölött. Legalább három eltorzított hagyomány és magyarázat fedezhető fel a nyugati teológiában.

Az első az augustinianizmus volt. 429-ben Ágoston hippói katolikus püspök megírta két utolsó könyvét *De Praedestinatione Sanctorum* és *De Dono Perseverantiae* címmel. Ezek a könyvek a vandálok seregeihez hasonlóan, akik egykor megfélemlítették a keresztyén világot, arra rendeltettek, hogy árnyékot vessenek a keresztyén életre és teológiára mind a mai napig.

Az eredendő bűn és Isten kegyelme tanairól a pelágiánusokkal folytatott csatában Ágoston olyan logikát használt, amely később rendszerré lett a kálvinizmusban. (1) Ágoston

¹⁰⁴ Valamennyi újszövetségi igeszakasszal, különösen a jánosi írásokkal kapcsolatban az elesésről szóló részletes magyarázatot lásd Robert Shank: *Life in the Son* (Springfield, Missouri: Westcott Publisher, 1970). Az első kötetben levő XIX. fejezetén kívül e könyvek éppen olyan hasznosak, mint I. Howard Marshall későbbi könyve a *Szentírást évszázadokon át eltorzító* ágostoni-kálvini hagyomány cáfolataként. Ha Shank és Marshall téved, akkor a Szentírára való hivatkozással kell rá válaszolni, és nem azzal, hogy figyelmen kívül hagyják vagy elutasítják többségi szavazással, ahogy ezt a remonstránsok esetében tették Dortban 1618-ban.

szemében az emberi faj az elkárhozottak tömegének tűnt, akik annyira megromlottak Ádám bukásának következményeként, hogy szerinte a megkereszteletlen kis csecsemőket jogosan juttatja Isten a limbo ítéletére. (2) Semmi esetre sem az ember érdemének köszönhetően Isten úgy döntött, hogy a bukott angyalok számának megfelelően ugyanannyi lelket megváltásra választ ki. (3) Ezért a kiválasztott csoportért jött el Jézus Krisztus a földre meghalni, és (4) Isten az ő meg nem érdemelt és ellenállhatatlan kegyelme által váltja meg őket. (5) Az állhatatosság ajándéka által a kiválasztottak örökre Istennel lesznek. Ágoston valóban – ahogy életrajzírója mondta – predesztinált ember volt (*Life*, Előszó, 2. old.). Amikor a vandálok körülfogták őt és a nyáját Hippóban, azért imádkozott, hogy a végsőkéig kitartsanak (*Life*, XXIX. I).

A másik olyan hagyomány, amely eltorzítja az Újszövetségnek a hitehagyásról szóló tanítását, a kálvinizmus. A katolikus teológia történelmében Ágoston logikáját nagymértékben módosították, de a predesztinációról és az állhatatosságról szóló tanítását újjáélesztette Kálvin János francia reformátor. Kálvin hitt abban, hogy Isten újjászült minden kiválasztott csecsemőt már megkeresztelése előtt, így ez egy kicsit enyhítette a csecsemők elítélésének szigorúságát; ugyanakkor Kálvin egy kettős rendelkezésbe keményítette a predesztináció tanát, miszerint Isten nemcsak a kiválasztottak megváltásának, hanem a nem kiválasztottak kárhozatának is a szerzője (*Institutio*, III. xxi. old.).

Kálvin abban is hitt, hogy a kiválasztottak bizonyosságot nyernek kiválasztottságukról már a bűnbánat idején vagy mielőtt meghalnak. Ez a harmadik pont előkészítette az utat az üdvbizonyossággal és a második áldással kapcsolatos későbbi vitáknak, miközben egyesek azt állították, hogy az üdvbizonyosság a hittel jön, mások szerint később.

Ágoston tanaihoz hasonlóan Kálvin predesztinációs tanának része a szentek állhatatosságának tanítása. Kálvin ezt mondta: „Predesztináción Isten örökkévaló döntését értjük, amely által elhatározta magában, hogy mit akar véghez vinni minden egyes ember esetében. Mert nem minden embert ugyanabból a célból teremtett, mert egyeseket eleve örök életre, másokat örök kárhozatra rendelt.” (*Institutio* [1539], III. xxi. old.). Még azok hitehagyása is, akik átélik mindazt, amiben a kiválasztottak részesülnek, a kárhozottak predesztinációja.¹⁰⁵ Kálvin követte Ágostont abban, hogy a Jn 6,37-re és 17,6-ra hivatkozva támasztotta alá az állhatatosság tanát. A római katolikus A. Pighe tudóssal (meghalt 1542-ben) folytatott vitájában Kálvin fölépített egy jánosi erődöt a Jn 6,37; 10,28; 17,6–11-et és más igeszakaszokat fölhasználva.¹⁰⁶ Az idős Ágoston és az idős Kálvin olvasása után felötlik az a kérdés, hogy kell-e egyáltalán idős embereknek a predesztinációt, az állhatatosságot és a hitehagyást tárgyalniuk!

A kálvinizmusnak döntő időszaka volt az, amikor 1618-ban a hollandiai dorti zsinaton elítélték az arminianizmust. A remonstránsok elítélése óta, ahogy James Arminius tanítványait hívták, nyilatkozataik legnagyobb részben igazolódtak a kálvinizmus módosított hagyományában. A következő öt pontot ítélték el:

I. Hogy Isten egy örök és változhatatlan cél által Jézus Krisztusban, az ő Fiában a világ megalapozása előtt elhatározta, hogy Krisztusban megváltja a bűnbe esett emberi fajból Krisztusban, Krisztus érdeméért és Krisztus által azokat, akik a Szentlélek kegyelme által hinni fognak ugyanabban a

¹⁰⁵ John Calvin: *Hebrews* (Grand Rapids: Eerdmans, 1948), 136. old.

¹⁰⁶ John Calvin: *Concerning the Eternal Predestination of God* (1552) (London: James Clarke & Co., 1961), 56. old.

Fiúban, és ugyanazon kegyelem által kitartanak ugyanabban a hitben és a hit engedelmességében egészen végig; másrészt pedig a bűn és harag alatt tartja a megkeményedetteket és hitetleneket, és elítéli őket mint Krisztustól idegeneket a Jn 3,36-ban és más szentírási helyeken levő evangéliumi ige szerint.

II. Hogy ennek megfelelően Jézus Krisztus, a világ Megváltója mindenkiért és minden egyes emberért meghalt úgy, hogy kereszthalála által megszerezte mindenkinek a megbékélést és a bűnök eltörlését; de úgy, hogy ennek a bűnbocsátnak a hívőkön kívül senki sem lehet részese (Jn 3,16; 1Jn 2,2).

III. Hogy nem az embertől származik a megváltó kegyelem, sem a saját szabad akaratának munkájától, mivelhogy hitehagyásának és bűnének állapotában magának és magától nem tud semmi jót kigondolni, ami igazán jó, mint például a megváltó kegyelem minden más fölött. Hanem hogy szükséges Isten által, Krisztusban és az ő Szentlelke által újonnan születnie és megújulnia értelemben, szeretetben és akaratban, valamint minden képességében, hogy megérthesse, elgondolhassa, akarhassa és tehesse az igazán jót Isten ígéje szerint (Jn 15,5).

IV. Hogy Istennek ez a kegyelme a kezdete, folytatása és vége minden jónak; hogy még az újjászületett ember se gondoljon, akarjon és tegyen semmi jót, és ne álljon ellen a gonosz semmilyen kísértésének a megelőző (vagy előtte járó), felébresztő, következő és együttműködő kegyelem nélkül. Úgyhogy minden jó cselekedetet és jóra törekvést, amit gondolatban el lehet képzelni, Isten Krisztusban kifejezett kegyelmének tulajdonítson.

De ami a működés módját illeti, a kegyelem nem ellenállhatatlan; hiszen sokakról megírták, hogy ellenálltak a Szentléleknek (ApCsel 7-ben és más helyen is).

V. Hogy akik igaz hit által beoltattak Krisztusba, és így az életadó Lélek részeseivé lettek, gazdagon kaptak erőt a sátán, a bűn, a világ és saját testük elleni küzdelemhez, és ahhoz, hogy győzelmet arassanak; és értsék meg, hogy ezt mindig a Szentlélek kegyelméből és Jézus Krisztus segítségével kapják, aki Lelke által támogatja őket minden kísértésben; kezét nyújtva feléjük (azzal a feltétellel, hogy ők maguk is felkészültek a harcra, hogy kérik segítségét és segítenek önmagukon), támaszt nyújtva és megerősítve őket úgy, hogy a sátán semmiféle fortéllyal vagy erőszakkal ne vezesse őket félre vagy ne ragadja ki Krisztus kezéből (Jn 10,28). De arra a kérdésre, hogy vajon nem képesek-e feladni Krisztusban nyert életük kezdetét lustaság vagy hanyagság miatt, újra belefolyni e jelen világba, elhagyni a szent tanításokat, amelyek egyszer eljutottak hozzájuk, elveszteni jó lelkiismeretüket, és figyelmen kívül hagyni a kegyelmet – ez legyen tárgya a Szentírás még pontosabb vizsgálatának, mielőtt azt értelmünk teljes bizonyosságával taníthatnánk.

Az így rögzített és kifejezett cikkelyeket a remonstránsok összeegyeztethetőknek tartják Isten ígéjével, mint amelyek alkalmasak a lelki építésre, és ebben a témában elegendők az üdvösséghez. Így tehát nem szükséges és nem szolgál építésül, hogy ezt feljebb emeljük vagy alább engedjük.¹⁰⁷

Az a néhány pont, amit az evangéliumi keresztyének még megkérdőjelezhetnek, öt bibliai idézet, ami az V. cikkelyben

¹⁰⁷ Idézi Henry Bettenson: *Documents of the Christian Church* (London: Oxford University Press, 1963), 377–379. old.

vetődik fel kérdésként, bár a kérdés a Zsid 3,14; 2Tim 4,10; 2Pt 2,22; 1Tim 1,19 és Zsid 12,15 alapján tevődik össze. Egy olyan tehetséges tudós, mint G. C. Berkouwer, minden erejét összehozva próbálta a Zsidókhoz írt levelet összhangba hozni a kálvinizmussal, és védelmezni a kiválasztás és predestináció kálvinista tanítását.¹⁰⁸ Ezzel valójában az ámtítás szintjére alacsonyította az óvásokat.

A fent áttekintett bibliaversek nagy száma ellenére is a szigorú kálvinisták védelmezik az Ágoston és Kálvin által a Szentírásra eröltetett predestináció és állhatatosság tanát. Az angol kálvinista John Owen tanulmánya a bőbeszédűség csapása annak a tázisnek a védelmében, hogy a hitehagyókat Isten végzése elesésre predestinálta.

A *The Doctrine of the Saints' Preserverance* és a *The Nature of Apostasy* című könyvein kívül John Owen írt egy 3500 oldalas kommentárt a Zsidókhoz írt levélről, és még ezután sem volt képes írását összhangba hozni a szigorú kálvinista rendszerrel. Mint azóta sokan, érezhette a fenyegetést, de képtelen volt a tartalmat megmásítani. Furcsa az a látvány, hogy olyan sok energiát belefektetnek abba az erőfeszítésbe, hogy a Szentírás segítségével alátámasszanak egy téves hagyományt.

A harmadik olyan mozgalom, ami problémákba ütközött az Újszövetség hitehagyásról szóló tanításaiban, az „*evangéliumi*” névvel fémjelzett csoport. A 19. századra az evangelizálás és missziómunkra hatása alatt a szentek állhatatosságáról szóló tan elveszítette becsületét. Az evangéliumi keresztyénység két ágának tanításában a „szentek állhatatossága” kifejezést a „hívők biztonsága” és az „örök biztonság” kifejezésekkel váltották fel. A predestináció bibliai kifejezése háttérbe

¹⁰⁸ G. C. Berkouwer: *Faith and Perseverance* (Grand Rapids: Eerdmans, 1958); uő: *Divine Election* (Grand Rapids: Eerdmans, 1960). Vő. C. H. Spurgeon 1877. június 14-én mondott prédikációjával.

szorult, és a Bibliában megalapozatlan „hívők biztonsága” és az „örök biztonság” kifejezések kerültek a Bibliában megalapozatlan „állhatatosság ajándéka” és „a szentek állhatatossága” kifejezések helyére, s a hagyomány továbbra is diadalmaskodott a Szentíráson. Mindezt azok csinálták, akik a Szentírásra hivatkoztak, amelyben kifejezéseik sehol sem fordultak elő.

1841. augusztus 5-én, John Dyer temetése alkalmával, Edward Steane a Jn 6,37 alapján tartotta temetési beszédét a *The Security of Believers* címmel.¹⁰⁹ Ezt a kifejezést J. R. Graves vezette be a déli baptista landmarkizmusba, aki 1873. május 3-án megjelent vezércikkében elvetette a „szentek állhatatossága” kifejezést, és a „hívők biztonsága” kifejezést javasolta.¹¹⁰ Ez volt W. P. Bennett könyvének a címe 1895-ben.¹¹¹ J. M. Carroll igehirdetését „A véren megvett hívők örök biztonságáról”, amit a Kentucky állambeli Lexingtonban, az Ashland Avenue Baptist Churchben mondott, széles körben olvasták és újranyomtatták.¹¹² Ugyanezeket a régi érveket melegítette föl a dallasi Earl Anderson.¹¹³ Egy évtizeddel később R. E. Glaze, a New Orleans-i Baptist Theological Seminary professzora, az általam sokat publikált nézeteimre válaszul védelmezte azt az álláspontot, hogy a Zsidókhöz írt levélben azok, akiket óvnak az elesés veszélyétől, hitetlen zsidók voltak.¹¹⁴ A floridai származású R. T. Kendall, aki ma a londoni Westminster Chapel lelkipásztora, néhány cikkben próbálta feloldani a Zsid 6,4–6 és más igeszakaszok alapján a kálvinistáknak szegezett kér-

¹⁰⁹ London, G. B. Dyer, 1841.

¹¹⁰ *The Baptist*, IV. 34. szám, 4. old.

¹¹¹ (Owensboro, Kentucky: Messenger Job Printing, 1895).

¹¹² *The Sword of the Lord*, kiad. John R. Rice, 1963. július 26.

¹¹³ *The Eternal Security of Believers* (Dallas: American Guild Press, 1956).

¹¹⁴ *No Easy Salvation* (Nashville: Broadman Press, 1966).

dést, de érvelése azok hitehagyása mellett, akik megvilágosítottak, de nem születtek újjá, nem ment túl John Owen érvein.¹¹⁵ Kendall később egyik hallgatómá lett azzal a beismert szándékkal, hogy megcáfolja nézeteimet az osztályban és a gyülekezetben, de mostani beszámolóik azt mutatják, hogy az én nézetemet vallja, vagyis azt, hogy a Zsidókhoz írt levél a hitehagyás veszélyében levő zsidókeresztyéneknek íródott. A *Highlights* című folyóirat, az Európai Baptista Szövetség egyik publikációja, 1978. áprilisi számában arról tudósít, hogy Kendall szerint a Zsidókhoz írt levél „buzdítás a keresztyéneknek, hogy elkerüljék a hitehagyást”, és hogy „a Zsidókhoz írt levél célja a zsidókeresztyének bátorítása volt, akik közül soknak hitehagyottá lett a barátja, és ez megrázta őket”. Ez jó kiindulás ahhoz, hogy megértsük a Zsidókhoz írt levélben említett hitehagyást, de azt nem szabad a John Owen-féle kényszerzubbonyba erőltetni.

Mind az írott, mind pedig a szóbeli hagyományt a korszakos elmélet egyre növekvő tábora tartotta életben. A hitetlenek hitehagyását védelmezték a *Scofield Reference Bible* jegyzeteiben (1909, 1917, 1967). L. S. Chafer, később a Dallas Theological Seminary alapítója, ugyanabban a városban, ahol a *Scofield Reference Bible* első kiadását készítették, e még mindig széles körben használt könyv magyarázati részében két fejezetet az örök biztonság tanának szentelt.¹¹⁶ Hét évvel később H. A. Ironside, egykor a Moody Memorial Church lelképásztora, nagy tekintélyével súlyt adott azoknak a gondola-

¹¹⁵ *The Redeemers's Witness*, „A teljes bizonyosság evangéliuma” (1966. szeptember-október), 1–4. old.; „Mai dilemmánk megértése” (1967. január-február), 1., 3. old.; „Hitehagyás és visszaesés” (1967. március-április), 1., 3. old. Lásd még Robert Tillman Kendall: „A kálvinizmus fölemelkedése és bukása a Déli Baptista Konvencióban” (M.A. Tézis, The Southern Baptist Theological Seminary, Louisville, Kentucky, 1973).

¹¹⁶ *Salvation*, 1917 (Grand Rapids: Zondervan, 1965), 96–137. old.

toknak, amelyek visszamennek egészen John Owenig.¹¹⁷ 1936-ra J. H. Strombeck a Jn 6,37-ről a Jn 10,28-ra tette át a hangsúlyt, de ugyanazokat a régi gondolatokat pendítette meg.¹¹⁸

Néhány 20. századi baptista gondolkodó nehéznek találta azt, hogy a görög Újszövetséget összhangba hozza az ágostoni-kálvinista-evangélikus (Landmark Baptist-Dispensational) hagyományokkal. Az ellenállás gyökerei a Kentucky állambeli Louisville-i Southern Baptist Theological Seminary híres baptista tudósához, A. T. Robertsonhoz nyúlnak vissza.

Robertson 1909-ben vitázott a kegyelemből való kiesésről. Szerinte a galáciai hívők „kiestek a kegyelemből és visszamentek a törvény szolgátságába” (Gal 5,3–4). „Pogányok voltak, és megízlelték Krisztus szabadságát.”¹¹⁹

A 2Kor 6,1-ről szóló magyarázatában ezt mondta: „Pál nem habozik vitába bocsátkozni a fölött az elvont kérdés fölött, hogy akiké az Isten kegyelme, vajon semmissé tudják-e azt tenni. Azt tanácsolja a korinthusiaknak, hogy ne kísérletezzenek örökkévaló lelkükkel. Ő maga nem kockáztatott.”¹²⁰

Robertson akkor használta nézeteihez a hitehagyás kifejezését, amikor a Filippibeliekhez írt levelet magyarázta 1917-ben a Moody Bible Institute-ban. Ezt mondta: „Mindig vannak félénk lelkek, akik elcsüggednek az üldözés idején. Egyesek elmennek egészen a hitehagyás végletéig, ha az ügy veszni látszik. A korai keresztyén századok példákat szolgáltatnak

¹¹⁷ *The Eternal Security of the Believer* (New York: Loizeaux Brothers, 1924).

¹¹⁸ *Shall Never Perish* (Moline, Illinois: Strombeck Agency, 1936; Chicago: Van Kampen, 1948). Lásd még James T. Draber, Jr.: *Foundations of Biblical Faith* (Nashville, Tennessee: Broadman Press, 1979), 150–160. old.

¹¹⁹ *Epochs in the Life of Paul* (New York: Charles Scribner's, 1909, Nashville: Broadman Press, 1974), 203–204. old.

¹²⁰ *The Glory of the Ministry* (New York: Fleming H. Revell, 1911), 213–214. old.

azokról, akik a római állam nyomása alatt megtagadták Krisztust Caesar miatt.”¹²¹

1922-ben Iskáriótes Júdást hozta föl mint a hitehagyás példáját. Ezt mondta: „Az egy igen nagy és szent kiváltság, hogy Krisztus követőinek belső körébe kerülhet valaki. Rettenetes katasztrófa, ha valakit látunk visszasüllyedni abba a gödörbe, ahonnan valamikor kiásták.”¹²²

Robertson nem talált ellentétet a Kol 1,23-ban található feltételes hit és a Kol 3,3-ban a biztonságról szóló határozott kijelentés között. Az első igeszakaszról ezt mondja: „Akik nem maradnak meg szilárdan az alapon, hogy ne rendítsék meg őket a tanítás gnosztikus szelei, elfordulnak az evangéliumok által nyújtott reménységtől.”¹²³ A második igeszakaszról így szólt: „Az a mi biztonságunk, hogy Krisztus az Atya keblén van. Mi Krisztussal együtt Istenben vagyunk...”¹²⁴

Robertsonnak a Lélek pecsétjéről szóló magyarázata úgy értelmezi ezt, mint a birtoklás jelét, de nem veszi figyelembe az Ézs 63,10 jelentőségét az Ef 4,30 alapján, a Lélek megszorításának értelmezésénél.¹²⁵ Akik a Lélek pecsétjére hivatkoznak mint pajzsra az Újszövetségnek a hitehagyásról szóló számos szakasza elleni védekezéséppen, aligha hívják segítségül Robertson magyarázatát.

Van még sok más szakasz is Robertson számos írásában elszórva, amik azt mutatják, hogy sohasem gondolkozott a hitehagyás kérdéséről a kálvinizmus keretein belül, de a *Word*

¹²¹ *Paul's Joy in Christ* (New York: Fleming H. Revell Company, 1917), 78–79. old.

¹²² *Types of Preachers in the New Testament* (New York: Fleming H. Revell, 1922), 203–204. old. Vö. *Keywords in the Teaching of Jesus* (Philadelphia: American Baptist Publication Society, 1906; Nashville: Broadman Press, 1977), 107. old.

¹²³ *Paul and the Intellectuals* (Nashville: Sunday School Board of the Southern Baptist Convention, 1928), 88. old.

¹²⁴ Uo., 146. old.

¹²⁵ *Word Pictures in the New Testament*, 4. kötet, 519–520., 541. old.

Pictures in the New Testament című fő műve, amiből gyakran vettünk idézeteket e fejezet első részében, mindezeket időszerrévé tette, mielőtt 1934-ben meghalt. Őt a kálvinizmus nem vallotta magáénak. Ha valaki kizárólagosan újszövetségi összefüggésben gondolkozik, akkor Robertson nézetei nem okoznak neki problémát, viszont az a szándék, hogy az Újszövetséget a kálvinizmus dogmatikai kényszerzubonyába erőltessék, abba a dilemmába sodor, amivel már oly sokan találkoztak.

A hivatalos hitvallások szerint a baptista teológia valóban megkezdte az eltávolodást az 1833-as *The New Hampshire Confession of Faith*-ben tükröződő szigorú kálvinizmustól, ami XI. cikkelyében ezt mondja (a szentek állhatatosságáról):

(Hisszük), hogy csak azok az igazi hívők, akik mindvégig kitartanak; hogy Krisztushoz való kitartó ragaszkodásuk az a nagyszerű jel, amely megkülönbözteti őket azoktól, akik csak keresztyéneknek vallják magukat; hogy különleges gondviselés vigyáz jólétükre; és (hogy) Isten hatalma őrzi őket hit által az üdvösségre.¹²⁶

1955-ben egyedül a Baptist Landmarkism utasította el a „szentek állhatatossága” kifejezést, és „a hívők örök biztonság” kifejezést fogadta el.¹²⁷ Az 1925-ös Baptist Faith and Message elfogadta a *The New Hampshire Confession of Faith* nyilatkozatát minden jelentősebb változtatás nélkül. 1963-ban az 1925-ös hitvallás módosítása próbálta összhangba hozni a régi kálvinizmusból vett nyilatkozatokat, amelyek visszamennek a presbiteriánusok által 1677-ben szerkesztett *The Westminster Confession of Faith*-hez és a baptisták által készí-

¹²⁶ W. L. Lumpkin: *Baptist Confessions of Faith* (Valley Forge: Judson Press, 1969), 365. old.

¹²⁷ Uo., 380. old.

tett The Second London Confession of Faith-hez, de a hitehagyás kérdését nem tisztázták. Semmit sem mondanak azokról, akik nem „állhatatosak mindvégig” (vö. Mk 34,17).

Most már tényleg itt az ideje, hogy a Szentírás nyilvánvaló tanításait fölé emeljük minden emberi hagyománynak, mert ahogy az 1963-as The Baptist Faith and Message helyesen mondja, a Szentírás „megmarad a világ végezetéig mint a keresztyén egység igazi központja és legfőbb mértéke, amely által meg kell vizsgálni minden emberi viselkedést, hitvallást és vallási véleményt.”¹²⁸ Ezt teljes mértékben aláhúzom.

¹²⁸ Uo., 393. old.

A szerző

Dr. Almási Mihály a budapesti Baptista Teológiai Akadémia professor emeritus tanára, a teológia és a filozófia doktora. Tanulmányait baptista és református intézményekben végezte Magyarországon, Svájcban és az Egyesült Államokban, ahol vendégkutatóként is dolgozott 1984–85-ig Louisville, Kentuckyban. 1968 óta gyakorló lelkipásztor. Első könyve 1976-ban jelent meg. Témája a keresztség. Ezt további kilenc követte Magyarországon. Amerikában négy évet töltött (1982–1986). Lelkipásztori szolgálata mellett tanára és igazgatója volt az American Hungarian School of Theology-nak, lapot szerkesztett, könyvkiadót létesített és maga is publikált.

További részletek a www.dralmasimihaly.hu elérhetőségen.

Author's biography

Dr. Mihály Almási was born in Kiskunhalas, in 1945. After graduating from secondary school in Kecskemét, he continued his studies at the Baptist Theological Seminary in Budapest, where he received his B.D. in 1969. He took his M.Div. degree at the Reformed Theological Academy of Debrecen in 1976 as well as his Theological Doctorate (Th.D.) in 1981 and his Philosophical Doctorate (Ph.D.) in 1998.

He also studied in Switzerland and in the United States. During the 1984-1985 academic year he was a visiting scholar in the United States (Southern Baptist Theological Seminary, Louisville, Kentucky). While he was serving as a pastor in Cleveland, Ohio, he edited a Hungarian magazine, founded a publishing office and taught theology.

He has been serving as a pastor since 1968. He was Head of the Department of Systematic Theology at the Theological Seminary in Budapest.

Mihály Almási, during the years of 1996–2000 had been President of the Baptist Union of Hungary, Vice-President of the Ecumenical Council of Churches in Hungary and the Hungarian Bible Society; and between 1999–2000 President of the Hungarian Baptists' World Alliance.

His first book was published in 1976, which was followed by 13 more, 9 in Hungary, 4 in the United States; and by a dozen of other volumes, edited and published by him.

His publications are mostly theological studies, but he wrote and edited books about missiology and church history, in Hungary as well as in the States. Between 1975–1982 he had been the director of the Baptist Church Archives, and secretary and member of numerous committees.

His charity activities are also significant. He is the founder and President of the "Sunshine" Child Saving Fund, and founder of the Good Shepherd Foundation.

His way of thinking is ecumenical, but at the same time loyal to his confession, and as a theologian he is bound to an evangelical basis.

Dr. Almási Mihály
eddig megjelent könyvei

1. „...és továbbment az ő útján örömmel” (ApCsel 8,39)

Teológiai értekezés a keresztségről

Előszó: dr. Kocsis Elemér

Budapest, 1976

(elfogyott)

2. *Hitünk igazságai*

Keresztyén hittan

Budapest, 1979

(elfogyott)

3. „Bizonyos vagyok benne”

Tanulmánykötet

Budapest, 1980

(elfogyott)

4. *Jubileumi emlékkönyv 1899–1984*

Az amerikai és a clevelandi magyar baptista misszió 85 éves története

U.S.A. Cleveland, Ohio, 1984

(elfogyott)

5. *A nagy kaland*

Science fiction keretbe foglalt üdvtörténet gyerekeknek

U.S.A. Cleveland, Ohio, 1985

(elfogyott)

6. *Jézus Krisztus a gyülekezet Ura*

Teológiai tanulmány

U.S.A. Cleveland, Ohio, 1985

(elfogyott)

7. *A szeretetről és a tisztátalanságról – a Biblia fényében*

Teológiai tanulmány

U.S.A. Cleveland, Ohio, 1985

(elfogyott)

8. *Az úrvacsora – mint szolgálat*

Teológiai tanulmány

Budapest, 1995

(kapható)

9. *Theologia popularis brevis*

– Népszerű teológia röviden –

Sunshine Publishing House, Budapest, 1998, első kiadás (elfogyott)

Sunshine Publishing House, Budapest, 2002, második kiadás (elfogyott)

Sunshine Publishing House, Budapest, 2019, harmadik kiadás (kapható)

10. *Ő a feje az egyháznak*

Sunshine Publishing House, Budapest, 2000

(kapható)

11. *A kerestség*

KIT Képzőművészeti Kiadó és Nyomda, Budapest, 2001

(kapható)

12. *Ezredfordulók*

KIT Képzőművészeti Kiadó és Nyomda, Budapest, 2001

(kapható)

13. *Kegyelem minden*

Jó Pásztor Közhazsnú Alapítvány, Budapest, 2005

(kapható)

14. Teológiai irányzatok formálódása a baptista misszióban, I. kötet

Jó pásztor Alapítvány, Budapest, 2019.

(kapható)

Dr. Almási Mihály szerkesztésében vagy kiadásában megjelent könyvek**1. *Evangéliumi énekek***

Ifjúsági énekek angolul és magyarul

Szerk., ford. A. M.

U.S.A. Cleveland, Ohio, 1983

2. *Énekeljetek az Úrnak*

Amerikai magyar énekeskönyv

Szerk., ford. A. M.

U.S.A. Cleveland, Ohio, 1985

3. Almási Mihályné: *Mese a báránykáról*

Képes füzet gyermekeknek

(Cleveland, Ohio, 1983)

4. Almási Mihályné: *Hogyan szerette meg Jutka a Bibliát*

Képes füzet gyermekeknek

(Cleveland, Ohio, 1983)

5. Almási Mihályné: *Maradj velem!*

Verseskönyv

Szerk. dr. Almási Mihály

(Cleveland, Ohio, 1984)

A „Tolle lege” Magyar Iratmissziós Társaság kiadványai

U.S.A. Cleveland, Ohio

Felelős kiadó: dr. Almási Mihály

6. Csopják Attila: *A gyűjtogató fia*

Képes hasonmás kiadvány

A borítón a szerző fényképe és életrajza

(Utószó: dr. Almási Mihály)

7. Robotos (Laskai Mihály): *Az örvény szélén*

„Az élet titkaiból” c. sorozat 27. füzetének hasonmás kiadása

(Utószó: dr. Haraszi Sándor)

8. Robotos (Laskai Mihály): *Vissza a halál küszöbéről*
„Az élet titkaiból” c. sorozat 28. füzetének hasonmás kiadása

9. Emericus (dr. Somogyi Imre): *A kolduskirály*
„Az élet titkaiból” c. sorozat 20. füzetének hasonmás kiadása

10. Robotos (Laskai Mihály): *A kiritói boszorkány, I.*
„Az élet titkaiból” c. sorozat 23. füzetének hasonmás kiadása

11. Robotos (Laskai Mihály): *A kiritói boszorkány, II.*
„Az élet titkaiból” c. sorozat 24. füzetének hasonmás kiadása

12. Emericus (dr. Somogyi Imre): *A szökevény*
„Az élet titkaiból” c. sorozat 19. füzetének hasonmás kiadása

13. Emericus (dr. Somogyi Imre): *A kolostor titka*
„Az élet titkaiból” c. sorozat 14. füzetének hasonmás kiadása

14. Anna Stean: *Evangelina*
Elbeszélés az észak-amerikai rabszolgaság idejéből
Hasonmás kiadvány

15. Asszisi Ferenc élete
(Írta: Tersteegen, fordította: Csia Lajos)
Hasonmás kiadvány

16. Csupják Attila: *Mi jön a fellegekből*
Elbeszélés
Hasonmás kiadvány

(A felsorolt könyvek elfogytak.)

„Napsugár”-könyvek

Sunshine Publishing House

Felelős kiadó: dr. Almási Mihály

1. Gerzsenyi Sándor: *Vallomás*

Új versek

Szigetszentmiklós, 1994

(kapható)

2. Somogyi Gáborné (Csoma Irén): *Mennyei szekerek*

Válogatott versek

Szigetszentmiklós, 1994

(kapható)

3. Haraszti Sándor: *Nem voltam engedetlen*

Tanulmánykötet

Szigetszentmiklós, 1997

(kapható)

Jubileumi évkönyv

A millicentenárium és a magyar baptizmus 150., valamint a szigetszentmiklói gyülekezet 100. évfordulójára, valamint Jimmy Carter volt amerikai elnök és Nilson do Amaral Fanini, a Baptista Világszövetség elnöke magyarországi és szigetszentmiklói látogatása emlékére, 1996

Szerkesztette: dr. Almási Mihály

(kapható)

Jó Pásztor folyóirat 2004-től folytatólagosan
(www.jopaszor.baptsit.hu)

Jó Pásztor könyvek

1. Konferenciai előadások (2004.)
 2. Újszászi Benyó Illés: Repedezett nád (2005.)
 3. A hegyi kunyhó (2006.)
 4. Gerzsenyi Sándor: A századik (verses kötet, 2006.)
 5. Frittmann Lászlóné: Virágos katedrám (2006.)
 6. Gerzsenyi Sándor: Fölfelé a hegyoldalon (2012.)
- (Szerkesztő és felelős kiadó: Dr. Almási Mihály)

Jó Pásztor CD-k DVD-k

1. Jó Pásztor Jézus... (CD, 2006.)
 2. „Emlékezz vissza az útra!” (CD, 2006.)
 3. A szókepusztai zarándokkápolna megnyitása (DVD, 2007.)
 4. Napsugár Gyermektábor, Szókepuszta-Libickozma (DVD, 2008.)
 5. „Maradj velem...” Dr. Héthalmi Páth Károly legszebb evangéliumi művei, Emlékhangverseny I., (CD, 2008.)
 6. „Maradj velem...” Dr. Héthalmi Páth Károly legszebb evangéliumi művei, Emlékhangverseny I., (DVD, 2009.)
 7. A világ üdvözítője, Dr. Héthalmi Páth Károly legszebb evangéliumi művei, Emlékhangverseny II. (CD és DVD 2009.)
 8. Harsonával és kürtzengéssel, In Medias Brass (DVD, 2010.)
 9. Földre szállt a szeretet, Karácsonyi CD (2011.)
- (Szerkesztő és felelős kiadó: Dr. Almási Mihály)